زنجیرا مالا ئاڤا (8)

بەرهەڤی
بۆ ڤەگوهاستنەکا ب
ساناهی

مەلا ئەحمەد جەلالەدین ریکانی

دهۆك

هەریما کوردستانێ

2022 ز بەرانبەر 1443 مش

پەرتووك: بەرهەڤی بۆ ڤەگوهاستنەكا ب ساناهی.

نڤێسەر: مەلا ئەحمەد جەلالەدین رێكانی

پێداچوون: ئدریس غازی

دیزاین و بەرگ: ناجی بەدەل

چاپخانە:

تیراژ: 1000

ژمارا سپاردنێ: (D-/2574/22)

ناڤەروک

بابەت	لاپەرە
دەسپێك	5
پشکا ئێکێ:	7
ب ساناهیکرن د پێکئینااانا خێزانێ دا	9
ئاسانکارییێت ئایینی بو پێکئینانا خێزانێ..............................	9
تە چەند باوەری ب بەرامبەرکرنێن خوارێ هەیە............	12
شێوازێ دەهواتێ..	17
عەدەتێن خەلەت د دەهواتاندا..	26
بۆچی گەنج ژ پێکئینانا خێزانێ درەڤن و چارەسەری چیە؟.....	37
نمونێن ژ باشترینان بۆ چاڤلێکرنێ..	43
نمونەیێ هەلبژارە د ساناهیکرنا مەهراندا................................	44
پروژێ چارەسەریا مەهرا زێدە......................................	46
بوچونا من دەربارەی مەهرێن گران...................................	47
هندەك وەسیەتێن گرنك...	49
پشکا دووێ:	53
بیك و زاڤا د شەڤا ئێکێ دل	55
ئاموژگارییێن گرنگ:..	79
سروشتێن ژن و مێران:..	90
سروشتێ ژنێ	92
سروشتێ زەلامی...	97
سێ نهێنیا بو هەڤژینا خو نەبێژە..	102

دەستپێك

حەمدو سۆپاسی بۆ خودایێ مەزن ئەوێ ئایینێ ئیسلامێ بۆ مە هنارتی، سەلات و سەلام لسەر پێغەمبەرێ وی موحەممەدی بن یێ بەرێ مەدایە ئاڤاکرن و پێکئینانا خێزانێ و ل بەر مە شرین و ئاسانکری.

هەر بیك و زاڤایێن بڤێن ڤەگوهاستنەکا ب ساناهی بکەن، دویر بیت ژ بارگرانی و چاڤلێکرنا خەلەت، یا گۆنجایی بیت دگەل ئابوور و ژیوارێ تێدا دژین، سەرپێچ نەبیت بۆ بنەمایێن ئایینی، دلڤەکەر و خوشتڤی و مەقبول بیت ژلایێ جڤاکێ ساخلەم و ئارامکەر بیت بو دەروونی، فەرە ڤێ پەرتووکێ بخوینن، دووڤچونەکێ بۆ بکەن، هەتا کو بشێن گۆهورینێن ریشەیی بکەین فەرە خودان بریار بن، دوو دل نەبن د بریارا خۆدا.

هەروەسا هەر بیك و زاڤایێن حەز هەبن لسەر نویترین، دروستترین و باشترین پێزانین ل سەر چەوانیا خۆبەرهەڤکرنێ بو شەڤا بیك و زاڤاتیێ و شەڤا هەنگڤینی، سروشتێ زەلامی و ژنێ و سەرەدەرییا د گەل، رومانسیەتا دروست و ساخلەم، پێزانینێن چونا نڤینێ ئەوێن نەهاتینە گوتن و نەهاتینە نڤیسین، بلا پشکا دووێ ژ ڤێ پەرتووکێ بخوینیت، دێ ب خواندنا ڤێ پەرتووکێ بیتە کەسەکێ جیاواز.

پشتی دویفچوونەکا ب هیرکی بۆ بابەتێن بارگرانیێ ل سەر گەنجان مە چەند عەەتێن خەلەت د ناڤ ڤەگۆهاستنێ دا دیتن پتریا وان عەدەتان دبنە

بارگرانى بۆ گەنجان و دبنە ئەگەر ژبەر پێکئینانا خێزانێ ب رەڤن، ئەڤ پەرتووکە هات ڤێ کێشێ چارەسەرکەت.

هەروەسا پشتی کو چەندین گوتگوتکێن خەلەت هاتینە گوتن دەربارێ شەڤا زاڤاتینیێ دا، پشتی کو چەندین عەدەتێن شاش ل سەر شەڤا هنگڤینیێ هاتینە شورکرن دناڤ جڤاکێ مەدا، پشتی کو چەندین کێشێن پشتی زەواجێ ڤەرێژا وان ژ خەلەت سەردەری و تێگەهشتن بۆ سروشتێ ئێك د شەڤا ڤەگۆهاستنێ دا، ئەڤ پەرتووکە هات یا دروست شرۆڤە بکەت و برینان دەرمان بکەت.

وەسا حەزکرنا خودێ هات کو ناڤێ پەرتووکا مە ببیتە: (بەرهەڤی بۆ ڤەگوهاستنەکا ب ساناهی) ژ زنجیرا مالا ئاڤا رەهەندێ هەشتێ، هیڤی دکەین شیا بین ب رێکا ڤێ پەرتووکێ خزمەتا بیك و زاڤا و جڤاك و ملەتێ خو بکەین.

نڤیسەر

پێشەکی:

ب ساناهیکرن د پێکئینانا خێزانێ دا

ل دەسپێکێ دێ ئاماژێ ب هندەك بابەتێن گرنك دەین لدویف یێن خوارێ:

ئاسانكارییێت ئایینی بۆ پێکئینانا خێزانێ:

بێگۆمان د هەمان دەمدا ئاینێ ئیسلامێ هەول دایە ژیانا مرۆڤان یا ئاسان بیت, مەزاختنێن پێك ئینانا خێزانێ د هێسان و ئاسانن, ئەم ڤێ چەندێ د گەلەك ئایەت و فەرمودێن پێغەمبەریدا – سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دبینین, هەروەسا مرۆڤ دچەندین بابەتێن ئاینیدا وەکی: نڤێژ و ڕۆژی و حەج و پەرستنا خودایێ مەزن د گەشت و گوزاراندا دبینین ژ وان ئاسانکاریان:

1- خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾، (البقرة:185)، رامان: "خودێ دڤێت ل سەر هەوە ساناهی بکەت، نەڤێت ل سەر هەوە گران بکەت -ب زەحمەت بێخیت-".

2- خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ..﴾, (الحج:78)، رامان: "چ بەرتەنگی و گرانی -یا زێدەی شیانا هەوە- نەکری یە د دینیدا، دینێ هەوە یێ بەرفرەهکری".

3- پێغەمبەر –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دبێژیت:" بشرا ولا تنفرا, ویسرا ولا تعسرا", رامان: "مزگینیان ب دەنە خەلکی و ژێ نەرەڤینن، – ئاینی ئیسلامێ- لبەر خەلکی ئاسان بکەن و گران نەکەن".

4- دەمێ موسلمانەك دچیتە گەشت و گۆزارەكێ بۆ وی دروستە روژیێن فەرز بخوت نڤێژێن چار ركاعەتی بكەتە دوو ركاعەت, نڤێژا نیڤر و ئێڤاری كۆم بكەت, نڤێژا مەغرەب و عەیشا كۆم بكەت, ژئاسانكرنا ئاینێ ئیسلامێ ئەگەر ئاڤ نەبیت دروستە مرۆڤ تەیەمومێ بئاخێ بكەت، یێ نەشێت نڤێژێ شپێرڤە بكەت دروستە رونشتی بكەت, ئەگەر دشیاندانبیت نڤێژێ ب رینشتی بكەت بلا ل سەر پشتێ بكەت, بێگۆمان چ بابەت نینن دئاینێ ئیسلامێ دا ئاسانكاری تێدا نەبن.

وەكی ب ساناهیكرنا نڤێژێ و حەجێ و رۆژیێ و هەمی پەرستنێن د ئایینی دا، هەر وەكی مە ئاماژە پێ كری د خالێن بۆریدا پێكئینانا خێزانێ و ب ساناهیكرنا مەهرا ژنێ ژی ئێك ژ وان بابەتانە ئایینێ ئیسلامێ پێكول بۆ كری ب رێكێن ساناهی خێزان بهێتە پێك ئینان، راستیا وێ پێغەمبەر-سلاڤێن خودێ ل سەر بن:" ان من يمن المراة تيسير مهرها", رامان: "ژ بەرەكەتا ژنێ ئاسانكرنا مەهرا وێ یە".

بەلێ یا دیارە ئەگەر تشتەك ب زەحمەت كەت ل سەر مرۆڤان ئەو مرۆڤ یێن بوینە ئەگەر بۆ وی تشتێ ب زەحمەت, مرۆڤن تشتی ل سەر خۆ گران دكەن, لەوما دڤێت مرۆڤێ موسلمان یێ ئاسان بیت و ئاسانكاریا دژیانا خۆدا بكەت و بەرێ خەلكی ب دەتە ئاسانكاریێ, بێگۆمان دێ خودایێ مەزن ژی بۆ وی دونیا و كارێن وی ئاسان كەت.

سێ گازی یێن هەین و تۆ ئێكی ژوان سیان:

گازییەكا هەی ژ لایێ خودایێ مەزن ڤە و ئایینێ وی یێ پیرۆز لدویڤ وێ گازیێ مرووڤ د بنە سێ جۆر، فەرە ئەم بزانین كا ئەم ژ كیژ جۆراییینە:

ئێك: باوەری بڤێ گازیێ نینە، لدویف ناچیت، شیانێن وی نینن ب کەتە کار، گورانکاریان ناکەت.

دوو: باوەری یا پێ هەی، بەلێ لدویف ناچیت، ناکەتە کار،گورانکاریان ناکەت.

سێ: باوەریا پێ هەی، لدویف دچیت، دشیاندایە ب کەتە کار، گورانکاریان د کەت.

جۆرێ سێ یێ ئەو جۆرە یێ تێگەهشتی و زانا, ئەوە یێ ل رێیێن سەرکەتنێ دگەریت و لدویف دچیت, گورانکاریان دژیانا خۆدا دکەت و بەرەڤ پێشڤەچونێ دچیت, وی باوەریا ب ڤێ گازیێ هەی, د شێت خۆ ژ رەوشت و تیتالێن خەلەت قورتالکەت, بەرەڤ ئاسانکاریان دژیانا خۆدا دچیت, لدویف پەیاما خودایێ مەزن و پێغەمبەرێ وی بچیت, یێ گوهدارە بۆ رێنمایێن ئایینێ ئیسلامێ, گوهداریێ ل وان مرۆڤان نەکە یێن خۆ ئێخستینە ل بن هندەك رەوشت و تیتالێن خەلەت یێن هەڤدژ بۆ پەیاما خودایێ مەزن و ئایینێ پیرۆز, ژیان ل بەر خو گران و رەش نە کری یە، ئەوگازی کیژن؟

ئەو گازی ئەون ئەوێن خودایێ مەزن و پێغەمبەرێ وی گازی مە کرین و گوتییە مە ب ڤی شێوازی خێزانان ب ڤی شێوازی پێك بینن، ئەو گازی و عەدەتێن خەلەت ئەوێن تو دناڤ جڤاکیدا دبینی و سەرپێچن بۆ ئایینێ خودێ و خۆ ژێ قورتال بکەی و خۆ نەکەیە ئێخسیرێ عەدەتێن خەلەت و بارگران.

ته چەند باوەری ب بەرامبەرکرنێن خواریٚ هەیە:

دێ د ریزێن خواریدا هندەك بەرامبەرکرنان ئینین ژ بەلگەیێن قورئانێ و فەرمودان و یێن زانستی، دێ ب وێ ریکێ باوەریێ بۆ گەنجێن خۆ چیکەین کو ئەگەر ئەم لدویڤ وان بەرامبەرکرنان بچین و مە باوەری پێ هەبیت دێ پیك ئینانا خێزانێ ب ساناهی بیت، ل دەسپیکێ ژ قورئانێ:

ژ قورئانا پیرۆز:

خودایێ مەزن ئاشکەرا دکەت کۆ سەرکەتنا وی بۆ موسلمانی یا گریدایە ب سەرکەتنا موسلمانی بۆ وی, راستیا ڤێ چەندێ خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾، (محمد:7)، رامان: "گەلی خودان باوەران، هەکە هوین هاریکاری یا دینێ خودێ بکەن و ب سەربێخن، خودێ ژی دێ هاریکاری یا هەوە کەت، هەوە ب سەر گاوران ئێخیت، و دێ هەوە - د شەراندا - موکوم کەت"[1].

شاهد د ڤێ ئایەتێ دا: "ئەگەر هوین هاریکاریا خودێ بکەن دێ هەوە ب سەرئێخیت، ئەڤ چەندە ژ بەرامبەرکرنەکا قورئانێ یە و ژ ژڤانەکا خودایی یە".

-خودایێ مەزن ئاشکەرا دکەت کۆ ژێبرنا گونەهان یا گریدایە ب تەقوا و ترسا مرۆڤیڤە بۆ وی, راستیا ڤێ چەندێ خودایێ مەزن دبێژیت:﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾، (الأنفال:29)، رامان : "گەلی خودان باوەران ئەگەر هوین پارێزگاری یا خودێ بکەن، دێ ڤاڤێریێ دەتە هەوە -کو هوین راستی و

1- سگێری، ص.

پویچی یێ ژێك ڤاڤێرن و ژێك جودا بکەن، گونەهێن هەوە دێ ژێ بەت، دێ ل هەوە بۆریت، نێ خودێ یە خودانێ کەرەما مەزن".

مەرەم ژ ڤێ ئایەتێ:"ئەگەر هوین تەقوا خودێ بکەن دێ دەرگەهان بۆ هەوە ڤەکەت، دێ گونەهێن هەوە ژێبەت، ئەف یەکە ژ بەرامبەرکرنەکا قورئانی یە و ژ ژڤانەکا خودایی یە".

خودایێ مەزن ئاشکەرا دکەت ڤەکرنا گەلەك دەرگەهان و ئاسانکرنا گەلەك کاران ژ وێ چەندێ دهێت دەمێ موسلمان تەقوا وی دکەت راستیا ڤێ چەندێ خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾، (الطلاق:2,3)، رامان: "هەر کەسێ ژ خودێ بترسیت - برپیار و ئەحکامێن وی بپارێزیت-، خودێ دێ رێکەکێ بۆ ڤەکەت. رزقێ وی دێ ب رەنگەکێ وەسا دەت نە د هزرا ویدا، هەر کەسێ پشتا خۆ ب خودێ گرێ بدەت خودێ بەسی وی یە، ب راستی خودێ فەرمانا خۆ هەر دێ ب جە ئینیت، ب سویند خودێ بۆ هەر کارەکی و هەر تشتەکی وەختەکێ دەستنیشانکری یێ دانایی".

د بێژیت: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا﴾، (الطلاق: 4), رامان: "هەر کەسێ تەقوایا خودێ بکەت و ژێ بترسیت، خودێ کارێ وی دێ بۆ ب ساناهی ئێخیت".

-خودایێ مەزن ئاشکەرا دکەت پرتووکا خۆیا پیرۆزدا ئێك ژ رێکێن زەنگیناتیێ ژن ئینان وشویکرنە, راستیا ڤێ چەندێ دەمێ دڤێ ئایەتا پیرۆزدا دبێژیت:﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾، (النور:32)، رامان: "هوین -گەلی خودان باوەران- بۆ ئەوێن ژن نەئینایی، ژنان بینن، یێن نەشویکری بدەنە

شوی، دیسا کۆلەیێن خۆ ژی یێن خودان باوەر، ژنان بۆ بینن، بدەنە شوی - بلا خۆ نەڤەگرن ژ ژنئینانێ یان ژ شویکرنێ، ژ بەر دەستەنگی و خیزانی یێ-، ئەگەر ئەو یێن فەقیر ژی بن، خودێ ژ کەرەما خو دێ وان زەنگین کەت - زەنگینی یا دلی، یان یا مالی، یان هەردووکان پێکڤە-، خودێ یێ زانایە، کەرەما وی یا بەرفرەهە"

مەرەم ژ ئایەتا بۆری ئەگەر کەسەك یێ فەقیربیت و ژنێ بینیت دێ خودایێ مەزن وی زەنگین کەت.

ژسونەتا پێغەمبەری – سەلاڤ ل سەر بن:

ئەگەر مرۆڤ ل سونەتا پێغەمبەرێ خودێ بنێریت دێ ب سەدەهان فەرمودان ژ بەرامبەرکرنان تێدا بینیت، تێکدا دبێژنە مە ئەگەر تە ئەف کارە کر دێ دەرئەنجام بیتە فلان کار، ئەگەر تە ئەف گوتنە گوت دێ دەرئەنجام بنە ئەڤە و ئاها هوسا، ل ریزێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب هندەك فەرمووداان کەین وەك بەلگە ل سەر گوتنا مە:

ئێك: پێغەمبەرێ مە -سلاڤێن خۆدێ ل سەر بن- ئاشکەرا دکەت یێ خێزانێ پێك د ئینیت ب مەرەما وێ چەندێ خۆ عەفیف بکەت دێ خۆدایێ مەزن هاریکاریا وی کەت پێغەمبەر-سلاڤێن خۆدێ ل سەر بن- دبێژیت:" ثلاثة حق على الله عونهم ـ المجاهد فى سبيل الله والمكاتب الذى يريد الأداء والناكح الذى يريد العفاف"[1]، **رامان: "سێ کەسان مافێ هەی ل سەر خودێ هاریکاریا وان بکەت: "یێ جیهادێ دکەت درێیا خودێدا, بەندەی بڤێت خۆ ژبەندایەتیێ قورتال بکەت, یێ ژنێ دئینیت مەرەما وی عەفیفکرن بیت".**

1- **الترمذي، رقم الحديث:** (1655)، **والنسائي، رقم الحديث:** (3218).

بەرامبەركرنا ئایینی د فەرموودا بۆریدا: "ئەگەر مەرەما كەسێ خێزانێ پێك دئینیت دەهمەن پاقژی بیت و خۆ پاراستن ژ دارشتنا شەهوەتێ ژلایێ حەرامیڤە بیت دێ خودایێ مەزن هاریكاریا وی كەت".

دوو: پێغەمبەرێ مە -سلاڤێن خۆدێ ل سەر بن- ئاشكەرا دكەت یێ پتر ژ هەمیان ئاسانكاریان دكەت دپێك ئینانا خێزانا خۆدا ئەو ژ هەمی خێزانان بەرەكەت ترە راستیا وێ دبێژیت:" إن أعظم النكاح بركة أيسره مؤنة"[(1)]، رامان: "ژنئینانا ژ هەمیان پتر بەرەكەت تێدا ئەوە یا مەزاختنا وێ ژ هەمیان ئاسانتر بیت".

بەرامبەركرنا ئایینی د فەرموودا بۆریدا: "ئەگەر مەهرا ژنكێ یا كێم بیت دێ بەرەكەتا وێ پتر بیت".

بەرامبەركرنێت زانستی:

وەكی ئایەتێن قورئانێ و فەرموودێن پێغەمبەری گەلەك بەرامبەركرنێن زانستی یێن هەیین، دێ د رێزێن خوارێدا ئاماژێ ب هندەك بەرامبەركرنێن زانستی كەین، وەك پالپشتییەك بو دەقێن ئایینی:

ئەرێ پێكهاتەیا كیمیائی ژ بۆ چێكرنا ئاڤێ چەوا چێد بیت؟ ئەرێ ما پێكهاتەیاوێ نە ژ ڤێ بەرامبەركرنێ یە كۆ دبێژن: (H_2O)؟ ئانكو پیتا(H) كورتیە بۆ بنیاتێ هایدروجینی, وپیتا (O) كورتیە بۆ بنیاتێ(عنصرێ) ئوكسجینێ, ئەڤ هەردوو پیتە دگەل ئامرازێ هاریكار (عاملێ موساعد) پێكڤە دەرئەنجام دبنە ئاڤ, بێگۆمان ئەگەر پیتەكێ ژێ راكەین نابیتە ئاڤ, هەروەسا بەرامبەركرنا ترشاتی و سیراتی و تیژاتی و... هتد، ئانكو: ئەڤ دونیایە لسەر بەرامبەركرنان هاتییە ئاڤاكرن لەوما مەد

1- النسائي في السنن الكبري، رقم الحديث: (9274).

ڤێت ب کورتی بێژین: (ئەگەر تۆ باوەریێ ب بەرامبەرکرنێن زانستان بینی کو ئەو بەرامبەرکرن ژ سەدێ سەد دروستن و بێگۆمانن، دباوەریا موسلمانان دا کو یاساییێن وان بەرامبەرکرنان خودایێ مەزن یێن دانایین، ل ڤێرە ئەگەر بەرامبەرکرنێن زانستی دروست بن، وەکی وێ ب دەرکەڤن بێگۆمان بەرامبەرکرنێن قورئان و فەرمودێن پێغەمبەری — سلاڤێن خودێ ل سەر بن- وەکی یێن زانستی دروستن چونکی ئەو خودایێ یاساییێن زانستی دانایین هەر وی خودای بەرامبەرکرنێن قورئانێ و فەرموودان یێن دانایین کو دێ ژ سەدێ سەد وەکی وێ دەرکەڤیت).

پشتی بەرامبەرکرنێن بۆری یێن قورئان و فەرموودێن پێغەمبەری و زانستی بۆ مە ئاشکرابوو: ئەگەر ئەم ئاسانکاریا بکەین د پێك ئینانا خێزانێ، دەواتێ، خاستنێ، سەرەدانێ، د هەمی لاییێن مەزاختن تێدا دهێتە کرن... هتد، خودایێ مەزن پێکئینانا خێزانان بومە ئاسان کەت, کو هەمی گەنجان شیانێن پێك ئینانا خێزانێ هەبن, ئەڤ چەندە پشتی مە ئەڤ بەرامبەرکرنێن قورئانێ و فەرمودێن پێغەمبەری —سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دیتین و باوەری پێ ئینا یین.

هەرکەسەکێ ڤێ پەرتووکێ بخوینیت د وێ باوەرێ دامە دێ باوەری بۆ چێبیت کۆ مەزاختنا زێدە د پێکئینانا خێزاناندا دهێتەکرن نە ژ مەردینیێ یە، نە ژئاییێ ئیسلاما پیرۆزە بەلکی ژ عەدەتێن بیانی و هەڤدژن بۆ بنەماییێن ئاییێ ئیسلامێ, ئەگەر خودێ حەز کەت دێ ئاماژێ دەینە وان عەدەتێن خەلەت د جهێ وێ دا, تشتێ شاش ئەوە دەمێ خەلك ب دروستی ئاینێ خۆ نەزانیت و هندەك کارێن شاش بکەن و ژئاینێ ئیسلامێ ب هژمێرن, یان پێگریێ ب ئاموژگارییێن خۆدایێ مەزن و پێغەمبەرێ وی - سلاڤێن خۆدێ ل سەر بن- نەکەن ئەف چەندە دبیتە ئەگەر مرۆڤ ژڤیترەتا پاڤژ ب دەرکەڤن، ژیان ببیتە بارگرانی لسەر ملێن خودانی.

شێوازێ دەهواتێ

هەرملەتـەك و ئاییـنـەکی رێنمـاییێن خـو یـێن تایبـەت یـێن هـەیین بـۆ شێوازێن دەهواتان، ئایینێ ئیسلامێ ژ رێنماییێن دەهواتێ بێ بەهر نەبوویـە، بەلکی ب رەنگەکێ بەرفرەه ئاماژە یا پێکری، ئەگـەر خـودێ حـەز کـەت دێ ئاماژێ پێکەین و دێ بەحسێ عـەدەتێن دروسـت ژی کـەین چـونکی عـەدەت ژی ژ ئایینی دهێنـە هـژمارتن ئەگـەر نەبیتـە سـەرپێچ بـۆ دەڤێن ئـایینی و نەبیتە زیان بۆ گشت جڤاك و ملەتی:

ئێك: فەرکرنا شیڤخارنا دەهواتێ:

شـیڤخوارنا دەهـواتێ ژ خـالێن گـرنـگ هاتنـە هـژمارتن، بەرچـاڤکرن د ئـایینێ ئیسـلامێدا، پێغەمبـەرێ خـودێ –سـلاڤێن خـودێ ل سـەر بـن- شیڤخوارن فەرکر لسەر زاڤای بدەت، ژ بەر گەلـەك مفـا و حیکمـەتان ژ وان: دانـا زادی دبیتـە پالـدەرەك بـۆ رێگریکرنـا بـەلایان بـۆ خـودانی، هەروەسـا دبیتە صەدەقە، هەروەسا دبیتە ئێك ژ نیشانێن راگەهاندنا دەهواتێ (اعـلان النکـاح)، دەرگەهەکـە بـۆ ڤێرکرنـا خێزانـا نـوی ژ لایـێ مـەردینیێ و ڤەحەوانـدنا مێهڤـان و کەسـێن برسـی و لاواز و دەسـت کـورت، ژبـەر وێ چـەندێ دەمـێ عـەلی کورێ ئـەبی تـالبی فاتیمـا کچا پێغەمبـەری خواسـت، پێغەمبەری گوت: (انه لا بد للعـرس مـن وليمـة)، رامـان: پێدڤییـە لسـەر زاڤـای شیڤخوارن بـدەت، سـەعەدێ کورێ ئـەبی وەقاسـی ئێکسـەر گـوت: بەرخـەك خـەما مـن، ئێکـێ دی گـوت: ئـار خـەما مـن، هنـدەك ژ ئەنساریيا خـەلکێ

مەدینێ چەند کولمێت دەخلی و جهی و خوارنان کۆمکرن و ئینان[1]، ب ڤی رەنگی دەهوات بۆ عەلی و فاتیمایێ هاتەکرن.

دوو: شیڤخوارن بکەڤیتە پشتی ڤەگوهاستنێ:

یا گرنگ ئەوە شیڤخوارن بهێتەدان بەلێ بکەڤیتە د کیژ دەمیدا ئەو لدویف رەوشت و تیتالا دمینیت، لدویف سونەتا پێغەمبەری سلاڤێن خودێ ل سەر بن) شیڤخوارنا دەهواتێ ئێخستە پشتی ڤەگوهاستنێ و ل سێ رۆژێن پشتی دەهواتێ، ئانکو ژ سپێدەهیا سبەحییا زاڤای وێڤە، لدویف عەدەتێن خەلکێ مە یێ دهوکێ ژ کەڤندا تا نوکە عەدەتێن مە شیڤخوارنا دەهواتێ د ئێخنە د رۆژا ڤەگوهاستنێدا، ل ڤێ دوماهیێ عەدەتەك پەیدابوو، ئەوژی بیك و زاڤا دەهواتا خو دبەنە ژ دەرڤەی وەلاتان و بخو دکەنە گەشتەك وەکی وەلاتێ تورکیا یان گەشتا عومرێ ل وەلاتێ سعودییە، پشتی ڤەگەریانێ حازریێ بۆ مهڤانێن خۆ دکەن، ئەنەسێ کورێ مالکی رازیبوونا خودێ لێ بیت دبێژیت: دەمێ پێغەمبەری سلاڤێن خودێ ل سەر بن) صەفییە مەهرەکری مەهرا وێ کرە ئازاکرنا وێ، شیڤخوارنا دەهواتێ کرە سێ رۆژ.

سێ: زەنگین و فەقیر و چاکان داخوازکەت بێ جیاوازی:

ژ شێوازێن داخوازکرنا شیڤخوارنا دەهواتێ د ئیسلامێدا ژ هەمی تەخێن جڤاکی بهێنە داخوازکرن زەنگین و فەقیر و بەلەنگاز، بێکو جیاوازیێ بکەت دنافبەرا واندا، چونکی دەهواتێن زەنگین ب تنێ دهێنە داخوازکرن و فەقیر دهێنە پشتگوه هاڤێتن ئەو دەهوات ژ خرابترینایە هەروەکی پێغەمبەرێ

1- أحمد، رقم الحديث: (359)، والطبراني، رقم الحديث: (112، و1).

خودێ ئاماژە پێکری دەمێ دبێژیت: "شر الطعام طعام الوليمة يدعى لها الأغنياء ويمنعها المساكين ومن لم يجب الدعوة فقط عصى الله ورسوله"[1]، **رامان:"خرابترین شیڤخوارن شیڤخوارنێن دەهواتێن زەنگین بتنێ بهێنە داخوازکرن و فەقیر بهێنە پشتگوه هاڤێتن، یێ ل دویف گازیێ نەچیت وی بێ ئەمریا خودێ و پێغەمبەری کر"، لەوما گەلەکا گرنگە جیاوازی نەهێتەکرن و یا ژ وێ گرنکتر مرۆڤێن چاك گازیکەت بۆ شیفخوارنێ چونکی مروڤێن چاك خێر و بەرەکەتن و دوعایێن وان د قەبیلن، هەروەکی پێغەمبەرێ خودێ ئاماژە پێکری دەمێ دبێژیت:** "لا تصاحب إلا مؤمنا ولا يأكل طعامك إلا تقي"[2]، **رامان: "هەڤالینیا کەسێ نەکە خودان باوەرتێنەبیت، کەس خوارنا تە نەخوت تەقوادار تێنەبیت"،**

چار: فەرە داخوازکەر حازر بیت ئەگەر گونەه تێدا نەهێتەکرن:

لدویف شێوازێن شیڤخوارنا دەهواتێ د ئیسلامێدا ئەگەر داخوازکاری خەلك گازیکر بۆ شیڤخوارنێ دێ حازربون لسەر داخوازکەری فەربیت، ئەگەر چ هێجەتێن شەرعی نەبنە رێگر، هێجەتێن شەرعی گەلەکن وەك: نەساخی، بەلاڤبوونا ڤایروسان، تێکەلییا حەرام، کرنا گونەهێ د ناڤ دەهواتێدا، ...هتد، بەلگە لسەر حازربوونا داخوازکەری فەرموودا پێغەمبەری ئەوا مە دخالا بۆریدا ئاماژە پێکری، سەبارەت گونەهێ ئەگەر ل جهێ شیڤخوارنێ هاتەکرن هەکە داخوازکەری شیانێن راکرنا گونەهێ هەبن

1- البخاري، رقم: (198)، و مسلم، رقم: (154).

2- أبو داود، رقم الحديث: (4832).

بێكو خرابیێن مەزنتر ل پشت خۆ بهێلیت وی دەمی فەرە داخوازكەر حازر بیت ژ بەر دوو ئەركان:

یێ ئێكێ: ب جهئینانا فەرمانا پێغەمبەری كو لدویف داخوازا داخوازكاری بچیت.

یێ دوویێ: ب ئەمرێ مەعروڤ و نەهیا ژ مونكەری رابیت كو د شیانێن ویدانە بكەت.

ئەگەر دشیاندا نەبیت گۆهورینێ بكەت، یان ئەگەر گۆهورینێ بكەت بەلێ دێ شینوارێن خراب ل پشت خو هێلیت وی دەمی دروست نینە ل ناڤ حازر بیت، عەلی كورێ ئەبی تالبی (رازیبوونا خودێ لێ بیت) دبێژیت من خوارنەك حازر كر و پێغەمبەرێ خودێ داخوازكر، پشتی ل دویف داخوازییا من هاتی ئێكسەر زڤری ڤە، من گوت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ بوچی تو زڤری؟، گوت: " إن في البيت سترا فيه تصاوير وإن الملائكة لا تدخل بيتا فيه تصاوير"[1]، رامان: "هندەك وێنە لسەر دیوارێ خانیڤە بوون، هندیكە ملیاكەتن ناچنە د خانیەكیڤە وێنە تێڤەبن".

پێنج: چەند ڤەدەر خوارن بهێتە حازركرن:

ئەڤ چەندە لدویف شیانێن زاڤای د مینیت و لدویف عەدەت و داخوازكەران، بەلێ ئەگەر عەدەت بوونە ئەگەرێن شینوارێن خراب وی دەمی پێدڤییە ئەو عەدەت بهێنە راكرن، خەلك خۆ ژێ بدویماهی بینن، د بنیاتدا مە هندەك رێنما یێن هەین ژ وان:

1- ابن ماجة، رقم: (323).

كۆمەكا مرۆڤان بهێنە داخوازكرن وەك شاهد و راگەهاندن (اعلان) بۆ پێكئینانا خێزانێ.

خوارنەك بهێتە ئامادەكرن هندی پەزەكی بهێتە سەرژێكرن و زێدەتر ژ پەزەكی بۆ یێ پتر شیان هەبن.

هەركەسەك لدویف پێچێبوونا خو ب رهەڤیێ بكەت، یێ پێچێنەبیت دروست نینە بارێ خو گرانكەت.

نەهی یا هاتییەكرن كەسەك بارێ خۆ زێدەتری خۆ راكەت و حازریێ بۆ بكەت وەكی نوكە بوویە عەدەت داخوازكرنا گەلەك مرۆڤان و جهێن گران، خوارنێن زێدە.

لسەرچەندا بۆری دەمێ عەبدلرەحمان كورێ عەوفی خێزان پێكئینای پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوتێ: "أولم ولو بشاة"[1]، رامان: "شیڤخوارنەكێ بدە وەلەو سەرژێكرنا پەزەكێ بیت".

شەش: زەنگین بەشداریێ دبەرهەڤكرنا خوارنێدا بكەن:

ل دویف شێوازێ شیڤخوارنێن دەهواتێ د ئیسلامێدا گرنگە لسەر كەسێن پێچێبوویی و خودان شیان ب مالێ خو هاریكاریا زاڤای بكەن د بەرهەڤكرن و دبەرهەڤكرنا شیڤخوارنێدا، ژ بەر كو پتریا گەنجان شیانێن پێكئینانا خێزانێ نینن، بۆدجا رۆژا دەهواتێ مەزاختن پێدڤێت، گەلەك پارە ل خوارنا شیڤێ دچن، ئایینێ ئیسلامێ كرە رێنما لسەر زەنگینان هاریكاریا زاڤای بەشەكێ ج ژ پارەی یان ژ كەرەستێن خوارنێ بەشداریێ دبەرهەڤكرنا شیفخوارنێدا بكەن، وەك صەدەقە و هاریكاری، ئەڤ چەندە دبیتە ئەگەرێ

1- البخاري، رقم: (190 - 192).

بەلاڤكرنا ڤيانێ وحەژێكرنێ دناڤبەرا زەنگين و گەنجاندا و دبيتە پالدەرەك گەنج بەرەڤ پێكئينانا خێزانێ ڤە بچن. راستييا وێ ئەنەسێ كورێ مالكى دبێژيت: دەمێ پێغەمبەرێ خودێ - سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دەهواتا خۆ دگەل صەفيايێ كرى ئوم سولەيمێ صەفييا بۆ پێغەمبەرى بەرهەفكر، گوت: هەر ئێكێ تشتەك ل دەڤ هەبيت بلا بينيت حازركەت، هەرئێكێ خوارنەكا زێدە هەبيت بلا بينيت، گوت: هندەكا كەشك ، هندەكان قەسپ و هندەكێن دى دوهن هەتا كومەكا خوارنێ بەرهەڤكرى، خەلك لێ كومبوون، ژ وێ خورارنێ خوار"[1].

حەفت: دوعايێن خێر و بەرەكەتێ بۆ بيك و زاڤاى بكەن:

لدويف رێنمايێن ئايينێ ئيسلامێ هاتە زانين كو شێوازێ بەشداريكرنێ د دەهواتاندا ب دوو رەنگانە:

رەنگێ ئێكێ: بەشداريكرنا مادى ژ لايێ زەنگين و پێچێبوويانڤە، هەروەكى مە ئاماژە پێكرى.

رەنگێ دووێ: بەشداريكرنا برجەستەى (مەعنەوى) ژ لايێ هەمى بەشدارانڤە ئەوژى ب بەرهەڤبوونا وان، ب دوعايێن خێرێ بۆ بيك و زاڤاياى.

ئايينێ ئيسلامێ رێ و لاڤا (دوعا) نيشا مەدا كا دێ كيژ دوعايێ بێژين و چەوا و كەنگى، هندەك هوشدارى دانە مە كو خو ژ لاڤايێن نە د گۆنجايى و نە دروست ب پارێزين، لدويف رێنمايێن خوارێ:

1- بخاري، رقم الحديث: (145)، ومسلم، رقم الحديث: (1044). وأحمد، رقم الحديث: (102 - 195).

-**دەمێ ل شیڤخوارنێ ب دووماهی دهێن ڤێ لاڤێن بکەن:**" اللهم اغفر لهم وارحمهم وبارك لهم فيما رزقتهم"[1].

-**هەروەسا ڤێ دوعایێ بێژیت:** "بارك الله لك وبارك الله عليك وجمع بينكما في وفي رواية: على خير"[2].

-**ڤێ دوعایێ نەکە ئەوا ئەهلێ نەزانینێ دگوت چونکی نەیا دروستە:** "بالرفاه والبنين"[3]، **ئانکو: "خودێ خوشی و کوران بدەت"، چونکی پێغەمبەری سلاڤێن خودێ ل سەر بن ئەو لاڤاییێن گۆهوری ب لاڤاییێن بەری ویان ئەوا مە ئاماژە پێکری.**

هەشت: ستران و نارینك و دەف قوتان بوونە شێوازێ دەهواتێ:

ل دویف شێوازێ ئایینێ ئیسلامێ بۆ دەهواتان دروستە ستران و نارینك بهێنە گوتن دناڤ دەهواتێدا، دەڤ بهێتە قوتان و ئەدەواتێن لەهوێ و کەیفێ ب هندەك مەرجان:

ئێك: تێکەلی دناڤ بەینا کور و کچاندا پەیدا نەبیت.

دوو: ئەو ستران نەبن ئەوێن ب لەشێ کچێ دهێنە گوتن.

سێ: ئەو ستران نەبن ئەوێن شەهوەت پێ هشیار د بیت.

چار: ئەو ستران بێژ نەبن ئەوێن دبنە بارگرانێ بۆ زاڤای.

بەلگە لسەر چەندا بۆری گوتنا دەیکا مە عایشایێ رازیبوونا خودێ لێ بیت دبێژیت: من ژنەکا خەملاند و بەرهەڤکر بۆ زەلامەکێ ژ ئەنصاریا،

1- ابن ابي شيبة، رقم الحديث: (158). و مسلم، رقم الحديث: (122).

2- أبو داود، رقم الحديث: (332)، والترمذي، رقم الحديث: (171).

3- النسائي، رقم الحديث: (91)، وابن ماجة، رقم الحديث: (589).

پێغەمبەرێ سلاڤێن خودێ ل سەر بن گوت: "يا عائشة ما كان معكم لهو فإن الأنصار يعجبهم اللهو؟ "[1]، **رامان:" ئەی عایشە چ تشتێن دلخوشکەر و خو پێڤە مژیل کرن دناڤ دەهواتێدا هەبوون؟ چونکی ئەنصاری حەز ژ تشتێن دلخوشکەر و خو پێڤە مژیلکرنێ دکەن ل ناڤ دەهواتاندا".**

نەه: کارێ زاڤای پشتی دەهواتێ:

پشتی دەهوات ب دووماهی دهێت سەردانا بیك و زاڤای بۆ مرۆڤ و کەس و کار و هەڤالێن وی ب تایبەتی ئەوێن خزمەتا وی کرین بۆ ئێك ژ شێوازێن دەهواتێ د ئیسلامێدا، هاتەفەرکرن لسەر زاڤای، وەك شوکر و سۆپاسی بەرامبەر وێ خزمەتا مرۆڤ و کەس و کار و هەڤالێن وی بۆ پێشکێشکرین، هەروەسا وەك موکمکرنا بنیاتێن مرۆڤانییێ دگەل مرۆڤێن وی، چونکی ئەگەر کەسەك شوکرا مرۆڤان نەکەت ئەو کەس شوکرا خودایێ مەزن ژی ناکەت هەروەکی پێغەمبەرێ خودێ سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دبێژیت: " من أتى إليه معروف فليكافيء به، فإن لم يستطع فليذكره، فمن ذكره فقد شكره"[2]، **رامان:"ئەگەر کەسەکێ باشی دگەل هاتەکرن بلا ئەو کەس پاداشتێ وی بدەتێ، ئەگەر نەشیا بلا پەسنا وی بکەت، چونکی پەسنا کەسی د بیتە شوکر بۆ وی".**

راستیا گوتنا مە یا بۆری ئەنەسێ کورێ مالکی رازیبوونا خودێ لێ بیت دبێژیت: دەمێ پێغەمبەرێ خودێ زینەب ڤەگوهاستی شیڤخوارنەك ژ نان و گوشتان دا موسلمانان هەتا موسلمان تێر بووین، پاشی ژ مال دەرکەفت و

1- البخاري، رقم الحديث: (184 - 185).

2- مسلم، رقم الحديث: (2129)، والنسائي في السنن الكبرى، رقم الحديث: (8920).

قەستا مالێن دەیکێن موسلمانان کر و سلاڤی وان کر، لاڤاییێن خێـرێ بـۆ وان کرن، وان ژی سلاڤی پێغەمبەری کر و دوعاییێن خێرێ بو پێغەمبەری کـرن، هەر جار پێغەمبەرێ خودێ ئەڤ کارە دکر دەمێ دەهواتا خو دکر"[1].

1- النسائي في الوليمة، رقم الحديث: (66).

عەدەتێن خەلەت د دەهواتاندا

ئەگەر ئەم بەرێ خودانەکێ بکەین دێ بینین گەلەك عەدەتێن خەلەت یێن هاتینە دناڤ مەدا بێ کو ئەم هەست پێ بکەین، هێدی هێدی یێن شوربوینە دناڤ خواستن و دەهواتێن مەدا لدویف پێشکەڤتنێن سەردەم، ب ناڤێن جوان و سرنج راکێش، ئەو عەدەت بووینە بارگرانی لسەر گەنج و خێزانێن مە و بووینە ئەگەر کو پێك ئینانا خێزانێ بهێتە پاش ئێخستن یان نەهێتە پێك ئینان، د رێزێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب هژمارەکا وان عەدەتان کەین:

ئێك: مەزاختنێن حەرام (ئیسراف و تەبزیر):

رامانا هەدەردان ئەوە: مەزاختن زێدە بهێتە کرن بلا د تشتێ حەلال دا ژی بیت.

تەبزیر ئەوە: مەزاختن د تشتێ حەرام دا بهێتە کرن بلا پیچەك ژی بیت.

هەردووك ژ گونەهێن مەزن دهێنە هژمارتن... دەمێ تو دەهواتا خۆ دکەی پیچەك هزرا خۆ بکە لدویڤ پێناسا ئیسراف و تەبزیری، کا مەزاختنێن تە دبیتە ئیسراف و تەبزیر؟، ئەگەر بەلێ بیت دڤێت خۆ ژێ ب پارێزی، ئەگەر نەخێر بیت وی دەمی تە دەستێن خو دانانە سەر برینێ و تو شیایی پارێزیێ لسەر پشکەکێ ژ مالێ خو بکەی.

ئەگەر ئەز پرسیارەکێ ژ تە بکەم تو بەرسڤێ بدە بەلێ ب هژمار ئەرێ کوژمێ وی پارەی بوونە چەند یێن کو دێ بیتە ئیسراف یان تەبزیر و تە خو ژێ قورتال کر بیت، تە بریاردا مەزاختنێ تێدا نەکەی؟

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە: (....................)؟.

دوو: ستودیو و ئەلبۆم ل (خواستن و دەهوات و نیشانیێ):

ستودیو و چێکرنا ئـەلبۆمێ ژ تشتەکی کەڤن و نـوی یـە، بـەلێ لـدویڤ ئـەلبۆمێن سـەردەم گۆهورینـەکا مـەزن کەفتیـە د چـێکرنا ئەلبۆمێـدا ب تایبەتی چێکرنا ڤیدیویان د ناڤ باخچەیاندا ژبلی گونەهێ و نەزەرا حـەرام و بەلاڤکرنا کەشخا بیکی بۆ خەلکی هزرا خۆ د ئیسـرافێ و تەبزیرێـدا بکـە ئەرێ چـەند پـارە دهێتـە مـەزاختن؟، ئـەڤ چـەندە بوویـە ئێـك ژ عـەدەتێن خەلەت هاتیە دناڤ خواستن و دەهوات و نیشانییێن مەدا و بوویە بارگرانیەك لسەر گـەنجێن مـە ژ پێکئینانـا خێزانـێ ب رەڤـن. نوکـە ژ کـەرەما خـودێ تەلەفۆنێن ب کامیرە و ڤیدیوییێن هاتین بێ کو تو پێدڤی ب چێکرنا ئـەلبۆم و ستودیویان بی، ئێك ژ خێزاناتە دشێت ب ڤی کاری رابیت بـێ کـو تووشـی گونەهێ و مەزاختنێن زێدە بی.

دێ پرسـیارەکێ ژ تـە کـەم و تـو بەرسـڤێ بـدە: ئەگـەر تـو سـتودیویێ و ئەلبۆمێ د ناڤا بەرنامێ خواسـتن و نیشـانی و دەهواتـا خـۆ دەربێخـی ئـەرێ دێ چەنـد پارە بۆتە زڤرن؟،

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە:(....................)؟.

سێ: خاستن:

د ئايينێ ئيسلامێ دا خواستن ب نهێنيڤەيە، دەهوات ب ئاشكرايى يە ئەڤ يەكە ژ فەرانە، هەروەكى مە ب بەرفرەهى ئامـاژە پێ كرى د بابـەتێ خواستنێ دا، بەلى وەك عەدەتـەك ل نـاڤ خـەلكێ مـە پشتى خواسـتنا ب نهێنيڤـە دهێتـەكرن، جارەكا دى ب رێورەسمێن خواستنێ رادبن و دكەنـە ئاشكرايى و هژمارەكا زۆرا خەلكى دناڤ خواستنێ و مەزاختنـەكا زێدە تێدا دكـەن، هنـدەك جـاران دگەهيتــە وێ چـەندێ هـۆلا شـەهيانان دگـرن و مەزاختنەك ل هۆلێ ژى دچيت، ب راستى ئـەڤ عەدەتـە نـە ژ ئايينێ مـەيێ پيرۆزە بەلكى عەدەتەكێ شوربوويية دناڤ خەلكێ مەدا، ب ديتنـا مـن چـەند نەفـەرك ژ ئەنـدامێن خێزانـێ دنـاڤ خواسـتنێ حـازر بـن تێـرا هەيـە، رێورەسمێن خواستنێ بهێنە راكرن، چونكى راگەهاندنا خواستنێ ب شێوەيێ كۆمكرنا هژمارەكا گەلەك نە ژ فەرانە.

ئەگەر تو ژ خواستنا ب نهێنيڤە و ب هژمارەكا كێم رازى بى ئـەرێ دێ چەند پارە بۆ تە زڤريت؟

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاييێدا بنڤيسە:(......................)؟.

چار: داخوازكرنا گەلەك مرۆڤان بۆ ناڤ نيشانيێ:

هەر رەوشت و تيتالەكێ زێدە دێ هندەكێن دى لدويف خو ئينيت، دەمێ بوويە عـەدەت گەلـەك خـەلكى دنـاڤ نيشانيێ دا كـۆم دبـن، وى دەمـى ئـەو خـەلك پێـدڤى ب جهـەكى يـە بـۆ بهێتـە تـەرخانكرن، ئـەو جـه بـۆ هـۆلا شـەهيانان، بێگۆمـان هـەردوو عـەدەتێن بـۆرى هنـدەك مـەزاختنێن زێـدە لـدويف خـو ئينـان ئـەوژى گرتنـا سـتافەكى بـۆ بـەلاڤكرنا شـرينييان بـۆ داخوازكەران، ئەو شرينى ژى دبيتە بارگرانيەك لسەر زاڤاى، ب بووچونا مە

شینا گەلەك خەلكی ل ناڤ نیشانییْ كۆم بكەن، هۆلا شەهیانان بگرن و مەزاختن زێدە بن بلا ئەڤ عەدەتە رابن و خێزانا زاڤای یێن نێزیك ب تنێ بەرهەڤ بن وەك: (دەیك و باب و خویشك و برا و ئەندامێن خێزانێ یین نێزیك...).

پرسیارەك تو بەرسڤێ بدە: ئەگەر نیشانی قەرەبالغ نەبیت و خێزانا تە ب تنێ حازر بیت ئەرێ دێ چەند پارە بۆتە زڤرن؟.

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە: (.....................)؟.

پێنج: داخوازکرنا گەلەك مرۆڤان بۆ شیڤخوارنێ:

رۆژا دەهواتێ گەلەك مەزاختن دهێتەكرن ئەوژی دەمێ گەلەك مرۆڤان گازی دكەن بۆ شیڤخوارنێ, گەلەك خێزان هەنە ل ڤێ داوییێ ئەڤ عەدەتە یا گۆهوری شینا گەلەك مرۆڤان گازی بكەن مرۆڤێت خۆ یێن نێزیك ب تنێ گازی دكەن وەك: خال و مەت و خویشك برا كو لدیڤ رێژا وان و مەزاختنێن زۆر تێدا ناهێنەكرن, بێگۆمان ئەڤ چەندەیە ئەوا ئایین گازی مە دكەت كو مەزاختنێن زێدە نەهێنەكرن، هەروەكی هەڤالێن پێغەمبەری ئاماژە پێكرین دەمێ دگوتن: نەهیا مە یا هاتیەكرن كو لسەر خو گران كەین.

گرنگە شێوێ گازیكرنا مرۆڤان بۆ دەهواتێ بهێتە گۆهورین و ئاسانكاری تێدا بهێنەكرن, ئەگەر ئەندامێن خێزانێ بتنێ بهێنە گازیكرن بڤی رەنگی دبیت هەمی ئەندامێن خێزانێ نە بنە (100) كەس هینگی دێ مەزاختن گەلەك یا كێم بیت, لێ ئەگەر هەڤال و هوگرو دوستان هەمیان گازیبكەن دبیت بگەهنە (500) كەسان بێگۆمان دێ مەزاختن لسەر زاڤای گەلەك گران راوەستیت, لەوما بریارا داخوازكرنا مرۆڤان بۆ شیڤخوارنێ ددەستێ

زاڤای دایە کو دشێت خێزانا خۆ یا بچیك ب تنێ گازی بکەت، دبیت ژمارا وان نە بنە (50 یان 100) کەس...

پرسیارەك تو بەرسڤێ بدە: ئەگەر مروڤێن تە یێن نێزیك ب تنێ بهێنە داخوازکرن ئەرێ دێ چەند پارە بۆتە زڤرن پێش گەلەك مروڤان ڤە؟.

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە:(....................)؟.

شەش: گرتنا هولا شەهیانا:

گرتنا هۆلا شەهیانان بوویە عەدەتەك، ئەگەر بێژینە خەلکی ئەڤ عەدەتە نەیێ گۆنجایە و ئیسرافە، دبیت خەلك بێژیت چەوا؟ ما نە شەرمە یان چەوا دێ ڤی عەدەتی هێلین، ب راستی ڤایرۆسێ کورونا وانەك نیشا مەدا کو ئەم دشێین عەدەتێن خەلەت بهێلین ب تایبەتی ئەوێن بووینە بارگرانی و ژیانا مە لسەر مە گران کری، گرتنا هۆلا شەهیانان مەزاختن ژێ دچیت و دوو جارکی بارێ مرۆڤی گران دکەت، هزرا خۆ بکە دەمێ تو جهەکێ مەزن بۆ شیڤخوارنێ دگری وی دەمی دێ نەچار بی هژمارەکا مەزن یا مرۆڤان داخوازکەی، دێ مەزاختن ژی پتر لێهێن، بەلێ ئەگەر تە جهەکێ بچیك گرت بۆ شیڤخوارنێ دێ هزرا خو د هژمارەکا بچیکدا کەی و دێ کێم مرۆڤان داخوازکەی، ئانکو چەند جهێ تە یێ بچیك بیت دێ هژمارا کەسێن داخواکری کێمتر بن، وی دەمی دێ مەزاختن ژی کێمتر بن.

هندەك پێشنیارێن باش: شینا شیڤخوارن ل هۆلا شەهیانان بیت ئەگەر شیڤخوارن ل مال بیت یان چولی یان خوارنگەهەکێ یان ل گەشتەکێ بیت باشترە چونکی دێ هژمارا مرۆڤان کێمتر بیت. ئانکو دێ تەرکیز لسەر داخوازکەرێن ئەندامێن خێزانێ ب تنێ بن.

پرسیارەك تۆ بەرسڤێ بدە: ئەگەر تو جهێ شەهیانا خۆ ل هۆلا شـەهیانا بگۆهوری بۆ جهەکێ دی ئەرێ دێ چەند پارە بوتە زڤرن؟.

بێ زەحمەت وێ ژمارێ دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە:(.............)؟.

حەفت: کرینا جلکێن بیکێ ب بهایەکێ گران:

ب مخابنیڤە رۆژا کرینا جلکێن بیکێ ئیسراف و تەبزیرەکا مەزن دهێتـە کرن لسەر حیسابا زاڤای، پتریا کرینا جلك و تشتێن بیکـێ ب بـێ پـلان و ب نـەزانین و ب خاپانـدن دهێنـە کـرین، بـێ پـلان چـونکی دێ ل نـاڤ دکانانـدا چیتە خوار و چانتەیێ پارە ژی یێ ددەستی زەلامێ وێ دا، ب نەزانین بێکـو عەقلێ خۆ ب دەتـە شـولی ب دلوڤـانی و ب گـەرم و گـوری، خاپانـدن ژ لایـێ خودانێن دوکانانڤە دهێتە ئیستیغلالکرن و دهێتە خاپانـدن چـونکی بیـك و زاڤانە دگەرمن و دێ هەرکرن بلا ب چەندێ بیـت، خـوزی هنـدەك خویشـك هەبن ببنە نموونێن جوان ئـەڤ ئیسـرافە نـەکربا و نەهاتبانـە خاپانـدن, ب تایبـەت هنــدەك دەســتێن جلکــێن بیکــێ ب (100) دۆلاران و هنــدەك ب (200) دۆلاران، هندەك هەتا (500) دۆلاران دهێنە کرین، دەمـێ خـودانێن دکانان (هنـدەك) د زانـن بکرێ وی بیـك و زاڤـا نـە بهایێ جلکـێ خـۆ گـران دکـەن ئـەز د باوەردامـە وەکـی وان جلکـان دێ ب نـزمترین بهـا کـری ئەگـەر ددکانەکا نەیا راقی بکری یان خـودانێ دکـانێ نـەزانیت بـۆ بیـك و زاڤایانـە، لدویڤ پێزانینێن من لسەر کرینا جلکێن بیکـێ وەکـی خـودانێن دکانـان بـۆ من ڤەگێرای گوت: ئەڤ پارچا قماشی ئەگـەر تـو ل سـیکا راقـی بکری دێ ب (300) دۆلاران کـری، بـەلێ ئـەز دێ دەمـە تـە ب (40000) چـل هـزار دینـاران، تـو هـزرا خـو د جیاوازیێـدا بکـە؟، بـەلێ ژبەرچـاڤلێکرنێ و فشـارا هەڤالان بیك خۆ و زەلامێ خۆ خوسارەت دکـەت و ئیسـرافێ دکـەت د کرینـا

جلك و تشێن بيكينيێ دا. ب مخابنيڤه جلك كرين ببيته چاڤلێ كرن, بيك گوهێ خۆ بدەتە خەلكەكێ لسەر حيسابا زەلامێ خۆ, خوزی رۆژا جلك كرينێ ئاقلێ بيكێ كار بكەت نەك دلوڤانی و چاڤلێكرن كو بارگرانييەكێ بێخيتە سەر ملێت زەلامێ خۆ.

پرسيارەك تۆ بەرسڤێ بدە: شينا جلكێن بيكی ل دكانێن راقی و ب گرانی و بێ پلان بكرن و ئەگەر ل دكانێن نەيێن راقی و ب پلان بكرن وجلك و تشتێن نە دپێدڤی نەهێنە كرين دێ چەند پارە بۆتە زڤرن؟.

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاييێدا بنڤيسە:(....................)؟

هەشت: كرينا دياريان بۆ خاستيێ و هەڤالان:

كرين و دانا دياريان عەدەتەكە ژ عەدەتێن خەلكێ مە ئەو تشتەكێ گەلەكێ باشە، چونكی دانا دياريان ڤيان و حەژێكرن پەيدا دبيت، نەخاسمە ئەگەر كەسەكێ زمانێ وی يێ حەژێكرنێ دانا دياريان بيت، بەلێ رەخنە و ئاريشا مە د وێرێ دايە بەلاڤكرنا دياريان ببيتە عەدەتەك و بارگرانی لسەر زاڤای و ببيتە ئێك ژ پرسگرێكان بۆ پێكئينانا خێزانێ، ب تايبەت دەمێ دياری بۆ كەسەكی بهێتە دان چ ژ بهایێ دياريێ نەزانيت، دياری بۆ بنەمالێ و مرۆڤێن بيكێ يان يێن زاڤای بهێنە كرين ئەو كێشەيە و عەدەتەكێ نەيێ دروستە ب ديتنا مە دڤێت بهێتە هێلان چونكی بارگرانييە لسەر زاڤای، ئەگەر هەر بهێنە كرين بلا بۆ دەيك و بابان و خويشك و برايان ب تنێ بهێنەكرين دياريەكا نەيا گران، يێ رەمزی بيت چونكی د زانستێن دانا دياريان‌دا دبێژن: (نەيا گرنگە دياری يا ب بها بيت يا گرنگە دياری بهێتەدان).

پرسیارەك تۆ بەرسڤێ بدە: ئەرێ تۆ دشێی هندەك دیارییێن زێدە ژناڤ بەرنامێ خۆ دەربێخی یان دیاریان ب گرانی نەكری ئەرێ دێ چەند پارە بۆتە زڤرن؟

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە: (.....................)؟

نەھ: جوانكاریی (سالون):

جوانكاری گەلەك مەزاختن دهێتەكرن، ژ بلی زیانێن جەستەیی ل دویڤ خۆدا دئینیت، گونەھ، مەزاختن ل خەملاندنا بیكێ دچیت د سالونێ دا، هەروەسا ستافێ دگەل بهایەكێ زۆر هەمی د بیتە بارگرانی لسەر زاڤای، زیانێن جەستەیی ئەوێن ژ خەملاندنێ چێد بن ب كارئینانا كەرەستێن جوانكارییێ و تێخەبتینا بری و ری و پرچ و لەشی... هتد دبیتە ئەگەرێن زیانێن مەزن و دبیتە ئەگەرێ بەردەوامبوونا بیكێ بۆ پشتی دەهواتێ كو بەردەوامییێ ب دەتە وێ جوانكاریا ب زیان، بەلاڤكرنا كەشخا بیكێ و جوانیا وێ و ئاشكراكرنا لەشێ وێ بۆ ژنكێن د سالونێ دا و ژدەرڤەی سالونێ... هتد، ژ گونەهان دهێنە هژمارتن.

سالون تشتەكێ نوی یە هاتیە دناڤ مەدا عەدەتەكێ نوی یە نە ژ كارێن سەرەكییێن دەهواتێ نە د ئیسلامێدا، فەرە دوو تشتان ژێك جودا بكەین:

ئێك: خەملاندن.

دوو: سالون.

بیك دشێت خۆ جوان و ب خەملینیت بێكو نێزیكی سالونێ ببیت، ئەرێ ما بەرئاقلە دمالێ دا كەس نەبیت بیكێ ب خەملینیت؟، ئەگەر كەس نەبیت رامانا وێ ئەوە ئاستێ هۆنەرێ كەشخەكرن و زەوق و رەوشەنبیریا

جوانکاریێ یێن دەڤ کچێن مە بەرەڤ خرابوون و نزمبوونێدایە، فەرە لێ زڤرین بۆ بهێتەکرن.

سەرهاتییێن د سالونێدا چێدبن ب دووماهی ناهێن ئەگەر پرسیارا نێزیکترین ئافرەت بکەی دێ بۆ تە هژمارەکێ ڤەگێریت.

شینا بیکی لسالونێ ب خەملینن و بەرهەڤ بکەن بلا ل مال ب خەملینن و بەرهەڤکەن، هەم ب ستارەترە، بێ ئیسرافترە، دێ ژگونەهێن سالونێ هێنە کرن قورتالکرن.

پرسیارەك تۆ بەرسڤێ بدە: شینا هەڤژینا خۆ ل سالونێ ب خەملینی ئەگەر ل مال بخەملینن ئەرێ دێ چەند پارە بۆتە زڤرن؟

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێ دا بنڤیسە:(....................)؟.

دەه: هندەك گونەه و سەرپێچییێن تایبەت:

د خالێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب هندەك سەرپێچییێن شەرعی کەین بێکو ب بەرفرەهی بەحس ژێ بکەین:

1. شەڤا خەناییێ و مەزاختنێن تێدا دهێنەکرن.
2. جلکێ بیکێ یێ گران و بێ ستارە.
3. تێکەلیا کچ و کوران، دەهواتا تێکەل و رەشبەلەك.
4. سەما و لەیزین، جهێ تایبەت بۆ وێ یا ژ وێ خرابتر کور و کچ پێکڤە.
5. گرتنا ستران بێژ و تیپێت تایبەت و ب بهایەکێ گران.
6. جلکێن تەنك و تەنك و بێ ستارە و بەلاڤکرنا ریساتییێ بێکو هزرەك بۆ نەزەرا حەرام و گونەهێ بهێتەکرن، ئەڤ چەندە هەمی دهێتەکرن ب تایبەت دەمێ خەلکەکێ زۆر دهێتە داخوازکرن هەر ئێك ژ مالەکێ و ژ بیر و بووچونەکا جودا و جیاواز، ل دەڤ ئێکێ ریساتی شارستانییەتە و ل دەڤ

هندەکان پێشکەفتنە، ل دەڤ هندەکێن دی ئازادییە، ئاها هوسا بەرهەڤکرن تێکەلوکەکا بێ سنور، کو ئەڤ چەندە دبیتە سەرپێچ بۆ بنەمایێن ئایینی و گونەه.

یازدە: ڤی ئای پی:

نوکە عەدەتەکێ نوی یێ دەرکەتی دبێژن: (ڤی ئای پی)، سالون، ستودیو، فندەق...هتد، هەمی ڤی ئای پی ئانکو: تایبەت، ب بهایەکێ گران، سالون ڤی ئای پی (1000 دۆلار)، ستودیو ڤی ئای پی (1000) دۆلار، ئاها هوسا یێن هندەکان پتر، رۆژ بۆ رۆژ عەدەتێن زێدەتر دەردکەڤن ئەو عەدەت دبنە بارگرانی لسەر گەنجی و دبیتە فشارەك لسەر جڤاکێ ژ پێك ئینانا خێزانێ ب رەڤن.

پرسیارەك تۆ بەرسڤێ بدە: شینا هەڤژینا خۆ ل ڤی ئای پی ب خەملینی ئەگەر ل مال بخەملینن یان ڤی ئای پی ژێ دەربێخی ئەرێ دێ چەند پارە بۆتە زڤرن؟

بێ زەحمەت دناڤا ڤێ بوشاییێدا بنڤیسە:(....................)؟.

خالێن بۆری چەند عەدەتك بوون یێن دبنە بارگرانی لسەر گەنجان ئەوێن بەرەڤ پێك ئینانا خێزانێ دچن و دبنە ئەگەر گەنج ژ پێك ئینانا خێزانێ ب رەڤن، ئەگەر بیرا تە بهێت مە ل دەسپێکا پەرتووکا خو ئاماژە ب سێ خالان کر و تێدا گوت بوو تو ئێکی ژسێ جوران، دڤێت تو ژ جورێ سێ یێ بی ئەوێن باوەری پێ هەین و دشێت ب کەتە کار و خو ژ عەدەتێن خراب خلاسکەت، ب ڤێ باوەری و بووچونێ دێ شێین ڤان عەدەتان گوهرین و بارێ خو سڤك کەین.

هیڤی دکەم هێشتا عەدەتان لسەر عەدەتێن مە ئاماژە پێکرین د بوشاییا خوارێدا بنڤیسە و زێدە بکە ئەگەر هەبن و مە ئاماژە پێ نەکربیت، پێکولێ

بكە خو ژێ قورتالكە، ب تایبەتی عەدەتێن دبنە بارگرانی لسەر گەنجێن بەرەڤ پێك ئینانا خێزانێڤە دچن:

دوازدە: ....

سێزدە: ....

بێ زەحمەت رێزدار ئەگەر تە تەخمینا خۆ كر تو دشێی كوژمێ هەمی پارەی بكەیە دڤێ بوشاییێدا: (   ).

بۆ زانین: ئەو كوژمێ پارەی ئەوە یێ ژ عەدەتێن خەلەت بۆ تە زڤرین ژ ئەگەرێ بریارا تە یا دروست و یا بێ دوو دلی، تو ژێ خلاسبوی.

بۆچی گەنج ژ پێكئینانا خێزانێ درەڤن و چارەسەری چ نە ؟

ئەگەر ئەم دووڤچونەكا ب هیر بكەین دێ گەلەك ئەگەران بینین، شێین گەل وان ئەگەران چارەسەریان بینین، ب ئانەهیا خودێ دێ د خالێن خوارێدا ئاماژێ ب ئەگەرو چارەسەرییێن گرنك كەین ژ وان:

ئێك: فەقیری و قەیرانا ئابووری:

فەقیری و قەیرانێن ئابووری بووینە ئەگەر كو گەنج ژ پێكئینانا خێزانێ ب رەڤیت، بێ كاری، بێ داهات، بەریكا خالی، نەبوونا جهێن ئاكنجیبونێ، شەرێن ناڤخویی، ئەوارەبوون ئەوێن بووینە ئەگەرێن درێژكرنا قەیرانا دارایی، نەبوونا دەلیڤێن كاری هەمی پێكڤە بووینە ئەگەر گەنج خێزانێ پێك نەئینن، ژ بەر برەڤیت.

هەتا بشێین قەیرانا ئابووری و پرسگرێكا فەقیریێ چارەسەركەین فەرە ل بابەتێ شێوازێ دەهواتێ بزڤرین بابەتێ ئێكێ یێ ڤێ پەرتووكێ ئەوژی فەرە زەنگین هاریكارییا گەنجان بكەن ب مال و سامانێ خو د بەرهەڤكرنا

شیڤخوارنێ دا بەشدار بن داکو پێکئینانا خێزانان ل بەر گەنجان شرین ب ساناهی بیت، هەروەسا فەرە کوژمەکێ پارەی ژ مالێ زەکاتێ تەرخانکەین بۆ گەنجێن بەرەڤ پێکئینانا خێزانێڤە دچن، صەدەقە و هاریکاریێ بۆ بکەین، ئەڤ چەندە ژ رێکێن چارەسەریانە.

دوو: پیتە پێ نەدانا حکمەتێ بۆ خێزانێ:

پێغەمبەرێ مە –سلاڤێن خودێ ل سەر بن - گرنگی دا گەنجان بۆ پێکئینانا خێزانێ، دەمێ پێغەمبەرێ مە ئەو کار دکر وەك مەزنەکێ موسلمانان ب وی کاری را دبوو، گازی گەنجان دکر یێ شیان هەبن بلا خێزانێ پێك بینیت، هەروەسا خەلیفێن وی عومەر و ئەبوبەکر و عەلی و عوسمان ژی گرنگی دا ب پێکئینانا خێزانێ، ل سەردەمێ ئەم دژین هندەك وەلاتێن سەردەم هەنە گرنگییەکا مەزن ددەنە خێزانێ وەك: مالیزییا و سەنغافورە، ل وەلاتێ مە وەك یا بەرچاڤ حکومەت گەلەك پیتەی ب پێك ئینانا خێزانێ نادەت، نیشانێن پیتە پێ نەدانێ: نەدانا پێشینەیا هەژینیێ، ڤالا بوونا وانا خێزانێ د خاندنێن پەروەردێدا، بدەستڤەئینانا گەنجان بۆ جهێن ئاکنجیبوونێ ب شێوەیەکێ ب زەحمەت، نەبوونا مەنهەجەکێ رێخستی بۆ کەسێن بەرەڤ پێکئینانا خێزانێ دچن، بەرەلایا خەلکی و کومەلگەهێ بۆ پێکئینانا خێزانێ...هتد.

گرنگە حکومەت رێ خوشکەت بۆ پێکئینا خێزانێ و دووفچونێ بۆ بکەت، مەنهەجەکێ رێخستی بدانیت بۆ خۆلان و گەنج بەشداریی تێدا بکەت، ژ لایێ ئایینی ڤە و لێگەریانێ بۆ دەلیڤێن کاری و چەوانیا سەرەدەریکرنا خێزانێ د گەل حکومەتێ.

سێ: عەدەتێن خەلەت یێن بارگران و مال وێران:

د بابەتێ بۆریدا یێ عەدەتێن خەلەت مە ئاماژە ب کۆمەکا عەدەتێن خەلەت کرن، د تێکدا ئەو عەدەتەنە د بنە بارگرانی لسەر گەنجی بەرەڤ هەڤژینیێ بچیت، د راستیا خۆدا ژبلی کو ئەو عەدەت ژ ئایینێ ئیسلامێ ناهێنە هژمارتن دبنە سەرپێچ بۆ دەقێن ئایینێ ئیسلامێ، چەوا؟ چونکو حکومێ جوتبوونێ لسەر هندەك کەسان فەرە، ئەگەر عەدەتێن نوی ببنە رێگر لسەر کەسەکی جوتبوون لسەر وی فەر بیت وی دەمی دێ ئەو عەدەت بنە سەرێچ بۆ دەقێن ئایینی، لدویڤ بنەمایێن ئصولێ ئەگەر عەدەت ببنە سەرپێچ بۆ دەقێن ئایینی دێ ئەو عەدەت حەرام بن، ئەگەر عەدەت حەرام بوون وی دەمی فەرە موسلمان خۆ ژ حەرامی ب دەتە پاش، ب ڤێ چەندێ بۆ مە ئاشکرا دبیت کو عەدتێن خەلەت بووینە رێگر گەنج ژ پێك ئینانا خێزانێ ب رەڤن، ب تایبەتی ئەو عەدەتێن بووینە بارگرانییا پارەی و چ بنەما بۆ نەبن.

ب تنێ چارەسەری د وێ چەندێ دایە مرۆڤ خو ژ عەدەتێن خەلەت خلاسکەت و خۆ نە ئێخیتە بن فشارێن خەلەتیێن کۆمەلگەهێ.

چار: ئەگەرێن کەسوکی:

هندەك گەنج کور و کچ یێن هەین پێك ئینانا خێزانێ ڤەدهێلن ژبەر چەند ئەگەران دبیت چ بنەما بۆ وان ئەگەران نەبیت هەما ب تنێ هندەك حەزێن کەسوکی بن، وەکی: ب دووماهی ئینانا قوناغێن خاندنێ, یان نەبوونا جهەکی بۆ ئاکنجیکرنێ، نەبوونا ژیانەکا نمونەیی وەك هەبوونا خانی و سەیارێ و داهاتەکێ باش، نەبوونا هەڤژینەکا لدویڤ دلێ وی/ وێ، یان هێشتا زییە, بجە نە ئینانا حەزێت وان,... هتد.

ب دیتنا مە چارەسەریا ئەگەرێن بۆری ب ساناهی نە ئەگەر پێگری پێ بهێتەکرن ئەوژی ب دیتنا مەئەگەرێن بۆری ب تنێ هندەك هزرێن بێ بنەمانە و نە ژ ئەگەرێن گرنگن پێدڤیە گەنج خۆ ژێ ب دووماهی بینیت، داکو پێك ئینانا خێزانێ نەهێتە ڤەهێلان و پاش ئێخستن.

پێنج: ترس و هزرێن نەرینی و دەروون:

گەلەك جاران هزرێن نەرینی خۆ ل سەرێ گەنجان ددەن ب رێکا ڤەگێران و دیتنا جاڤلێکەرێن نە د سەرکەفتی د پروسا هەڤژینیێ دا، هەروەسا ب ڤەگێران و خواندنا سەرهاتییێن نەرینی، هەروەسا دیتنا هژمارێن زۆر ژ خێزانێن بەرەڤ جودابوون چووین... هتد بووینە ئەگەرێ ترسێ لدەڤ گەنجی پەیدا بکەت و ژ پێك ئینانا خێزانێ ب ترسیت ژ بەر ب رەڤیت، هزرێن نەرینی خۆ ل سەری بدەت.

چەندا بووری ئێك ژ ئەگەرێن سەرەکی نە دناڤ تەخا گەنجاندا (کچ و کور)، بەلێ ئەگەر گەنجەك گەهشتە ڤی ئاستی گرنگە چارەسەرییا خۆ بکەت لدەڤ نوژدارەکێ دەروونی، یان ل دەڤ کەسەکێ شارەزا د بوارێ خێزانێدا، یان ب رێکا بەشداریکرنا خۆلەکێ ژ خۆلێن پێك ئینانا خێزانێ.

شەش: چاڤلێکرنا خەلەت:

چاڤلێکرنا خەلەت و زێدەبوونا عەدەتێن نە د دروست هەر وەکی مە د خالا ئێکێ دا ئاماژە پێکری ئەو ئێك، بەلێ راستا وێ نەبوونا چاڤلێکەرێن د سەرکەفتی ب ساناهیکرنا دەواتاندا بوویە پرسگرێکەك و ئەگەرەك ژ ئەگەرێن رەڤینا گەنجان بۆ پێکئینانا خێزانێ، لەوما دێ بمخابنیڤە بێژین دناڤ بازێر و خێزانێن مەدا چاڤلێکەرێن ب ساناهیکرنا دەواتان دکێمن نەك

نینن بـەلێ دکـێمن، ل ڤێـرە فـەرو و پێـدڤی دبیـت لسـەر هـەر خێزانـەکا موسـلمان وەك ئەرکـەك ئـایینی بـەرەنگاریا عـەدەتێن خەلـەت بـن، ببیتـە چـاڤلێکەرەکێ چـاك بـۆ گـەنجێن دنـاڤ جڤـاك و خێـزانێن خـودا، تەحـدییا مرۆڤێن خۆ بکەت ئەوێن دبنە رێگر کو دەواتا خۆ ئاسان نەکـەت و نـەهێلن خۆ ژ عەدەتان خلاسکەت.

پێدڤییە ئەم هەمی پێکڤە نمونێن چاڤلێکەرێن دسەرکەفتی د پروسا ب ساناهیکرنا پێکئینانا خێزانـێ دا پەیـدا و چـێکەین، نمـونێن ب کـۆمی، یـێن تاکە کەسی، بگرە ژ مەهرێن کێم، مەزاختنێن کێم،...هتد.

حەفت: رێگرتنا دەیك و بابان بۆ شیکرنا کچێ:

رێگریـا دەیـك و بابـان بـۆ شـیکرنا کچـێ ئێـك ژ خـالێن گرنـك دهێتـە هژمارتن کو گەنج ژ ژن ئینانێ ب رەڤیت و کچ شی نەکەت، دبیت کچەکێ و کورەکی دل سەرئێك هەبیت بەلێ دەیك و بابێن کچێ یان یێن کوری بووینە رێگر ب هەر ئەگەرێ هەبیت، ئەڤ چـەندە بوویـە ئەگـەر کـچ شـی نەکـەت و کور ژنێ نەئینیت، هەر وەسا دبیـت دەیـك و بابـەك هـەبن دل سـەر نـەبیت کچا وان شی بکەت داکو خزمەتا دەیك و بـابێن خـۆ بکـەت، کـچ ژی شـیکرنا خۆ ب ڤەهێلیت سەر خاترا وان چونکی خودان مووچەیە یان ئێکانەیـە یـان یا خزمەت خوشە... هتد. ئەگەر گەلەکن مە ژ وان بەسکرن، چونکی رێگری یا هەی ژ لایێ دەیك وبابانڤە خودایێ مەزن ئەڤ چەندە قەدەغەکر و نەهی ژێ کر و د قورئانا پیرۆزدا ئاماژە پێ کر هەر وەکی گـوتی: ﴿ولا تعضلوهن أن ینكحن أزواجهن﴾، بابەتێ عچل ئێك ژ بابەتێن فقهێ یە د پـەرتووکێن فقهـێ ئیسلامێ دا هاتییە بەحسکرن، زانـایێن موسـلمانان ب بـەرفرەهی ئامـاژە یـا پێکری.

ئەگەر ئەم لێ نێرینەکێ بکەین بێگۆمان رێگری یا هەی ژ لایێ دەیك و بابانڤە بەلێ پرسیار د وێری دایە کا بوویە دیاردە یان نە؟

بەرسڤ: (..........).

گەلەك ژن هەنە هاتینە بەردان، پتریا وان دەیك و باب و خێزان بووینە ئەگەر، بەلێ پشتی بەردانێ هەردوو ژن و مێران دل سەرێك هەبووینە جارەکا دی خێزانێ پێك بینن بەلێ دەیك و باب بوینە رێگر پێك نەئینن، هەر چەندە ئایەتا پیرۆز ئەوا مە ئاماژە پێکری ب ئاشکرایی بەحسێ ڤێ چەندێ یە بەلێ ئەو ئایەت د هێتە گشتگیکرن بۆ هەمی حالەتێن رێگرییێ.

وەکی یا ئاشکرا کو چارەسەری یا د وێرێدا ئەم گوهداریا خودایێ مەزن بکەین و خو تووشی وێ بێ ئەمریا خودێ نەکەین ئەوا رێگری لسەر مە قەدەغەکری.

هەشت: بەلاڤ نەکرنا رەوشەنبیرییا پێك ئینانا خێزانێ:

نەبوونا خۆلێن پێکئینانا خێزانی ژ لایێ حکومەتێ ڤە و ژ لایێ رێکخراوێن نەحکومی، هەروەسا نەبوونا پالپشتیا پێدڤی بۆ ڤەکرنا خۆلێن پێکئینانا خێزانێ، بەلاڤ نەکرنا ڤێ رەوشەنبیریێ ل ناڤ خەلکێ ژ ئەگەرێن مەزنن کو گەنج ژ پێك ئینانا خێزانێ ب رەڤن، چونکی پێزانین لسەر نینن، هەروەسا ئەگەرێ بۆری بوویە ئەگەر کەسێن خێزان پێك ئینایین و بەرەڤ بەردانێ چوین، ل دویڤ ئەزموونا مە یا چەندین سالان دگەل گەنجێن بەشداریکرین دخۆلێن مە دا بۆ رەوشەنبیرکرنا خێزانێ بۆ مە ئاشکرا بوو کو ڤەکرنا خۆلان گەلەك یا گرنگە بەری و پشتی پێك ئینانا خێزانێ بەردەوامی پێ بهێتە دان.

رێکـــێن بـــەلاڤکرنا تێگەهانـــدنا گـــەنجان گەلـــەکن ژ وان: وەزارەتـــا کومەلایەتیێ، رێکخراوێن نەحکومی، مزگەڤت و مینبـەرا خـوتبێ، سوشـیال میدیاییێ و کەنالێن ناڤخۆی و ئاسمانی.

نمونێن ژ باشترینان بۆ چاڤلێکرنێ

هەتا کو چاڤلێکرن و وەرگرتنا عەدەتێن نوی یێن د دروست بن فەرە دوو خالان بەرچاڤ وەرگرین:

ئێك: سیفەت و ساخلەتێ کەسێ ئەم چاڤلێدکەین فەرە ژ باشترینان بیت و یێ سەرپێچ نەبیت بۆ ئایینی، ئەگەر سیفەتێ وی یێ چاڤلێکرنێ یێ سەرپێچ بیت بۆ ئایینی فەرە بهێتە هێلان.

دوو: عەدەتێن نوی یێن دهێنە دناڤ مەدا فەرە د گۆنجایی بن دگەل جڤاکی دا و د سەرپێچ نەبن بۆ دەڤێن ئایینی، ئەگەر د سەرپێچ بن بۆ دەڤێن ئایینی فەرە بهێنە هێلان.

لدویڤ هەردوو خالێن بۆری بۆ مە ئاشکرا دبیت کو ئەم موسلمان د سنوردایینە ب دەڤێن ئایینێ ئیسلامێ یێ پیرۆز، دروست نینە هەر عەدەتێ بهێت وەرگرین، یان هەر بایێ بهێت خو ب دەینێ، چونکی دێ تووشی زیانێ بین بێ کو هزر تێدا بکەین.

ئەگەر ئەم لێگەریانەکێ بکەین د دیروکا خۆ یا موسلمانان دا چاڤلێکەرێن ژ باشترینان بینین، هەر ژ سەردەمێ پێغەمبەرێ خودێ – سلاڤێن خودێ ل سەر بن- تا د گەهیتە ئەڤی سەردەمی، نمونەیێن ژ باشترینا یێ چاڤلێکرنێ ب هەمی کار و کریار و پەیڤان پێغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- ئەوژی ب گوتنا خودایێ مەزن، هەروەسا پشتی پێغەمبەرێ خودێ کەسێن ژ باشترینان هەڤالێن پێغەمبەری رازیبوونا خودێ ل وان بیت، بگرە ژ ئەبو بەکری، عومەرێ کورێ خەتابی، عوسمانێ

کورێ عەففانی، عەلیی کورێ ئەبی تالبی -رازیبوونا خودێ ل هەمیان بیت، پاشێ هەر موسلمانەکێ چاك ببیتە جهێ چاڤلێکرنێ, راستیا چەندا بۆری خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾، (الأحزاب: 21)، **رامان: ب سویند پێغەمبەرێ خودێ بۆ هەوە باشترین نموونە بوو چاڤ لێ بێتە کرن -د باوەرموکومییێ دا و د خۆڕاگرتن و سەبرکێشانێدا، وەختێ تەنگاڤی و نەخۆشی یان- بۆ وی یێ ژ خودێ و ڕۆژا قیامەتێ بترسیت و گەلەك زکرێ خودێ بکەت - خودێ هەر ل بیرێ بیت-.**

نمونەیێ هەلبژارە د ساناهیکرنا مەهراندا:

پێغەمبەر -سلاڤێن خۆدێ ل سەر بن- چاڤلێکرنا وی:

ئەبی سەلەمە -رازیبوونا خودێ لێ بیت- دبێژیت: من پرسیار ژ عایشایێ رازیبوونا خودێ لێ بیت هەڤژینا پێغەمبەری —سلاڤێن خودێ ل سەر بن- کر: مەهرا ژنکێن پێغەمبەرێ خودێ —سلاڤێن خودێ ل سەر بن- چەند بوون؟ گوت: "كَانَ صَدَاقُهُ لأزْوَاجِهِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَنَشًّا، قَالَتْ: أَتَدْرِي مَا النَّشُّ؟ قال: قُلْتُ: لا، قَالَتْ: نِصْفُ أُوقِيَّةٍ، فَتِلْكَ خَمْسُ مِائَةِ دِرْهَمٍ، فَهَذَا صَدَاقُ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم لأزْوَاجِهِ"[(1)]، **رامان: "مەهرا وی بۆ ژنکێن وی دوازدە وەقیێن زیڤی ونەششن بوون، ئەرێ تو دزانی نەششن چییە؟ گوت: من گوت: نەخێر، گوت: نیف وەقیەیە، هەمی تێکدا دبنە پێنج سەد دەرهەم، ئەڤە مەهرێن پێغەمبەری بوون بۆ ژنکێن وی".**

1- مسلم، رقم الحديث: (1426).

ب کورتی مەهرا کچێن پێغەمبەری (400) دەرهەمێن زیڤی بوون، مەهرێن ژنکێن پێغەمبەری (500) دەرهەمێن زیڤی بوون. دەرهەم بۆ زیڤی د هاتە گوتن، دینار بۆ زێرێ دهاتەگوتن.

لدویڤ دینار و دەرهەمان ئەگەر ئەم مەهرێن ژنکێن پێغەمبەری – سلاڤێن خودێ ل سەر بن- هژمێرین وەك غەرامێن زێری ئەرێ دێ بنە چەند غەرام؟ بەرسف: (500) دەرهەمێن زیڤی دبنە (50) دینارێن زێری، هەر دینارەکا زێری دبیتە(4.25) غەرامێن زێری.

ئانکو: پێنج سەد دەرهەم = 50 × 4.25 = 212.5 غەرامێن زێری.

ل ڤێرە بومە دیاربوو کو مەهرا هەر ژنکەکا پێغەمبەری –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- د کەتە: (212.5) غەرامێن زێری.

لدویڤ چەندا بوری و لدویڤ ژیوار و دەقێن ئایینی ئەگەر کەسەکێ شیان هەبن زێدەیی وێ مەهرێ بۆ هەڤژینا خو بکریت دروستە چونکی قورئانێ یا بێ سنور کری، ئەگەر کەسەکێ شیانێن هند بن هندی یا پێغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- بۆ هەڤژینێن خو کرین بلا وەکی یا پێغەمبەری بکەت بۆ وی باشە چونکی لدویڤ رێکا وی چوو، پێکول کر لدویڤ سونەتا وی بچیت، بەلێ ئەگەر کەسەکێ شیان نەبن بلا مەهرا وی بۆ هەڤژینا وی ژ مەهرێن هەڤژینێن پێغەمبەری کێمتر بیت، هەر ئێك لدویڤ پێچێبوونا خو، هەروەسا وەك ژیوار ئەگەر حالێ خەلکی یێ ئابووری یێ لاواز بیت و خەلکێ فەقیر و هەژار بیت یا باشتر و یا سونەت ئەوە مەهر د سڤك و دکێم بن داکو مەرەمێن پێکئینانا خێزانێ بهێنە ب جهئینان و گەنج بەرەڤ جوتبوونێڤە بچن.

ژحیکمەتێن دەقێن ئایینی یێن جیاواز د بوارێ مەهرێدا، قورئانێ مەهر بێ سنور کر ژ بەر کو د بیت کەسەك یێ خودان شیان بیت ئەگەر ڤیا

خزینەکا زێرا ب کەتە مەهر بۆ هەڤژینا خۆ بۆ وی دروستە و چ رێگری لسەر نینن، پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) مەهرا کچ و هەڤژینێن خۆ لدویف فەرموودێن هاتین ژ پێنچ سەد دەرهەمان ئانکو پێنجی دیناران کو دبنە (212.5) غەرامێن زێری نەبوراندینە، وەك حەلەتێ ناڤنجی بۆ مەهرێن ژنکا یێ کو شیان هەبن و بڤێت چاڤلێ بکەت، هەروەسا ب گوتن و ب شێوەیێ رەهایی نەیێ گرێدایی و سنوردایی ئاماژە پێکر کو جوتبوونا ژ باشترینان ئەوە یا کو مەهرا وێ یا سڤك و ب ساناهی بیت، ئەڤ چەندە ژی بۆ وێ یە ئەگەر خەلك فەقیر بیت و د قەیرانێن ئابووریدا بژین و ژیارا خەلکی نەخوش بن وی دەمی فەرە خەلك لدویف گوتنێن پێغەمبەری بچن.

پرۆژێ چارەسەریا مەهرا زێدە:

ل دەسپێکێ شرۆڤەکرنەك:

هندەك هزرێن شاش: دبێژن مانێ مەهرا ژنکێ هەمی هەر بۆ زەلامی یە ئەڤ چەندە وە نینە بەلکی مولکێ ژنێ بتنێ یە. دبێژن: مەهرا ژنێ بەرامبەر ژنێ یە کو ژن ب مەهرێ حەلال دبیت راستەوخویە لێ ب مەهرەکا کێم ژی حەلال دبیت. دبێژن: مەهر بۆ دەراڤەکێ تەنگە و هەر بۆ ژن و مێرانە لێ ئەگەر زەلامی پێچێ نەبیت مەهرێ بۆ دەراڤێ تەنگ بکرێت؟بەرسڤ.... ئەڤ چەندە هەمی دبنە ئەگەر کور ژنێ نە ئینیت و بەر برەڤیت...

بێگۆمان ئەگەر ئافرەت هندی خزینەکێ مەهرێ بخازێت ژ مافێ وێ یە و کەس نە شێت رێ لێ بگریت, لێ مەبەستا مە نە ئەوە کو مافێ وێ نینە!, مەبەستا مە ئەوە کیش گەنج دشێت خزینەکێ بۆ بکریت؟؟؟, بهژمارا سەدەهان کچ هەنە دەمێ شوی دکەن حەز دکەن مەهرا وێ یا کێم بیت لێ

نەشێت كێم بكەت و نەشێت مەهرا كێم بخازیت! كو جهێ پرسیارێ یە ئەرێ تۆ دزانی بۆچی نەشێت؟چونكی: هەڤال, دەیك, یان مەت, یان خالەت, یان كچ مەت, یان كچ خالەت, یان خویشك و ژن برا یێن كچێ وهتد...هەمی نە د هاریكارن مەهرا كێم بخازیت و هەمی هەول ددەن مەهرا وێ یا گران بیت.. بمخابنیڤە شینا هەمی پێكڤە ببنە هاریكار بۆ زاڤایێ خۆ مەزاختیێن دەواتێ لسەر بساناهی بكەن و د ئێخنە لبن دەینانڤە, دیسا: كچ هزر دكەت ئەگەر مەهرا وێ یا كێم بیت دێ یا بێ بها بیت, لێ ئەڤ چەندە بتنێ هزرە و ئەڤ هزرە یا خەلەتە دڤێت ڤێ هزرێ بگۆهورین برێكا ڤەكرنا خولێن پێكئینانا خێزانیڤە و برێكێن جوراو جور, ئەگەر ئەم پرسیارەكێ ژ كچێ بكەین ئەرێ ما تۆ ژ كوری رازی نەبوویە؟ بەرسڤ: بەلێ. ئەرێ ما رازیبوونا تە دپارەو سامانێ وی دایە؟ بەرسڤ: ئەز دبێژم: نەخێر دبیت پارەو سامان پشكەك بیت بەلێ نە ب وێ رێژێ بارێ كوری گران بكەت. ئەز دوێ باوەریێ دامە كو بهایێ كچێ ژی لدەڤ كوری نەد گرانكرنا مەهرو دیاریان دا یە بەلكی د رەوشت و دینداریا وێ دایە...

بووچونا من دەربارەی مەهرێن گران:

بووچونا من ئەگەر مەهرا پاشەكی گران بكەن و یا پێشەكی سڤك بكەن دێ یا گۆنجایی تر بیت، چونكی ترسا كوران لسەر وێ چەندێ یە كو شیان نینن مەهرا پێشەكی بكریت كو بەهرا پتر دبنە (200) غەرامێن زێری هەتا (250) غەرامان و یا پاشەكی دبیتە نوزدە میسقال و نیڤ، شینا مەهرا پێشەكی ل پاشكی بدەینێ و یا پاشەكی ب كەینە یا پێشەكی و هێشتا كێمتر بكەین، وی دەمی دێ كرینا مەهرێ و بارێ وێ لسەر گەنجان سڤكتر لێ هێت، چونكی د یاسا و شەریعەتیدا مەهرا پاشەكی گرێدایە ب دوو

تشتانڤە، ئێك: دەمێ زەلام دمريت، دو: ئەگەر زەلامی هەڤژينا خو بەردا، وی دەمی مەهرا پاشەكی فەردبيت لسەر زەلامی و د مالێ ويدا دەمێ دمريت، ب تنێ دمەزهەبێ شافعيدا فەرە مەهرا پاشەكی ژی ب دەنە ژنێ بەری مرنێ و نەهێتە گرێدان ب تەلاقێ ڤە.

ل ڤێرە كێشەكا دی ما ل پێشييا مە، ئەوژی ئەگەر مە مەهرا پاشەكی گرانكر ئەرێ دێ پرسا زەكاتێ چلێهێت؟ چونكی دبێژن: ئەگەر ژ بيست ميسقالا زێدەتر بيت دێ زەكات كەڤيتە د مالێ ژنكێدا چونكی ب كار نائينيت و گەلەكە؟، چارەسەريا وێ دێ يا ب ساناهی بيت ئەوژی ب رەنگێ خوارێ:

لدويڤ مەزهەبين مە و ب شێوێ بەرفرەهيا دانا زەكاتا دەينی دێ ژن زەكاتێ دەت، چونكی ئەومال دەينە لسەر زەلامی، دانا زەكاتا دەينێ سێ رەنگێن بۆ هەين: يان دێ سالانە زەكاتا دەينێ خۆ دەت، يان ژی دێ زەكاتێ ڤەهێليت هەتا دەينێ خۆ وەردگريت، وی دەمی خودانێ مالی يێ ب كەيفا خويە يان دێ ئێك زەكات دەت پێش هەمی سالانڤە يان ژی دێ زەكاتا هەمی سالان دەت. ب ڤی رەنگی مە چ كێشە نەمان لسەر مەهرا پاشەكی ئەگەر ببيتە گەلەك.

هندەک وەسیەتێن گرنگ

ئێك: بۆ زەنگینا:

پێدڤیە زەنگین ببنە هاریکار بۆ گەنجێ شنی خێزانێ پێك دئینیت, هاریکارییێن بێ سنور بۆ بکەن، ب کەنە پرۆژە لسەر ب راوەستن, لێ بگەرن کیژ گەنجی دڤێت خێزانێ پێك بینیت! رێکێن هاریکارییێ گەلەکن: کرینا ناڤمالیێ، دانا پارەی، ئەرزانکرنا خانییێن کرێ بۆ خێزانێن نوی, دانا زەکاتان، دانا صەدەقا، دانانا صندوقەکا تایبەت بۆ گەنجێن خێزانانێ پێك دئینن.

دوو: بۆ حکمەتێ:

حکمەت دشێت ئاڤاهییێن چەند قات ئاڤابکەت بۆ یێن شنی خێزانێ پێك دئینن و بدەتە خێزانێن نوی ب کرێ بۆ ماوێ چەند سالان و ب کریەکا ئەرزان, هەروەسا حکومەت دشێت خانیا ئاڤا بکەت بۆ یێن خێزان پێك ئینایین و ب شێوێ ب قست ب فروشیتێ ول ژێر سەر پەرشتیا حکومەتێ, هەروەسا حکومەت دشێت ئاڤاهیا ئاڤا بکەت بۆ یێن شنی خێزان پێك ئینایین و ب کەتە مەرج لسەر گەنجێ نوێ خێزان پێك ئینایی پشتی کارەکێ بۆ دابین دکەت یێ ل ئاڤاهی دا ئاکنجی ببیت دڤێت کار بکەت ل وی دەمیدا ئاکنجیبوون بێ بەرامبەر بیت, دیسا حکومەت دشێت ب کەتە مەرج پشتی هەر گەنجەکێ شنی خێزان پێك ئینای بۆ ماوێ چەند سالان یێ بۆ حکومەتێ کار بکەت دێ جهێ ئاکنجیبونا وی بۆ وی مینیت, ئەها بڤی

رەنگی چەندین رێك هەنە حكومەت دشێت مفای ژ ووزا گەنجی وەربگریت و گەنج ژی دشێت مفای ژ حكومەتی وەربگریت.

هەروەسا حكومەت دشێت ب رێكا سامان و داهاتی گشتی وەك: گاز و پەنزین گۆمرك و غەرامات و هەر داهاتیەكێ گشتی بۆ حكمەتێ دهێت هاریكاریا گەنجی پێ بكەت, ئەڤ چەندە دئاینێ ئیسلامێدا یا دروستە و نە یا حەرامە, لسەر دەمێ دەست هەلاتا عومەرێ كورێ عەبدولعەزیزی - رازیبوونا خودێ لێ بیت- گازی دكر ل ناڤ حەجیان دەمێ حەجێ: كیژ گەنجی دڤێت خێزانێ پێك بینیت و پێ چێنابیت بلا بهێت دێ هاریكاریا وی كەین, كی هەیە یێ بێ خانی بلا بهێت دا وی بخانی بێخین, كی هەیە یێ دەیندار بلا بهێت دا دەینێن وی بدەین, كی هەیە یێ بێ دەوار بلا بهێت دا بۆ وی دەوارەكێ بكرین.

عومەری رازیبونا خودێ لێ بیت ئەڤ چەندە هەمی دكر ب پارێن زەكاتێ ئەرێ پا ئەگەر داهاتێ نەفتێ و گازێ و گومركێ و هاتن وچونێ هەبا دا یێ چەوا بیت؟.

سێ: بۆ دەیك و بابان:

بێگۆمان دەیك باب بەر پرسێت سەرەكینە ژبۆ پێكئینانا خێزانی بۆ كوری یان بۆ كچێ, ئەگەر هەر دەیك و بابەك هەبن باوەری بڤێ گازیێ هەبیت ئەوا مە ل دەسپێكا ڤێ پەرتووكێ گازی كرین هەتا دووماهیێ، كو ئاسانكاریا د دەواتێدا بكەن دێ پێك ئینان یا ئاسان بیت, دێ ل بەر دلێ گەنجان شرین بیت، بەلێ ئەگەر ب چاڤەكێ كێم بەرێ خو بدەنە گازییا مە، لدویف عەدەتان بچن ئەوێن بارگران و مال وێران، دێ باج لسەر وان یا گران بیت، دێ گەنج ژ بەر رەڤیت.

چار: بۆ رێکخراوێن خێر خواز:

ژ پێدڤیانە لسەر رێکخراوێن خێرخواز یێن کو دشێن هاریکاریا کۆم بکەن، پرۆژێ پێک ئینانا خێزانی بکەنە ئێک ژ پرۆژێن سەرەکی بۆ کۆمکرنا هاریکاریان، بێگۆمان ئەگەر رێکخراوێن خێر خواز و خەلك بهێنە تێگەهاندن کانێ گرنگیا هاریکاریا گەنجی چەندە ژبۆ پێکئینانا خێزانی، چەند یێ پێدڤیە دێ گۆهورینەکا مەزن دهاریکاریاندا چێبیت، دێ پێنگاڤەکا مەزن هێتە هاڤێتن بۆ بەرێخودانا گەنجی ژ بۆ پێکئینانێ، لەوما هیڤی دکەین رێکخراوێن خێرخواز خو ل گەنجان ب کەنە خودان.

پێنج: بۆ بوردێ وتارخوینان ومزگەڤت و خوتبە خوینان:

بێگۆمان خوتبە خوینی کارتێکرنەکا مەزن هەیە لناڤ تەخا جڤاکی، لدویڤ راپرسینێن رێکخراوێن راپرسینکرین لسەر کارتێکرنا خوتبێ لسەر جڤاکی، خوتبە خوین دشێت ب رێژا 75 ٪ ژسەدێ حەفتێ و پێنج گۆهورینا بکەت لسەر هەر بابەتێ بڤێت، ئەگەر هوسا بیت گرنگە خوتبەخوین گرنگیەکا مەزن ب دەتە ڤی بابەتێ کو سالێ چەند خوتبەك بهێنە ترخانکرن لسەر زەواجێ و گرنگییا وێ و ئاریشە و چارسەریێن سەردەم، دباوەردامە تا نوکە کەسێن پیتەی ب پێك ئینانا خێزانێ ددەن ل ناڤ جڤاکێ مە ئەو ژ بەرەکەتا خوتبە خوینانە، لەوما داخوازێ ژ جهەتێن ناڤبری دکەین پتر گرنگییێ ب ڤی بابەتی بهێتەدان.

شەش: بۆ کەسێن مالێ خۆ دکەنە وەقف:

د مێژوویا ئیسلامێ دا موسلمانان مالێ خۆ کرییە وەقف بۆ گەنجێن شنی خێزانێ پێك دئینیت، ب وی مالی جهێن ئاکنجیبوونێ هاتنە چێکرن د

گـوتنێ خـان، بـۆ مـاوێ هـزار سـالان ئـەڤ كـەلتورە بـەردەوامبوو ل نـاڤ موسلمانان، بەلێ ب مخابنیڤە ل ڤێ داویێ ئەو كـەلتور و رەوشـەنبیریا وەقفـا مالی بۆ وێ مەرەمێ هاتییە ژبیركرن و هاتیە هێلان، دبیت گەلەك موسلمان هەبن چ ژ ڤێ خێرێ نەزانن، ب تنێ خەلك خێرا ئاڤاكرنا مزگـەڤتان دزانـن، پارچەیێن عەردی ب دەنە مزگەڤتان بێ كو مفایەك بگەهێتە مزگەڤتێ یـان بگەهیتە خەلكێ مزگەڤتێ ب تایبەتی ل نـاڤ وەلاتـێ مـە كـو زەڤیـێن بوینـە وەقف ب دروستی یێن بوینە وەقف، ئانكو بێ بەرهەم و بێ مفا، ئەڤ چەندە نەك كێماتی بۆ وەقفكرنا زەڤیان و مالی بـۆ مزگـەڤتێ بـەلكی مـەرەما مـە ژ وێ چـەندێ ئـەوە پـرۆژێ وەقفـا پارچـەیێن عـەردی و ئاڤاكرنـا وێ بـۆ خێزانێن نوی و یـێن شیان نـەبن بخـو جهـەكێ ئـانكنجیبوونێ دابینكـەن ب دەنە وان.

هیڤی دكەم جارەكا دی كەلتورێ وەقفكرنا خانیـان و پارچـەیێن عـەردی بـۆ گـەنجێن شـیان نـەبن بخـو خانیـان بكـرن، یـان كریـا خـانیێن خـۆ بـدەن ساخبكەینە ڤە.

پشكا دووێ:

بیک و زاڤا دشەڤا ئیکیٚ دا

بێگۆمان چ کچ و چ کور نینن ڤیٚ خەونیٚ نەبینن, چ خوزی نینن ئەڤ خوزیە لناڤ نە رینن, چ دل نینن ئەڤ بەهەشتە لیٚ نەرینن, بەلیٚ کی دیٚ گەهیتە ڤیٚ ئارمانجیٚ و خوزییٚ و خەونیٚ بتنیٚ خودایێ من و تە دزانیت ئەڤیٚ قەلەم لیٚ دای بماویٚ پیٚنجی هزار سالان بەری دونیا دای, لیٚ ئەگەر تو ژوان کەسان بی ییٚ خودیٚ تەعالا بۆتە قەلەم لیٚ دایی دو تشتا بتنیٚ بکاربینە لدویف خێرو بەرەکەتا بدەست خوڤە بینە:

ئێك: خو ژگونەهیٚ دویربکە بەری و پشتی شەڤا زاڤاتینیێ چونکی کەرەمەکە خودیٚ یا دگەلتە کری باش بزانە دگەل سەدەهان کەسان نەکریە, دیٚ گونەها زانی دەمیٚ تو پرسیاریٚ ب مەلایەکی دکەی یان دەمیٚ تو ییٚ زانا بی دئاینیٚ خودیٚ تەعالادا ژوان گونەهان دەهمەن پیسی و نەزەرو تێکەل و دەواتا رەش بەلەك و گرتنا وێنێن پێکڤە بەرینا مەهر کرنیٚ هتد..

دوو: شەڤا زاڤاتینیا خو لدویف سونەتا پێغەمبەری سلاڤ لیٚ بن ببە, ئەوژی بڤی رەنگیٚ خواریٚ بئانەهیا خودیٚ دیٚ برونگەکیٚ بەر فرەهی ئاماژیٚ پیٚ کەین:

بخۆ جهەکیٚ ئارام دەسنیشان بکەن:

جهیٚ ئاکنجیبوونیٚ بۆ بیکیٚ ژ کارێن فەرن لسەر زەلامی، بەلیٚ بۆ شەڤا ئێکیٚ و شەڤێن ئەول فەرترن، خودایێ مەزن خانی و جهیٚ ئاکنجیبوونیٚ کرە جهیٚ سەکینەت و رحەتی و ئارامییا خێزانیٚ، هەروە وەکی دبێژیت:

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا﴾، النحل: (80)، **رامان: "خودێ خانييێن هەوە بۆ هەوە كرين جهێ ئاكنجيبوونێ".** و دبێژيت: ﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ﴾، الطلاق: (6)، **رامان: " هوين گەلی مرۆڤان هوين ئەوان ژنێن هەوە بەردايين ل دەمێ ژڤانان د وان خانييانڤە بهێلن ئەوێن هوين تێدا ".**

لناڤ كومەلگەها مەيا دهۆكێ جودابوون ژ كارێن ب زەحمەتن بتايبەتی ل دەسپێكا زەواجێ، لەوما بەهرا پتر بيك و زاڤا د ناڤ خێزانێدا دژين، ب ديتنا من بلا هەر ل دەسپێكێ پێكول بهێتەكرن جهەكێ جودا ژ خێزانێ بهێتە دابينكرن بتايبەتی ل شەڤا زاڤاتينيێ دا داكو بيك و زاڤا ب دلێ خۆ شەڤێن بيك و زاڤانيێ ب رێڤە ببەن، جهەكێ تايبەت بۆ خەوێ و سەرشويشتنێ و بێهنڤەدانێ ژ كارێن هەرە گرنگن زاڤا و بيك پێكولێ بكەن بەری ڤەگوهاستنێ.

خو بەرهەڤ و جوان بكە بۆ شەڤا زاڤا تينيێ:

پێدڤيە بيك و زاڤا هەردوو پێكڤە خۆ بۆ ئێك و دوو ب جوانترين وێنە بدەنە دياركرن، جلكەكێ نوی و جوان ب سەر و بەر، خۆ ب خوشترين بێهن نێزيكێ ئێك و دوو بكەن، بێهنێن رومانسی و خوش ل خۆ بكەن، كا چەوا پێدڤييە لسەر بيك و زاڤای جلكێ جوان ب كەنە بەرخۆ و بێهنێن خوش ل خۆ بكەن وەسا پێدڤييە لسەر وان لەشێ خۆ ژی پاقژ بكەن، وەك: چێكرنا مييێن بن كەفشا، مييێن لسەر عەورەتی، هەروەسا لسەر زەلامی يە سمبێلێن و ريهێن خۆ ب سەرو بەر كەت بێ كو ب تراشين چونكی رێدين ژ جوانييا زەلامينە، بەرو ڤاژی ئەگەر ژنێ مييێن سبێلێن وێ يان رييێن وێ هات بن بلا هەلكێشيت كەت لدويڤ رێكێن ژن چێدكەن، بێكو جوانيا خۆ بۆ خەلكی

ئاشكرا بكەت، فەرە لسەر ژنا موسلمان خۆ ژ سالون و جهێن د ناڤ خەلكیدا ب پارێزیت دا جوانییا وێ بهێتە پاراستن، دا تووشی گونەهێت خەلك توش دبن نەبیت وەك: چێكرنا بریيا و زراڤكرنا وان و كورتكرن و چێكرنا مژيلانكا، چەندين خەلەتيێن سەردەم.

بيكا رێزدار: بلا جلكێ تەيێ بيكينيێ مل ريس و سينگ ريس نەبيت چونكی دێ بيە جهێ نەزەرێ بۆ زەلامێن بيانی كو دێ تووشی لەعنتا خودێ وپێغەمبەری بی —سلاڤێن خودێ ل سەر بن-,

چەندا بۆری فەرە لسەر ژن و مێران هەمی دەمان د پاقژ و ب سەر و بەر بن و بێهنێن خوشیێ ل خۆ بكەن بۆ ئێك و دوو، بەلێ بۆ شەڤا زاڤانیێ فەرترە.

نەرم و حەليمی وسوحبەتێن دلڤەكەر:

د شەڤا ئێكێدا گرنگە زاڤا بۆ بيكێ ب سەلمينيت كۆ زەلامەكێ ب دلوڤانە حەز ژ وێ بكەت، بەلێ چەوا؟، پێدڤییە هندەك پێنگاڤێن دلوڤانیێ و حەز ژێكرنێ ب كردار دگەل ب هاڤێژیت داكو بيك هەست ب ئەمان و حەژێكرن و دلوڤانییا زاڤایی بكەت، دا زویتر خۆ ب دەسقەبەردەت، ئەوژی ب چەند رێكا دێ شێت وێ يەكێ بۆ هەڤژينا خۆ سەلمينيت:

ئێك: ب رێكا پەيڤێن نازك و شرين و جوان، وەك: پەيڤا ئەز حەشتە دكەم، دوعايێن خێر و بەرەكەتێ بخۆ بكەن، سۆپاسییا خودێ بكەن لسەر كۆمكرنا وان بۆ شەڤا بيك و زاڤاتينییا وان، هەروەسا هندەك سوزان ب دەنە ئێك و دوو كو پاشەرۆژەكا بەختەوەر ئا ڤاكەن.

دوو: ب رێکا دەستڤەدانا لەشی، ئەوژی وەك: ماچا ل ریێ وێ و ل ئەنیاوێ بدەت، وێ هەمبێز بکەت بۆ چەند خۆلەکان، دەستێ خۆ لسەر سەر و ملێن وێدا بینیت و ببەت.

سێ: هەروەسا ب رێکا خوارن و ڤەخوارنەکا پێکڤە و ئالوگوری د خوارن و ڤەخوارنێدا، وەك: دانا ئاڤێ و چێکرنا پارییێن خوش بۆ ئێك و دوو، پێشکێشکرنا فێقی، وەك: پێشکێشکرنا سێڤەك یان پرتەقالەکا تیزیتیزیکری... ئەڤ یەکە رێکەکەکە ژ رێکێن ڤیانێ و بەلاڤکرنا وێ.

چەندا بۆری هەمی ژ دلوڤانی و ڤیان و سەکینەتێ د هێتە هژمارتن، پێنگاڤێن ب کردارن ژ لایێ زاڤاییڤە بۆ بیکێ، هەروەسا ژ لایێ بیکێڤە بۆ زاڤای، ئەڤ یەکە ب جهئینانەکا ب کرداره بۆ ئایەتا پیرۆز ئەوا خودایێ مەزن د قورئانا پیرۆزدا ئاماژە پێکری دەمێ د بێژیت: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾، الروم: (21)، **رامان:" ژنیشانێن مەزناتی و دەستهەلاتداری یا وی، ئەوە وی هەر ژ هەوە -ژ گیانێ هەوە- بۆ هەوە هەڤژین چێکرن، دا سەبر و هەدارا هەوە پێ بێت، و ل دەڤ ڤەهەسن و ڤیان و دلۆڤانی ئێخستە د ناڤبەرا هەوەدا، ب ڕاستی ئەڤە -دان و چێکرنا هەڤژینان هۆسا- نیشانێن ئاشکەرانە -ل سەر مەزناتی و دەستهەلاتداری یا خودێ- بۆ وان ئەوێن هزرا خۆ —تێدا- دکەن".**

دەستێ خو بدانە سەر سەرێ وێ و دوعا بۆ بکە:

ژ ئادابێن شەڤا زاڤانیێ دەمێ زاڤای دبەنە دەڤ بیکێ د مەزەلا وێڤە زاڤا سلاڤ دکەتە هەڤژینا خۆ سلاڤا ئیسلامێ، دبێژیت: (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته)**، وی دەمی بیك پێشڤە رادبیت، بەرسڤا زاڤایی ددەت، پاشێ دێ زاڤا**

دەستێن خۆ دانیتە سەر ئەنییا بیکێ (ناصیە) و دێ بخۆ دوعایەکا خێرێ و بەرەکەتێ بێژیت، وەکی ڤێ دوعایێ: بسم الله یا خودێ تو خێرو باشیێن وێ ب رزقێ مە بکە، تو مە ژ خرابیێن وێ ب پارێزە"، ئەگەر بیک و زاڤای پێکڤە ببەنە مەزەلا بیکینیێ یان هەردوو پێکڤە بچن وەك: نوکە بوویە عەدەتەك کو هەردوو ب ئێك سەیارە دچن، دروستە دەمێ دچنە ژوورا خوڤە زاڤا ب مەراسیمی ناڤبری رابیت، ئەڤ یەکە ژ فەرمووداپێغەمبەرێ خودێ هاتیە دەمێ دبێژیت:" إذا تزوج أحدكم إمرأة أو إشترى خادماً فليأخذ بناصيتها وليسم الله عز وجل وليدع بالبركة وليقل: اللهم إني أسألك من خيرها وخير ماجبلتها عليه، وأعوذ بك من شرها وشر ما جبلتها عليه"[1]**، ئانکو: "ئەگەر ئێکێ ژهەوە بخو هەڤژینەك ئینا یان خزمەتکارەك کری بلا دەستێ خو بدانیتە لسەر سەرێ وێ و بلا ناڤێ خودێ لسەر بینیت وبلا دوعا بەرکەتێ بکەت و بلا بێژیت: خودێ ووا ئەز داخوازێ ژتە دکەم ژخێرا وێ وخێرا لسەر هاتیە چێکرن, خودێ ووا ئەز خو ژتە دپارێزم ژ خرابیا وی و خرابیا ژێ چێدبیت".**

دو روکعەت سوننەت پێکڤە بکەن:

ژ ئادابێن بیك و زاڤایینە د شەڤا بیك و زاڤانییێدا هەردووك پێکڤە دوو رکعەت سونەت بکەن، زاڤا ببیتە ئیمام و بیك ل دویفرا بکەت، و ئەگەر هەر ئێك بتنێ ژی بکەت دروستە چونکی ژ نڤێژێن سونەتن، یاگرنگ ئەوە دوو رکعەت سونەت بهێتەکرن، مفایێن وێ:

1- أبو داود، رقم الحديث: (2169).

ئێك: ئەڤ یەکە د سەلمینیت کو دێ هەردوو ژیانا خۆ لسەر پەرستنا خودێ ئاڤاکەن.

دوو: بەلگەیە کۆ هەردوو د پێگیرن ب هەلبژارتنا دەسپێکێ لسەر بنەمایێ ئایینی.

سێ: دبیتە ئەگەرەکێ سەرەکی بۆ دل رحەتکرنا بیك و زاڤاییڤە کو هەردوو د گرێداییینە ب خودایێ مەزنڤە ب رێکا کرنا نڤێژێ.

چار: ئەڤ چەندە رادگەهینیت کو هەمی کارێن موسلمانی دناڤ عیبادەتێ خودێ تەعالا دا دهێتە کرن، ژ وان شەڤا زاڤاتینییێ.

لسەر چەندا بوری فەرموودەکا زەعیف یا هاتی لدەڤ پتریا زانایان کار ب فەرموودا زەعیف دهێتەکرن ئەگەر د پەرستن و خێزاندا بیت، راستییا وێ پێغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دبێژیت: "إذا دخلت المرأة على زوجها يقوم الرجلِ فتقوم من خلفه فيصليان ركعتين ويقول : اللهم بارك لي في أهلي وبارك لأهلي في اللهم إرزقهم مني وإرزقني منهم، اللهم إجمع بيننا ما جمعت في خير وفرق بيننا إذا فرقت في خير"[1]**، ئانکو: "ئەگەر ژن برە ژوورا زەلامێ وێ بلا دو روکعەت سوننەت بکەن وبلا ژن ل پشت زەلامی رابوەستیت وپشتی نڤێژا خو یا سوننەت بلا زەلام ڤێ دوعایێ بکەت: یاخودێ بۆ من بەرەکەتێ بێخە ئەهلێ من وبۆ ئەهلێ من بەرەکەتێ بێخە من، یاخودێ تو رزقی ژمن بدییە وان، تو رزقی ژوان بدییە من، یاخودێ تو لسەر خێرێ مە کۆم بکە، تو لسەر خێرێ مە ژێکڤەکە".**

ژ ئەبی سەعید مەولایێ ئەبی ئوسەید گوت: دەمێ من ژ نئینای ئەزوی دەمی بەندەیەکێ مملوکبووم، من هندەك ژ هەڤالێن پێغەمبەری سەلات و سەلام لسەر بن گازی کرن ژ وان عبداللە کورێ مەسوعدی و ئەبو زەرر و

1- **الطبراني في المعجم الكبير، رقم الحديث:** (204).

حوزەیفـە، گـوت: قامـەتا نڤێـژێ هاتـەکرن، گـوت: ئـەبو زەرر پێشـکەفت دا نڤێژێ ب ئیمامەتی بکەت، ئینا هەڤالێن پێغەمبـەری گوتن: بهێلـە بـلا زاڤا نڤێژێ ب ئیمامەتی بکەت، چـونکی وی کـارێ پـێ هـەیی، ئـەبوزەرری گـوت: ئاها راستا؟، گـوتنێ بـەلێ، ئـەبی سـەعید گـوت: ئـەز پێشـییا وان کـەفتم بـۆ مـەرەما ئیمامـەتیی و ئـەز بەنـدەیـەکێ مـەملوك بـووم، و نیشـا منـدا کـا دێ چەوا ئیمامەتیێ کەم گوتنە من: "إذا دخل عليك أهلك فصل ركعتين ثم سل اللـه من خير ما دخل عليك وتعوذ به من شره ثم شأنك وشأن أهلـك**"[1]، ئـانکو: "ئـەگـەر هەڤژیناتـە ب ژوورا تـە ئێخسـت دوو رکعـەت سـونەت پێکڤـە بکـەن، پاشـێ داخوازا خێرێ ژ خودایێ مـەزن بخوازن، و داخـوازا خـۆ پاراسـتنێ ژ خـودێ بکەن هەوە ژ خرابیان ب پارێزیت، پاشێ دەست ب کارێ خۆ بکەن".**

خوارن و ڤەخوارەنەکی پێکڤە بخون:

پێدڤی زاڤا و بیك زادەکێ پێکڤە بخون دشەڤا ئێکێدا, ب تایبەتی خوارنـا ژ گوشت و کەبابی، چونکی؛ خوارنا گوشتی ب رەنگەکێ گشتی هاریکارە بـۆ نڤینێ و بهێزکرنـا شـەهوەتێ, یاباش ئـەوە دەمـێ پێکڤـە دخـون هـەردووك پارییا ب دەنەف ئێکو دوو، بلا بیك پاریێ نانی ب کیەتە دەڤێ زەلامێ خۆدا و بلا زاڤا ژی پاریەکێ چێ بکەت و ب کەتە ددەڤێ هەڤژینا خۆدا، هەروەسـا ژ ڤیانێ یە هەردووك شین دەڤێ ئێکو دوو بخون و ڤەخون چ خوارنا گوشتی بیت یان ڤەخوارنا ئاڤێ یان چایێ یان شەربەتێ بیت، ئەڤ چەندە پەیامەکێ رادگەهینیت ئەوژی ب ئێکبوونا (لەش و ژیان و هەستێ وان).

1- أخرجه أبو بكر بن أبي شيبة في "المصنف"، رقم الحديث: (401).

ئەگەر ئەم بەرێخۆدانەکێ بۆ هەڤژینییا پێغەمبەری بکەین دێ راستییا کارێ بۆری ل دەڤ پێغەمبەریدا بینین، هەروەکی دەیکا مە عایشا -رازیبوونا خودێ لێ بیت- دبێژیت:" پێغەمبەری -سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دەڤێ خو ددانا لسەر وی جهێ ئامانێ ئاڤێ و لێ ڤەدخوار جهێ من لێ ڤەخواری، دیسا پێغەمبەری ددانێت خۆ د دانانە لسەر وی هەستیێ گوشتی ودخوار جهێ من لەق لێدای و ئەز د خوینا حەیزێدا بووم"[1].

دەمێ چۆنا نڤینێ و جلك ئێخستنێ:

ژ ئادابێن زاڤای و بیکێ و ژ کارێن شەڤا ئێکێ گرنگە زەلام جلکێن هەڤژینا خۆ ییێن بیکنیێ ژ بەرکەت، ژن جلکێن هەڤژینێ خۆ ییێن زاڤانیێ ژ بەر کەت، ئەڤ ئادابە ژ کارێن رێزگرتن و ڤیان و خزمەتکرنێ دهێتە هژمارتن ئەوێن سەر ب رەوشتێن ئیسلامێڤە کو د چەندین ئایەت و فەرموواندا ئاماژە پێ هاتییەکرن، ژ وان: "وأحب الأعمال إلى الله عز وجل سرور تدخله على مسلم"[2]، **رامان:"باشترینێ کاران ل دەڤ خودایێ مەزن کەیف خوشییەکێ بێخیە ددلێ موسلمانەکیدا"، و ئایەتا بوری:** ﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾، الروم: (21)، **بێگۆمان پشتی خوارن و ڤەخوارنێ، پشتی سوحبەتێن رومانسی، عیبادەتکرنێ دەمێ پێکڤە رازانێ د هێت، ئەوژی لدویف ئادابێ مە بەحس لێ کری بەلێ دیسا پێدڤییە جلکێن خەوێ و ییێن پێکڤە رازانێ ییێن تایبەت ب کەنە بەرخۆ، بلا هەردوو پێکولێ بکەن**

1- مسلم، رقم الحديث: (300).

2-الطبراني، المعجم الأوسط، رقم الحديث: (6026).

جلکێن د رومانسی و سرنج راکێش و یێن مودرن و سەردەم ب کەنە بەرخۆ، داکو هەردووك حەزێن ئێکو دوو تێرکەن، ژ لایێ نەزەرێ و جنسی ڤە، چونکی ئەوژی ژ وێ دهێتە هژمارتن دەمێ پێغەمبەر سلاڤێن خودێ ل سەر بن دبێژیت: إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ"[1]. رامان: "هەکە زەلامی داخوازا هەڤژینا خۆ بۆ نڤینا خۆ کر و نەهاتە دەڤ، ب شەڤ ژێ کەرب گرتی بوو، ملیاکەت لەعنەتان لێ دکەن هەتا سپێدە لێ دبیت"، ل ڤێرە جلکێن سرنج راکێش یێن خەوێ ژ گازیێ د هێتە هژمارتن، چ جیاوازی نینە بۆ زەلامی و ژنێ.

چەندا بۆری ئێك ژ زمانێن حەزژێکرنێ دهێتە هژمارتن کو ژ کارێن خزمەتێ و یێن دەستکرن و دەستڤەدانا لەشی ئەوێن مە د پەرتووکا زمانێن حەزژێکرنێدا ئاماژە پێکرین.

دوعا چوّنا نڤینێ:

پشتی سوحبەتێن رومانسی و خوارن و ڤەخوارن، و دوو رکاعەت سونەتێن نڤێژا زاڤای، و پشتی جلك ئێخستنێ، گرنگە دوعا چوّنا نڤینێ بهێتە کرن بەری نڤینێ، داکو زارۆکێن هەوە بهێنە پاراستن ژ بەهرا شەیتانی، ئەڤ یەکە ژ ئادابێن چوّنا نڤینێ یە ل هەمی دەمان راستیا وێ پیغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دبێژیت: " لو أن أحدكم إذا أراد أن يأتي أهله قال: بسم الله اللهم جنبناً الشيطان وجنب الشيطان ما رزقتنا، فإنه أن يقدر بينهما ولد لم يضره الشيطان أبداً "[2]، ئانکو: " ئەگەر ئێك ژ هەوە دەمێ ڤیا نێزیکی هەڤژینا خو ببیت بێژیت: بسم الله، یا خودێ مە ب

1- البخاري، رقم الحديث: (3237)، ومسلم، رقم الحديث: (1432).

2- البخاري، رقم الحديث: (7396).

پارێزە ژ شـەیتانی و تشـتیٚ دکییـە رزقـیٚ مـە ب پـارێزە ژبـەهرا شـەیتانی, ئەگەر خودیٚ تەعالا زارۆکەك دناڤبـەرا وانـدا پەیـداکر دیٚ هێتـە پاراسـتن ژ زیانێن شەیتانی".

بەری چونا نڤینیٚ قاسدەکیٚ رێکە :

ژ ئادابێن چۆنا نڤینیٚ بەری ژن و مێر ب چـنە نڤینـا ئێکو دوو ئـەو ژی دەسـتکرن و دەسـتڤەدانا لەشـی و ماچـیکرن و پێکڤـەنانا لەشـی، ئـەڤ یەکـە دبیتە ئەگەریٚ ئازراندنا شەهوەتیٚ بـو هـەردووکان، بێگۆمـان هنـدەك جهـێن تایبـەت یـێن هـەیین د لەشـیدا هەرکەسـەکی جهـێن وی یـێن ئازرانـدنیٚ د تایبـەتن، وەك: سـەر و مـل و سـتو، سـینك، دورمانـدوور نـافکیٚ، دەسـتکرنا دەستی، ماچیکرنا ری و لێڤـان...هتـد، ژ هـەژی ئامـاژە پێکرنـیٚ یـە کۆ ئـەڤ یەکە دقورئانیٚ و د فەرموودانـدا ژی ئاماژە یا پێکری، کو د قورئانێدا هاتییە ب ناڤکرن ب (تشتەکی پێشکێش بکە بەری چونا نڤینیٚ) و د فەرموودێدا ب (هنارتنا قاسدەکی) دەمیٚ دبێـژیت: ﴿ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ..﴾، البقـرة: (223)، رامـان: ژنکێن هـەوە زەڤینـە بـۆ هـەوە - جهیٚ شینکرنا دویندەهێنە -، ڤێجا کا هەوە چاوا بڤێت هەڕنـە زەڤییـا خـۆ - هەڕنە نڤینا ژنا خۆ-، کار و کریارێن بـاش بدەنـە پێشـی یـا خـۆ -بـەری خـۆ بهنێـرن-"، ژ فـەرموودیٚ پێغەمبـەریٚ خـودیٚ –سلاڤێن خـودیٚ ل سـەر بـن- دبێژیت:" لا يقعن أحدكم على امرأته كما تقـع البهيمـه وقـدموا لانفسكم". وفـى روايـه (ولـيكن بينهمـا رسـول) قيـل: ومـا الرسـول؟، قـال: "القُبلـه

والکلام"[1]، ئانکو: "بلا کەس ژ هەوە نە چیتە نڤینا هەڤژینا خۆ هەروەکی ئاژەل د چینە دەڤ ئاژەلێ -بۆ دارشتنا شەهوەتا خۆ-، بلا قاسدەك دناڤبەرا هەوە هەبیت. پرسیار ژێ هاتە کرن و گۆت: " ئەی پێغەمبەرێ خودێ قاسد چی یە؟. گۆت : "القبلة والکلام"، ئانکو:" ماچیکرن و ئاخفتن".

ژ لایێ دەروونیڤە دەروونێ ژنێ ئارام دبیت ب ماچیکرنا زەلامێ وێ بۆ: لێڤ و ری و لام و مەمك و بن حەفکا وێ، هەروەسا ژ لایێ پزیشکیێڤە پەیوەندی یا هەی دناڤبەرا رەحم و مەمکێن ژنێڤە، لەورا ماچیکرنا جهێن مە ئاماژە پێکری بۆ ژنێ کا چەوا بەری چونا نڤینێ خوشیێ پێ دبەت وەکی وێ پشتی چونا نڤینێ وێ خوشیێ پێ دبەت، دپەرتووکێن پزیشکیدا دبێژن: (پەیوەندیەك یا هەی دناڤبەرا رەحمێ ژنکێ ودگەل مەمکێن وێ)، ئانکو: دەمێ زەلام مەمکێن هەڤژینا خۆ دمێژیت رەحمێ وێ فرەهـ دبیت، شەهوەت بۆ چێ دبیت، د هندەك نڤیساناندان یا هاتی دبێژن: (ئەڤ چەندە ژنێ دپارێزیت ژ پەنجە شێرا مەمکان)، دیسا ژ لایێ شەرعیدا چ گونەهـ نینە دەمێ زەلام مەمکێن هەڤژینا خو بمێژین هەتا ئەگەر شیر ژی بچیتە ددەڤێ زەلامی دا.

1- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة، الألباني، حديث رقم: (6075). وتخريج أحاديث إحياء علوم الدين، العراقي، ابن السبكي، الزبيدي، دار العاصمة للنشر: الرياض، ط 1، (1408هـ-1987م)، ج2، ص 992، رقم الحديث: (1400).

پرسیارەك گرنگ: ئەرێ مێژتنا عەورەتی دروستە؟

دڤێرەدا مەدڤێت بەرسڤا پرسیارەکێ بدەین دبیت لسەرێ تە دابیت چونکی براستی مە ئەڤ پەرتووکە یا لدویف تێگەهشتنا سەردەمی چێکری دبیت بەری چەند سالان ئەڤ پرسیارە خو لسەرێ خەلکێ مە نەدابیت ژبەر کو پێشکەفتنا وی سەردەمی نە وەك یا ئەڤرۆیە یا ئەنترنێتێ وسایتێن فلمێن رویس تێدا دئێنە بەلاڤکرن ئەوژی ئەرێ درۆستە ژن عەورەتێ زەلامی بمێژیت یان زەلام عەورەتێ ژنێ بمێژیت؟.

بەری بەرسڤا ڤێ پرسیارێ بدەین دێ ئاماژێ بهندەك تشتا کەین ئەوژی دروستە ژن یاریا بخو بعەورەتێ زەلامێ خو بکەت وچ بدانیتە لسەر مەمکێن خو یان لسەر ستویێ خو یان ب هەر پارچەکا لەشێ خو، ودیسا ب دەستێن خۆ ژی یاریا پێ بکەت هەتا ئەگەر ئاڤا زەلامی ژیك پێ بهێت بەلێ سەبارەت مێژتنا عەورەتی ب دەڤی ب راستی دێ کەڤیتە ل بن هندەك بابەتان ڤە وەك من پێزانین لسەر ڤی بابەتی هەیین من ئەڤ چەندە د فەرموودە و قورئانێدا نەدیتینە بەلێ هەروەکی مە ئاماژە پێ کری کو دکەڤیتە ل بن بابەتێ رەوشتانڤە: ئانکو رەشتێن ساخلەم ڤێ چەندێ رەتدکەت، قەبول ناکەت، چونکی؛ ئەو دەڤێ قورئان و زکرێ خودێ لسەر هاتیە گوتن، ئەو دەڤێ خواندنێن ناڤێن خودێ لسەر هاتینە خواندن خوادێ قەبول ناکەت بکەتە د جهێ میزو پیساتی تێدا دەردکەڤتیت, دیسا پەروەردەکرنا مرۆڤێ موسلمان ڤێ چەندێ قەبول ناکەت ئەو پەروەر دەکرنا پێغەمبەر –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- لسەر هاتیە پەروەردەکرن دەمێ دبێژیت "أدبني ربي فأحسن تأديبي"[1]**, هەروەسا دکەڤیتە لبن بابەتێ ساخلەمی و تەندروستی**

1- السیوطي الجامع الصغیر، رقم الحدیث: (309).

دبیت ژلایێ تەندروستی ڤە خراب بیت وببیتە ئەگەرێ چەندین ئێشێن پیستی ولێڤا، و ئێشێن جورا و جور..ئایینێ ئیسلامێ هەولێن مەزن ددەت لسەر پاراستنا ساخلەمیا مرۆڤی وەك: فەرموودا پێغەمبەری —سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دەمێ دبێژیت "لا ضررَ ولا ضِرارَ"[1]، رامان: "زیانێ نەگەهینە خو، بلا کەس زیانێ ژتە وەرنەگریت"، لەوما ئەم ئاموژگاریا خواندەڤانێ خو دکەین کو هەمی جورێن یاریا دروستە ژن بعەورەتێ زەلامی بکەت و هەروەسا زەلام ژی بعەورەتێ ژنێ بکەت بتنێ مێژتن تێ نەبیت.

یاباشتر ئەوە ئەڤ یاریە بۆ ماوەکێ درێژ بهێتە کرن چونکی شەهوەتا ژنێ زیبزی ناهێت وەك یا زەلامی ژبەر وێ چەندێ ئەگەر یاریا بڤی رەنگی درێژ بکەن لدویفدا بچنە قویناغا دیتر ئەوژی: (چۆنا نڤینێ یە).

چۆنا نڤینی و ئەزمونەکا نوی:

ژ بۆ ڤێ خالێ مەدڤێت ئاماژێ بهندەك درو یاقوتان بکەین دچۆنا نڤینێدا چونکی ئەزموونەکا نوی یە:

ئێك: دڤێت زەلام گەلەك یێ رحەت بیت دەمێ د چیتە نڤینا هەڤژینا خۆ، ب رحەتێ و ب ئارامی نەب توند و تیژی و وەکی گورگێ دونیا نەدیتی، چونکی دبیتە جهێ ترسێ ل دەڤ ژنێ ژ بەر کو ئێکەم جارە.

دوو: هەر زەلامەکێ ئەزموونەکا نوی یا هەی دچۆنا نڤینا هەڤژینا خۆدا, دبیت گەلەك مرۆڤان رێك نیشا تە دا بن، یان تە د پەرتووکەکێدا خواند بیت، یان تە د کورتە ڤیدیویەکیدا زەلامەك و ژنەك دیت بن،...هتد،

1- ابن ماجة، رقم الحدیث: (2340).

دبيت مفا ژێ بهێنه وەرگرتن بەلێ مەرج نينه ئەزموونانه وەك يا وان بيت، دڤێت تۆ وەكی خۆ و ل دويڤ ئەزموونا خۆ يا نوى ب چييه نڤينا هەڤژينا خۆ.

سێ: دڤێت زەلام بزانيت چونا نڤينا ژنێ بۆ جارا ئێكێ ژخوشترين جارانه، دبيت ل هەمی ژيانا خو وێ جارێ و وێ هەڤژينێ ژبير نەكەت، لەوما يا فەره ب رەنگەكێ خوش و جوان و ب ڤيان و ب حەژێكرن وب هەڤكارييا هەر دووكان ب چنه نڤينا ئێك و دوو، نه مەرجه د شەڤا ئێكێدا بيت، بەلێ پێكولێ بكەن د شەڤا ئێكێدا بچنه دەڤێك.

چار: دڤێت بيك و زاڤا گوهێ خۆ نەدەته گوتگوتكێن خەلكی، وەك: (تۆ شێرى يان رويڤی، هوين چونه دەڤێك يان نه، خوين كەفته لسەر پاتێ سپی يان نه...هتد) چونكی دبيت ب بەرسڤدانا وان پرسياران ب كەڤنه دئەشكەرا كرنا هندەك نهێنيێن هەڤژينيێدا يێن كو د گەهـ بن بهێنه ئاشكراكرن، لەوما ئەگەر شەڤێت ئێكێ دوير بن ل مروڤێت خۆ دێ گەلەك باشتر بيت.

پێنج: دڤێت ژن خۆ نه ترسينيت ژ بەر چۆنا نڤينێ، چونكی؛ تشتەكێ سروشتی يه و نەيێ ب زەحمەته، چ ئێشانەك تێدا نينه بلا چۆنا نڤينێ ب تشەكێ سروشتی وەربگريت وخەونا خو بجهـ بينيت ب تايبەتی د شەڤا ئێكێدا.

شەش: دڤێت گوتنێن خەلكی كارتێكرنێ ل ژنێ نەكەت كو خۆ دوير بكەت و رێ يێ نەدەته زەلامێ خۆ دشەڤا ئێكێدا، چونكی؛ گەلەك هەڤال هەنه ئاموژگارييا لێ دكەن و دبێژنێ: د شەڤا ئێكێدا رێكی نەدەيێ و بلا دخولێ ب ته نەكەت ژ بەر كو دا تو يا زال بی لسەر زەلامێ خۆ، بيكا هێژا: بزانه چ راستی بۆ ڤێ گوتنێ نينه ژ خرابيێ پێڤەتر د ناڤ بەرا ته و هەڤژينێ ته دا.

حەفت: پێدڤییە ژن یا هاریکار بیت بۆ زەلامێ خو ب تایبەت د شەڤا ئێکێدا، خۆ رادەستێ زەلامێ خۆ بکەت، بلا ب دەستێ خۆ عەورەتێ زەلامێ خۆ ب کەتە دعەورەتێ خۆدا، ئەڤ چەندە دێ بیتە خوشترین بیرئینان دناڤبەرا واندا، چونکی ب هاریکاری و ب ڤیانا هەردووکان کارێ وان بجەهـ هات.

هەشت: سەبارەت خوینا کچینیێ و پاتێ سپی، پێدڤییە ژن پاتەکێ سپی ب دانیتە بن خۆ دەمێ د چۆنا نڤینێدا داکو خوینا وێ یا کچینیێ ب کەڤیتە سەر وی پاتەیی، ژ بەر کو خوینەکا کێمە و نە گەلەکە ئەگەر نەکەڤیتە سەر پاتەکێ سپی دبیت هەر پێ نەحەسیێن دەمێ د هێت، ژ بۆ زانینا زاڤای و بیکێ ئەڤ خوینە نەهند گەلەکە ببیتە جهێ مەترسیێ دبیت چەند چپکەك بن لێ ئەگەر لسەر پاتەکێ سپی نەبیت دبیت هەر پێنەحەسن, مەرج نینە بۆ جارا ئێکێ ژچونا نڤینی ئەو خوین بهێت، ئەگەر ئەو خوین نەهات بلا ئەڤ یەکە نەبیتە جهێ گۆمانێ بۆ خراب رەوشتێ ژنێ، چونکی دبیت ژ ئەگەرێ کەفتنا کچێ یان دربەکێ پەردێ کچینیێ پەقیبیت و ئەو خوین ژێ کەت بیت.

خوینا کچینیێ:

پێزانین لسەر خوینا کچینیێ تشتەکێ هەرە گرنگە بیك و زاڤا بزانن بەری شەڤا زاڤانیێ, بەلێ دڤێت دەمێ پێزانینا لسەر وەردگرن ب ریکەکا زانستی نە ب رێکێن هەڤالان چونکی ئەڤ چەندە دێ ئالوزیێ دناڤبەرا ژن و مێران پەیدا کەت ب تایبەتی دشەڤا ئێکێدا, چونکی هەر هەڤالەك دێ ئەزموونا خو وەکی خو بۆ مرۆڤی ڤەگێریت چ کچ دەمێ ژ کچان یان ژ ژنان وەردگریت، یان زەلام ژهەڤالێن خۆ وەردگریت.

دبيت زەلامەك هزر بكەت دەمىٰ ب چيتە نڤينا هەڤژينا خۆ بۆ جارا ئێكىٰ دەمىٰ ژ كچينيىٰ دئێخيت جهىٰ وان ببيتە قەسابخانە، نڤينێت وان هەمى ببنە خوين! يان خوين نەراوەستيت!, دبيت زەلام هزر بكەت وەكى شەرەكىٰ مەزنە ل پێشيیا وى، دڤێت دشەڤا ئێكێدا وىٰ قەسابخانىٰ ب بينيت، بەلىٰ ئەگەر نەبينيت دبيت هەڤژينا وى ببيتە جهىٰ گۆمانىٰ بۆ وى! يان شەرمىٰ ژ هەڤالێن خۆ بكەت چونكى فەشەل ئينا! بەلىٰ ب راستى ئەڤ چەندە چ راستى بۆ نينن, ئەڤ هزرە هەمى دخەلەتن، راستيا وىٰ نە لدويڤ وىٰ هزرىٰ نە، ئەڤ گوتگوتكێن هە هەمى يێن كولانكينە و ژێدەرێن وان كەسێن نەزانن.

دبيت هندەك ژن هەبن هزر بكەن شەڤا ئێكىٰ شەڤا جوييێن خوينىٰ نە لبن وىٰ دچن!, يان شەڤا ئێشا و نەخوشيانە!, چونكى هەڤالەكا وىٰ ياگوتيىٰ شەڤا من يا ئێكىٰ خوين ژمن نەراوەستيايە بۆ ماوىٰ چەند رۆژان!, پێدڤييە بيك و زاڤا پێزانين هەبن لسەر خوينا كچينيىٰ داكو تووشى خەلەتيان نەبن:

(خوينا كچينيىٰ ژ چەند چبكەكا پێك دهێت كو پەردەكە دناڤ عەورەتىٰ ژنێدا ئەو چپكێن خوينىٰ يا دناڤ وىٰ پەردەيى دا, دەمىٰ دوربەكىٰ ب هێز لىٰ بكەڤيتن يان تشتەكىٰ ب هێز ب ناڤ بكەڤيت ئەو پەردە دىٰ پەقيت و دىٰ خوين تىٰ هێت، بەلىٰ رێژا خوينىٰ هەمى ڤە چەند چبكەكن دبيت ئەگەر لسەر پاتەكىٰ سپى نەبيت مرۆڤ پێنەحەسيت و نەبينيت, دبيت بۆ جارا ئێكىٰ ئەو خوين نەهێت دەمىٰ زەلام بچيتە نڤينا هەڤژينا خۆ, چونكى گەلەك جورێن پەردان يێن هەينن هندەك جور هەنە زيكا پەردىٰ وان ناپەقن دەمىٰ نە پەقن ئەو خوين ناهێت، پێدڤيە ئەڤ يەكە بەرچاڤ بهێتە وەرگرتن,

سەبارەت هزرێن خەلەت یێن بۆ زەلامی و ژنێ چێبوین کو گەلەك ژن گەلەك خوینێ دبینن دبیت ئەو خوین ژئەگەرا نەزیفەکێ بیت، یان ژ ئەگەرا نەساخیەکێ بیت لەوما ژنا ب وی رەنگی یا پێدڤییا ب نوژدارەك یە ب چیتە دەڤ خۆ چارەسەربکەت.

دیسا سەبارەت ئێشان و ترسا بۆ ژنێ چێد بیت ئەڤ چەندە ژ وێ ئەگەرێ یە دەمێ زەلام جهێ عەورەتێ ژنێ ڤێ نەکەڤیت و ژن نەبیتە هاریکار بێگۆمان عەورەتێ وی دێ ب هندەك جهان کەڤیت ژن پێ دئێشیت, دبیت ئەو ئێشان ژ ئەگەرێ نەزیفەکێ بیت ژنێ چارەسەریا خۆ نەکر بیت، لەوما دڤێت بیك و زاڤا ڤێ چەندێ بزانن.

نمونەك ژ بیك و زاڤایەکێن نەزان:

بیکەکا پێنج رۆژی پرسیار کر و گوت: زەلامێ من دەمێ نێزیکی من بوی خوینا من هات, بێگۆمان خوینا کچینیێ، گوت: پشتی چەند رۆژان خوینا من نە راوەستیا, ئینا من گوتە هەڤژینێ خۆ ئەرێ تو نابێژیە من ئەڤە چ خوینە دهێت؟، گوت: هەڤژینێ من گوتە من: (ئەڤ خوینە هەمی پەردەنە دپەڤن)، ئانکو: پەردێن کچینیێ, گوت: مامۆستا ئەز گەلەك یا پێ دئێشم تو بۆ ڤێ چەندێ چ د بێژی!!.

گوت: (خویشکا من ئەڤ خوینە نە خوینا کچینیێ یە، بەلکی ئەڤ خوینە ژ ئەگەرێ نەزیفەکێ یە دڤێت تو خۆ چارەسەر بکەی، پرسیارا خۆ ژ دختورەکا ژن بکە. پشتی پرسیار کری دەرکەفت کو نەزیفا بۆ چێبوی... دەمێ مرۆڤ هزرا خو لڤان هەردوو هەڤژینان دکەت دێ زانیت کو چ پێزانین لسەر ژن و مێرینیێ نە وەرگرتینە، لەوما یا گرنگە هەر بیك و زاڤایەك بەری دەواتا خۆ بکەن دخولەکێدا بهێنە پەروەر دەکرن ئەگەر یا بەردەست

نەبيت دڤێت بخو هندەك پرسيارا بكەن ژ مروڤێن تێگەهشتى و زانا، يان پەرتووكەكێ بخوينن.

نەه: نابيت پاتێ سپى ئەوێ خوين كەتيە سەر نيشا سەرسپيێ يان ژنكێن مالێ بدەن، چونكى دێ بيتە بەلاڤكرنا نهێنيێن هەڤژينيێ ئەڤ يەكە ژ گونەهێن مەزن د هێنە هژمارتن، نيشا دانا پاتێ سپى بۆ سەرسپيێ و ژنكێن مالێ ژ عەدەتێن بەربەلاڤن دناڤ كومەلگەها مەدا، ژ عەدەتێن سەرپێچن بۆ ئايينێ ئيسلامێ، مەرەم پێ ئەوە داكو بيك ب سەلمينيت كو كچە، هيڤى دكەم ڤى عەدەتێ خەلەت و گونەه بهێلن.

نمونەك ژعەدەتێن خەلەت:

گەنجەكێ تێلەفون بۆ من كرو گوت: مامۆستا شەڤا ئێكێ ژ زاڤانيا من هندەك تشتێ مەكرى دێ بوتە بێژم كانێ دروستە يان نە؟، بۆ زانين: (ئەگەر ژ بۆ پرسيارا شەرعى بيت يان بۆ پێزانينەكێ بيت دروستە مرۆڤ نهێنيا خو بۆ زانايەكێ بيژيت)، گوت: ئەز جارەكێ چومە دەڤ هەڤژينا خۆ بەلێ پشتى ئەم ب دووماهى هاتين، خالەتەكا مە ل پشت دەرگەهى ل هيڤيا مەبوو، ئينا هەڤژينا من پاتە نيشادا، ئينا خالەتا من -ئەوا بوويە سەرسپى- گوت: هێشت هوين تەمام نە بوينە هەرنە ژوور جارەكا دى هەرنە دەڤێك!، ئينا ئەم جارەكا دى چويينە دەڤێك، بەلێ پشتى ئەم ب دووماهى هاتين،جارەكا دى هەڤژينا من پاتە نيشادا، ئينا جارەكا دى گوت هوين هێشت ب دووماهى نەهاتينە جارەكا دى هەر نە دەڤێك، گوت: مامۆستا د وێ شەڤێدا ئەم پێنج جارا چويينە دەڤێك، ئينا جارا دووماهيێ من گوت: ئەرێ ماكى دێ شێت هندە چيتە دەڤێك، ئەرێ ما نەبەسە، ماب دووماهى نەهات؟. وى كابرايى گوت: ئەرێ سەيدا تۆ چ دبێژى بۆ ڤێ چەندێ؟.

من ب کەنیڤە بەرسڤدا، تە گەلەك خەلەتی یێن کرین:

ئێك: دەمێ تە رێ دایە سەرسپییێ بەر دەرگەهی ل هیڤیا تە بمینیت.

دوو: دەمێ تە رێك دایە هەڤژینا خۆ پاتەی نیشا خالەتا تە بدەت.

سێ: تە خەلەتی کر دەمێ تە رێ دایە خالەتا خو مایێ خۆ ل تە و هەڤژینا تە بکەت.

چوار: هەوە هەردووکان نهێنییەکا خۆ بەلاڤ کر، ب ڤێ یەکێ هوین دگونەهکارن ب گونەها مەزن، دڤێت هوین تەوبە بکەن و پەشێمان ببن.

دەه: یا پێدڤی لسەر هەردووکان ئەو لەزێ نەکەن ئاڤا وان زیکا بهێت دڤێت هەردووك بنە هاریکار ئاڤێن هەردووکان پێکڤە بهێن, پێدڤییا خۆ پێکڤە ب ڤەتینن، هەتا مرۆڤ خۆ ژ عەدەتێن خەلەت قورتالکەت و خۆ رادەست نەکەت گرنگە هندەك پێنگاڤێن ب کردار ب هاڤێژیت ژ وان: باشترین رێك ژ بۆ ڤەشارتنا نهێنییا شەڤا ئێکێ ژ دەواتێ خۆ ژ مرۆڤێن خۆ دویر بکەن، بۆ نمونە: خانیەکێ تایبەت، یان بۆ ماوەکێ کورت ب چنە باژێرەکێ دویر چ ل ئۆتێلەکێڤە بن یان ل خانیەکیدا بن.

پشتی چوونا نڤینێ رازان خوشتر دبیت:

پشتی کارێ چوونا نڤینێ ب دووماهی دهێت وەکی شراتی و کەسلانییەکێ د کەڤیتە د ناڤا لەشێ زەلامیدا، پتر حەز لسەر رازانێ و نڤستنێ و بێهنڤەدانێ دکەت، ژن ژی هەر وەسا، تشتێ جیاواز د ناڤبەرا ژنێ و زەلامیدا سەبارەت پشتی چوونا نڤینێ زەلام حەز ژ رازانێ و بێهن ڤەدانێ دکەت، ژن بەروڤاژی حەزدکەت زەلام خۆ تێڤەدەت و پێڤە ماچیکەت و دەستڤەدانێ د لەشێ وێدا بکەت، ئەگەرێ ڤێ یەکێ زەلام لەزێ دکەت و ئاڤا خو زوی دەردئێخیت لەزوبەزیا زەلامی هەمی ئەوە هەتا خو ژ ئاڤێ

خەلاسکەت، بەروڤاژی ژن ئاڤا وێ زوی ناهێت یا پێدڤی ب دەستڤەدانێ یە هەتا حەزا وێ ب جھ بهێت ئەڤ یەکە ژ ئافراندنا خودایی یە جیاوازییا بۆری ژ ڤێ یەکێ یە، لەورا گرنگە زەلام هەر ژ دەسپێکێ لەزێ نەکەت دا حەزا هەڤژینا خۆ ب جھ بینیت لێ ئەگەر ب جھ نەهات پێدڤی حەزا پشتی چوونا نڤینێ یێ هاریکار بیت.

دێ چەوا چیتە نڤینێ:

بۆ زەلامی هەیە ژ هەمی رەخانڤە بچیتە نڤینا هەڤژینا خۆ، زەلامی چەوا بڤێت و ب چ شێواز، ب چ رەنگ، ژ پێشی یێ یان ژ پاشی یێ یان ژ سەر یان ژ بن، ب کوردی دبێژن: (سەرکو بن بکە مادەم رێك ئێکە)، بنەمایێ بۆ ڤێ یەکێ هاتیە دانان ئەوە کو: (رێك ئێکە) ڤێجا ژ کیژ رەخیرا بیت دروستە مادەم رێك ئێکە، راستیا ڤێ یەکێ خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾، البقرة: 223)، رامان: ژنکێن هەوە زەڤینە بۆ هەوە - جهێ شینکرنا دویندەهێنە -، ڤێجا کا هەوە چاوا بڤێت هەرنە زەڤیاخۆ - هەرنە نڤینا ژنا خۆ-، کار و کریارێن باش بدەنە پێشی یا خۆ -بەری خۆ بهنێرن-، ژ خودێ بترسن و بزانن هوین هەر دێ گەهنە خودێ، مزگینی یێ بدە باوەرداران.

شویشتنا جەنابەتی و چوونا نڤینێ و دووبارەکرنا وێ:

هەرچەندە مە د پەرتووکا برا زاڤای و نهێنیێن هەڤژینانڤدا ب تێر و تەسەلی ئاماژە یا ب بابەتێ سەرشویشتنێ کری بەلی چونکی ئەڤ خالە یا ب

بیك و زاڤای و شەڤا ئێکێڤە گرێدایە لەوما دێ ئاماژێ ب خالێن گرنگێن گرێدایی ب سەرشویتنێ کەین لدویڤ خالێن خوارێ:

ئێك: دەستنڤێژ گرتن د ناڤبەینا دوو چوێنێن نڤینێ دا:

ئەگەر زەلامەکی حەز بو وی چێبوو چوونا نڤینێ د گەل هەڤژینا خۆ دووبارەکەت یان سێ بارەکەت چ قەیدی نینە، بتنێ گرنگە دناڤبەرا دوو چوێنێن نڤینێدا دەستنڤێژا خۆ بگریت وەکی بۆ نڤێژێ دگریت، ئەوژی نە ژ فەرانە ب تنێ بۆ وێ یەکێ یە دا هێزا وی یا شەهوەتێ نوی بیت و شیانێن چوونا نڤینێ بۆ ب هێزتر بیت، راستییا وێ گوتنا پێغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر ین- دبێژیت: " إذا أتى أحدكم أهله ثم أراد أن يعود فليتوضأ ﴿بينهما وضوءا﴾ وفي رواية: وضوءه للصلاة ﴿فإنه أنشط في العود﴾"[1]، رامان: "ئەگەر ئێك ژ هەوە چو نڤینا هەڤژینا خۆ، پاشی ڤییا لێ ب زڤریتە ڤە، بلا دەستنڤێژا خو بگریت –دەستنڤێژەك د ناڤ بەینێدا-، د ڤەگوهاستنەکێ دا: دەستنڤێژا خۆ بگرە وەکی بۆ نڤێژێ دگری -دەستنڤێژ گرتن دێ مرۆڤی چالاککەت بۆ لێ زڤرینێ-".

سەرشویشتن باشترە ژ دەستنڤێژگرتنێ: دگەل یەکا بۆری ئەگەر سەر شویشتنەکێ لسەر خۆ راکەت بۆ هەر جارەکا د چیتە نڤینا هەڤژینا خۆ باشترە ژ دەستنڤێژ گرتنێ، هەرچەندە نە ژ فەرانە وەکی مە ئاماژە پێکری ژ بەر فەرموودا ئەبی رافع -رازیبوونا خودێ لێ بیت- د بێژیت: جارەکێ پێغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- لسەر هەڤژینێن خۆ دگەرییا بۆ هەر هەڤژینەکێ سەرشویشتنەك لسەر خۆ را دکر، من پرسیار

1- مسلم، رقم الحديث: (171).

ژێ كر ئەی پێغەمبەرێ خودێ ژ بەر چ تۆ نا كەیە ئێك سەرشويشتن؟، گوت:" هـذا أزكـى وأطيـب وأطهـر"، رامـان: "ئـەڤ يەكـە چـێترە و باشـترە و پاقژترە"[1].

دوو: بيك و زاڤا سەرێ خۆ د ئێك ئاماندا بشوون:

چ قەيدى نينە ئەگەر بيك و زاڤا پێكڤە سەرێ خۆ د ئێك ئاماندا بشوون، هەروەسا دروستە هەردوو د رويس بن و عەورەتێ ئێك و دوو بينن دەمێ د سەرشويشتنێدا، لسەر دەمێ مە بانى و ئامانێن مەزن و دوشە و مەلەڤانگەهێن تايبەت يێن د مالاندا پەيدا بووين ئەگەر بيك و زاڤا پێكڤە خو بدەنە بەردوشێ يان پێكڤە خۆ ب هاڤێژنە مەلەڤانگەها د مالێدا بێكو كەسەك وان ببينيت، يان پێكڤە ب چنە د بانيوييێدا و ئنيەتا راكرنا جەنابەتێ لسەر خۆ راكەن دروستە و چ قەيدى نينە، ب تنێ داكو ئاڤا مەلەڤانگەهێ نەبيتە ئاڤەكا ب كار ئينايى بۆ جەنابەتێ يا گرنگ ئەوە راكرنا جەنابەتێ ژ دەرڤەيى مەلەڤانگەهێ بيت، يان دەمێ ژ مەلەڤانگەهێ دەردكەڤن ئاڤەكا پاقژ ل سەرێ خۆ بكەنەڤە ژبەر ئاڤا ب كار ئينايى، بەلگە لسەر ڤێ يەكێ گەلەكن ژ وان: دەيكا مە عايشا -رازيبوونا خودێ لێ بيت- دبێژيت: من و پێغەمبەرێ خودێ –سلاڤێن خودێ ل سەر بن- پێكڤە سەرێ خۆ دشويشت، ئامانەكێ ب تنێ يێ ئاڤێ د ناڤبەينا من و ويدا بۆ مە هەردووكان ژ وى ئامانى ئاڤ سەرێ خۆ دكر، هەر ئێك ژ مە جودا لەز دكر

1- أبو داود، رقم الحديث: (219)، و النسائي في السنن الكبرى في عشرة النساء، رقم الحديث: (9035).

بخۆ ئاڤ دبر تا وێ راددێ دا بێژم: بۆ من بهێله بۆ من بهێله، عایشایێ گوت: (وهما جنبان)[1]، رامان: هەردوو ب جەنابەت بووین.

سێ: دەستنڤێژگرتنا مرۆڤێ ب جەنابەت بەری بنڤیت:

چ قەیدی نینە بیك و زاڤا هەردوو ب جەنابەت بنڤن یان خوارن و ڤەخوارنێ بخون بێ كو سەرێ خۆ بشوون یان دەستنڤێژێ بگرن، بەلێ یا باشتر ئەوە بەری بنڤن دەستنڤێژا خۆ بگرن یان سەرێ خۆ بشوون، ژ لایێ ساخلەمیێ ڤە ئەگەر ئێكسەر سەرێ خۆ بشوون مفایێن وێ پتر ژ ڤەهێلانێ، بەلی چونكی زیان تێدا نینە لەوما نەهاتە فەركرن لسە موسلمانان، ب تنێ وەك هوشدارییەك بۆ بیك و زاڤایان ئەگەر سەرشویشتنا جەنابەتێ ڤەهێلا بۆ پشتی ژ خەو را دبن نڤێژێ بەرچاف وەرگرن ژێ نەچیت، راستییا چەندا بۆری دەیكا مە عایشا -رازیبوونا خودێ لێ بیت- دبێژیت: (دەمێ پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤێن خودێ ل سەر بن- یێ ب جەنابەت ئەگەر ڤیابا تشتەكێ بخۆت یان بنڤیت دا عەورەتێ خۆ شووت و دا دەستنڤێژا خۆ گریت وەكی بۆ نڤێژێ دگرت)[2].

هەروەسا دەمێ عومەری پرسیار ژ پێغەمبەری -سلاڤێن خو لسەر بن- كری گوت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ دروستە ئێك ژ مە یێ ب جەنابەت بیت و بنڤیت؟، پێغەمبەری گوت: "نعم إذا توضأ" وفي رواية: "توضأ واغسل ذكرك ثم نم". وفي رواية:"نعم ليتوضأ ثم لينم حتى يغتسل إذا شاء". و في أخرى:"نعم ويتوضأ إن شاء"[3]، رامان: "بەلێ ئەگەر دەستنڤێژا خو گرت"، د ریوایەتەكا دیدا، "

1- البخاري، رقم الحديث: (263)، ومسلم، رقم الحديث: (321).

2- البخاري، رقم الحديث: (288)، ومسلم، رقم الحديث: (305).

3- البخاري، رقم الحديث: (290)، ومسلم، رقم الحديث: (306).

عـەورەتێ خـۆ بشـو و دەسـتنڤێژا خـۆ بگـرە"، د ريوايەتەكاديـدا: " بـەلێ دەستنڤێژا خۆ بگرە و بنڤە هەتا سەرێ خۆ دشوى"، يا هاتى: "بەلێ، ئەگەر ڤيا دەستنڤێژا خۆ بشوو".

چار: چەوا شويشتن فەر دبيت؟:

هەرجارەكا بيك و زاڤا يان ژن و مێر نێزيكى ئێك بن پێدڤيـە لسـەر وان سەرێ خو بشوون, ئانكو: ئەگەر عەورەتێ زەلامى و ژنێ چوونە د ناڤ ئێكدا فـەرە سـەرێ خـۆ بشـون، ڤيجـا؛ چ ئاڤـا وان سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن- دبێژيت:"اذا التقى الختانان فقد وجب الغسل"[1], بەلێ مەرج نينە پشتى نڤينێ ئێكسەر سەرێ خۆ بشوون هەر وەكى مە ئاماژە پێكرى.

1- الطبراني المعجم الأوسط، رقم الحديث: (147)، وابن ماجة، رقم الحديث: (608).

ئاموژگارییێن گرنگ

نەچە نڤینا هەڤژینا خو دڤان دەماندا

بێگۆمان دەمێ ئاڤا زەلامی یان ژنێ ژێ دەردکەڤیت ژهەمی ئەندامێن کو ژ لەشی دەردکەڤیت, لەوما دبیتە ئەگەرا کێم هێزیا مرۆڤی دپاشەرۆژا مرۆڤی دا ڤیجا ژبەر وێ چەندێ دڤێت مرۆڤ خۆ بپارێزیت ژئیسرافێ دەمێ خو نێزیکی ئێك دکەن ئانکو ئەگەر مرۆڤ بخۆ تەنزیمەکێ بدانێت چ هەر ئەینییێ جارەکێ یان دوجارا یان ژی سێ جارا نێزیکی ئێك بن هندەك ژێدەرێن فقهی دبێژن ئەگەر هەر چوار رۆژا جارەکی نێزیکی ئێك بن ژبۆ هێزا مرۆڤی باشترە و هەروەسا بڤی رەنگی دێ هێزا وی پتر بەردەوامیێ دەتێ بۆ پاشە رۆژا وی ئانکو دەمێ دانە عمر دبیت...

دیساهندەك دەم یێن هەین زانایێن پزیشکی و دەرونی دبێژن: نەیا باشە د وان دەماندا ژن و مێر نێزیکی ئێك بن چونکی ژبۆ تەندروستیا وان نەیا باشە ژوان:

1-دەمێ ژن یان زەلام نەساخ دبیت و تەندروستیا وان تێك دچیت.

2-دەمێ مرۆڤ گەلەك برسی دبیت.

3-دەمێ مرۆڤ گەلەك یێ وەستیای و دەرونێ یێ تێك چوی بیت.

4-دەمێ مرۆڤ یێ تورەبیت ولسەر هەشێن خو نەبیت.

5-دەمێ ژن یا نەساخ و تەندروستیا وێ یا تێك چویی بیت.

6-دەمێ ژن یا بخەم بیت بتایبەتی ئەگەر مرۆڤەکا وێ مربیت یان ئاریشەك بۆ مالبابا وێ چێببیت.

دیسا ئەگەر زەلام ژی یێ بخەم بیت چ مروڤەکێ وی مر بیت یان ئاریشەك بۆ چێ ببیت دڤێت ژن ڤێ چەندێ بەرچاڤ وەر بگریت وهند زەلامی تێکڤە نەدەت....

بۆ زانین: چوونا نڤینێ د دەمێن بۆریدا نەیا حەرامە بەلێ یا باش نینە، دبیت نەباشییا وێ بۆ ساخلەمیێ و ئارامییا مرۆڤی یا زارۆکی ئەگەر ژ وێ نێزیکبوونێ پەیدا بیت ب زڤریت.

دڤێت مرۆڤی موسلمان ساخلەمیا خۆ بپارێزیت و چاڤێ خو بدەتێ ب تایبەتی ژلایێ شەهوەتێ ڤە بۆچی؟ چونکی دێ پێدڤی ب شەهوەتێ بیت دەمی ب ناڤ عەمرڤە بچیت, گەلەك مرۆڤ یێن هەیین هەر ل گەنجینیا خۆ هەمی شەهوەتا خۆ یا دارێتی و ئیسرافەکا مەزن یا تێدا کری لەوما دەمی پیر بووی ساربوون ب سەردا دهێت و پێدڤی دبیت عەورەتێ وی پەیت ببیت بەلێ ب زەحمەت هەتا پەیت دبیت یان ژی دێ پێدڤی ب خوارنا حەبکێن هێزێ بیت، داکو پێدڤی پێ نەبیت بلا ژ گەنجاتیا خۆ شەهوەتا خۆ بپارێزیت و ئیسرافێ تێدا نەکەت، بێگۆمان دێ شەهوەت و خوشییا وی یا بەردەوام بیت تا ژیێ سەد سالیێ...

دێ چەوا شەهوەتا مرۆڤی ب هێز كەڤیت؟

كۆمەكا هوكاران یێن هەیین د بنە ئەگەر شەهوەت و هێزا مرۆڤی ب هێز و زێدەكەت، هندەك ژ وان هوكاران بۆ لایێ مەعنەوی و روحی د زڤرن و هندەكێن دی بۆ لایێ مادی د زڤرن، ئەوێن بۆ لایێ مادی دزڤرن مرۆڤ دشێت ب رێكا دختورەكێ ب دەست خوڤە بینیت دگەل وێ یەكێ دێ ژ لایێ ئایینیڤە ئاماژێ ب هندەك ژ وان هوكاران كەین، چونكی گرێدانەك یا هەی دناڤبەرا زانستێ ئایینی و زانستێ دختوری یێڤە، ئەو ژی لدویف تەوەرێن خوارێ:

تەوەرێ ئێكێ: مەعنەوی و روحی:

هوكارێ ئێكێ: ب پەیڤێن ئیستیغفارێ: ب پەیڤێن ئیستیغفارێ هێزا مرۆڤی زێدە دبیت ژ وێ هێزێ (شەهوەت)، راستییا وێ خودایێ مەزن د بێژیت: ﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾، هود: (52)، **دڤێرەدا دەمێ خودێ تەعالا دبێژیت:** (وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ)، **ئانكو: (دێ ب پەیڤا ئیستیغفارێ هێزەكا دی دەیینە هەوە ژ وێ هێزێ شەهوەت)، رامانا پەیڤا ئیستغفارێ: دەمێ تو دبێژی:** (استغفر الله)، **ئانكو: یا خودێ ئەز داخوازا گونەهـ ژێ برنێ ژ تە دكەم.**

ژ بو پەیڤا ئیستیغفارێ گەلەك صیغە یێت هاتین، ژ وان: (استغفر الله, استغفر الله العظيم وأتوب اليه, استغفر الله العظيم الذى لا اله الا هو الحي القيوم

وأتوب اليه), **هەروەسا دوعا سيد الإستغفار ئەوا پێغەمبەرێ خودێ ئاماژە پێكرى دەمێ بێژيت:** (اللهم انت ربى لا اله الا انت خلقتنى وانا عبدك وانا على عهدك ووعدك مااستطعت ابوء لك بنعمتك على وابوء بذنبى فاغفر لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت).

بێگۆمان مفايێن ئيستيغفارێ گەلەكن، وەك: دانا عەيالى، زێدەكرنا دەخل و دانى، باراندنا بارانێ،...هتد، بەلێ مە ئاماژە ب مفايا ئيستيغفارێ ژ لايێ شەهوەتێ ب تنێڤە كر چونكى بابەتێ مە ئەوە.

هوكارێ دووێ: خۆ دوير ئێخستن ژ نەزەرا حەرام: بێگۆمان نەزەرا حەرام دبيتە ئەگەر شەهوەتا مرۆڤى زەعيف ولاواز دبيت, دبيتە ئەگەرێ ساربوونا شەهوەتێ و عەورەتى, مەرەم ژ ساربوونێ: (نە رابوونا عەورەتى، لاوازبوونا شەهوەتێ، لاوازبوونا حەزا لسەر چوونا نڤينێ د گەل هەڤژينا مرۆڤى).

لدويف ديراساتێن رۆژئاڤايێ دبێژن: دەمێ ژيێ زەلامێن رۆژئاڤايێ د گەهيتە (50-60) ساليێ شەهوەتا وان زەعيف و لاواز دبيت، عەورەتێ وان سار دبيت دەمێ ب كارێ چوونا نڤينێ را دبن دگەل هەڤژينێن خۆ, ئەگەرێ ڤێ يەكێ بۆ تێكەلى، نەزەرا حەرام، خۆ وەك لێكرنا ژنان بۆ زەلامان، زينا و كريارا ملەتێ لوت پێغەمبەر (فاحيشة) **د زڤرينن، ژ بەر وێ يەكێ بەردان ل رۆژئاڤايێ مشە بوويە. بۆ مە ئاشكرا دبيت كو نەزەر شەهوەتێ لاواز دكەت و چاڤگرتن ژ نەزەرا حەرام شەهوەتێ ب هێز دكەت، راستيا ڤێ چەندێ دبێژيت:** ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (30) وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾، النور: (30 ـ 31).

پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤێن خودێ ل سەر بن- دبێژیت:"النظر سهم مسموم من سهام ابليس من تركها من مخافتي أبدلته إيمانا يجد حلاوته في قلبه"(1). **لسەر فەرموودا بۆری دكتورەكێ زانكۆیێ دبێژیت: من بابەتەك د خواند پزیشكەكێ دگوت: من بیست سالان دویڤ چوونا زانستی بۆ فەرموودا بۆری كر د بوارێ پزیشكی و زانستیدا كا چ زیان تێدا هەیە ئەگەر مرۆڤ نەزەرا حەرام بكەت، گوت: بۆ من ئاشكرا بوو دەمێ مرۆڤ بەردەوامیێ ب دەتە لسەر نەزەرا حەرام دبیتە ئەگەرا پەنجە شێرا سەری. بەروڤاژی ژ بەرێخودانا هەڤژینا مرۆڤی ئەوا ب رێكا شەرعی هاتییە دروستكرن هەروەكی پێغەمبەرێ خودێ سلاڤێن خودێ ل سەر ین دبێژیت:** "احفظ عورتك الا من زوجتك"(2)، **ئانكو:" عەورەتێ خۆ ب پارێزە ب تنێ ژ هەڤژینا تە تێ نەبیت".**

هوكارێ سێ یێ: تەوبەكرن و پەشێمانی: هندەك كەسان گەلەك گونەه یێن كرین ب تایبەتی ئەو گونەهێن گرێدایێ ب جنسی ڤە چونكی ئەو گونەه دبنە ئەگەر شەهوەتا مرۆڤی لاواز بكەت، وەكی: گونەها نەزەرا حەرام، تێكەلییا نەدروست، پەیوەندیێن حەرام، زینا، كریارا ملەتێ لوت پێغەمبەر (فاحيشة)**،... هتد، گونەهێن بۆری هەمی دبنە ئەگەرا لاوازییا شەهوەتێ و ساركرنا دلی بۆ چوونا نڤینێ، ب تنێ چارەسەركرنا وێ د وێرێدایە مرۆڤ ب زیترین دەم خۆ ژ وان گونەهان ب دووماهی بینیت، گونەه و خەلەتیێن جنسی خۆ ژێ بدووماهی بینە دێ هێزا تە یا شەهوەتێ ب هێز كەڤیت نە بێژە هێشتا زییە، هەر نوكە دەست ب تەوبێ بكە.**

1- **الترغيب والترهيب، رقم الحديث:** (86).

2- **أبو داود، رقم الحديث:** (4017)**، والترمذي، رقم الحديث:** (2794).

پێدڤییە لدویڤ مەرجێن تەوبێ مرۆڤ ل خو بزڤریت، دا مفاییێن وێ ب دەستخوڤە بنیت ژ مفایان: (لێبورینا خودێ, ژێبرنا گونەهێن مرۆڤی، ڤەکرنا لاپەرەکێ نوی دگەل خودێ, پاقژکرنا دەروونێ و روحا مرۆڤی، زێدەکرنا هێزا مادی و مەعنەوی و... هتد, راستیا چەندا بۆری خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾، هود: (52)، **و دیسا خودێ تەعالا دسورەتا نوح دا دبێژیت:** ﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا (10) يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا (11) وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا (12)﴾، **ئانکو: "ئەگەر مرۆڤ بەردەوامیێ بدەتە استغفارێ دێ ژئەگەرا وێ استغفارێ خودێ تەعالا زارۆکان دەتە مرۆڤی".**

تەوەرێ دووێ: هوکارێ مادی:

هوکارێ ئێکێ: خوارن ڤەخوارنێن حەلال: بهێزکرنا شەهوەتێ ب کۆمەکا خوارن و ڤەخوارنێن حەلال ب هێز دبیت ژ وان: خوارنا تشتێن شرین و ب مفا: وەك هنگڤین، قەسپ، شەربەت، مێویژ، شیر، گیز، باهیڤ، هتد...، خوارن و ڤەخوارنێن بۆری ژ یێن سروشتینە، پێغەمبەرێ مە -سلاڤێن خودێ لسەر بن- گەلەك یێ رژد بوو لسەر خوارن و ڤەخوارنێن سروشتی، ژ ڤەخوارنێن پێغەمبەری حەژێ د کر ئەڤەبوون: (شەربەتا قەسپا, ئاڤە ماست, شەربەتا هنگڤینی, ئاڤ, شیر)، بێگۆمان ئەڤ ڤەخوارنە هەمی ب مفانە بۆ مرۆڤی، وزە و هێز و شەهوەتا مرۆڤی پێ زێدە دبیت، بەردەوامیێ ددەتە ساخلەمی و تەندروستییا مرۆڤی.

هوکارێ دووێ: خوارن و ڤەخوارنێن حەرام و نە دباش: هەر خوارن و ڤەخوارنەك هەبیت ژ یێن حەرام و نە دباش دبیتە هوکار ژ هێز و وززە و

شەهوەتا مرۆڤی کێم دکەت و بینیت خوار، ژ وان: ڤەخوارنا مەی، عـەرەقێ، پێن ژ جورێن وێ. هەروەسا ژ پێن نەباش: ڤـەخوارنێن شـرین و پـێن مـادێ غـازێ تێـدا وەك: شـەربەت و بیبسـی و هەرتشـتێن شـرینی تێـدا ب تایبـەت ئەگەر مرۆڤ گەلەك بخوت دێ زیان و کار تێکرنا نـەرینی ل دووماهییـا ژیـێ مرۆڤی ل مرۆڤی کەت وەك ئێشێت شەکرێ و فشارا زەغتی و...هتد.

هندەك ئاموژگارییێن تـایبەت بۆ ژن و مێران

دێ دخالێن خوارێدا چەند ئاموژگارییێن تایبەت ئاماژێ پێ کەین بۆ بیك و زاڤایان هیڤی دکەم جهێ مفایی بن:

ئێك: دڤێت ژن و مێران (مساحەکێ) مەزن هەبیت یێ ژێبرنێ:

ڤێ سەرهاتییێ بخوینە دێ راستیا مساحەی زانـی: مرۆڤـەکێ دانـە عـەمر بەحسێ رووژا زاڤانیا خۆ دکـەت دەمـێ ل وی بوویـە سـپێدە و مرۆڤێـت وی چوونە پیرۆز باهیا وی گوت: بابێ من ژی ژ وان کەسان بۆ یێ سـەرەدانا مـن کری و هاتیە سەرێ من، دەمێ بوویـە رۆژا ئێکـێ ژ زاڤانییـا مـن بـەلێ ل وێ سـپێدێ بـۆ مـن ژ نیشـکەکێ تشـتەکێ مەنـدەهوش چـێ بـۆ ژلایـێ بـابێ منڤە؟؟؟...

ئەوژی ئەو بۆ دەمێ بابێ من قەستا مـن کـری و پشـتی پـیرۆز بـاهی لـن کری داخوازەك ژ من کرو گوت: ئەرێ کورێ من دێ تە دەفتـەرەك و قەلەمێ رصاصی هەبیت؟ ئینا من گوت: بەلێ باب و دێ نوکە بۆ تە ئینم! پشتی مـن حازر کری ئینا گوت: بـاب و کـا مساحەکێ ژی بـۆ مـن حـازر کـە؟، ئینـا مـن مساحەژی حازر کر, گوت: دێ کورێ من بنڤیسە!, ئینا من گوت: بـاب و بـێ

زەحمەت چ بنڤیسم؟ گوت: هەما تو چ دزانی بنڤیسە, ئینا من دەینێت دەواتێ نڤیسان هەتا بەر پەرەك توژی بووی ب راستی من هزر دکر مەرەما بابێ من ئەو بۆ دڤیا حیساباتێن دەواتێ ب دووماهی بینیت, پشتی من بەرپەرەك تژی کری ئینا بابێ من گوت: ئەرێ تە ئەو بەر پەر توژی کر؟ من گوت: بەلێ, گوت: دێ ئەڤا تە نڤیسای هەمییێ ژێ بە, ئینا من هەمی ژێ بر, گوتە من: دێ جارەکا دێ هەمییێ بنڤیسە, ئینا من هەمی نڤیسا هەتا بەر پەر تژی بووی, ئینا جارەکا دی گوتە من: دێ هەمییێ ژێ بە! ئینا من هەمی ژێ بر, جارەکا دی گوتە من: دێ هەمییێ بنڤیسە هەتا چوار جارا ئینا پشتی جارا چوارێ من گوت: ئەرێ بابو مەرەما تە بڤێ نڤیسانێ وژێ برنێ چیە؟ ئەز تە بخودێ ددەمە سوندێ ئەگەر تو بۆ من نەبێژی؟ ...

ئینا گوت: کورێ من ژیانا هەوە وەکی وێ دەفتەرێ یە ئەگەر توژی بوو دێ ب دووماهی هێت، لەوما دڤێت تە مساحەکێ مەزن هەبیت خەلەتیێن دناڤبەینا خو و هەڤژینا خو ژێ ببەی لێ ئەگەر تە مساحەکێ مەزن نەبیت بێگۆمان دەمێ هوین خەلەتیا لسەر ئێکو دوو دنڤیسن دێ دەفتەرێن هەوە ژی توژی بن، دێ ژیانا هەوە دگەلێك ب دووماهی هێت، بەلێ ئەگەر هوین خەلەتیێن خو ژێ ببەن ل ئێکو دوو دبورن بێگۆمان دێ ژیانا هەوە پێکڤە درێژ بیت ودێ یا خوش بیت.

دوو: دڤێت تو باشتر لێ بهێی دگەل دەیك وبابێن خو پشتی ژن ئینانێ:

دا پێکڤە پرسیارەکێ ل مامۆستاییێ ژێهاتی بکەین ئەوژی ئیمام ئەبو تالبی مەکی یە کانێ گونەها سەرەدەریا نە یا جوان دگەل دەیك و بابان چەندە ئەگەر مرۆڤ دلێ وان بێشینیت دبێژیت:

گونەهێت مەزن چەند جورن ژ وان جوران:

چوار گونەهـ بدلی ڤە دگرێدانە/مرۆڤەك شریكا بۆ خودێ تـەعالا چێ بکەت، بەردەوامیێ بدەتە لسەر گونەهێ، ژدلوڤانیا خودێ بێ هیڤی ببیت، ژئیزایا خودێ ئێمن بیت.

چوار گونەهێن دی ب ئـەزمانی ڤـە دگرێدانـە/ شـەهدە زووری، یـێ بـێ بەختیێ لسەر ئافرەتەکێ بڤە نیت، سوندا بدرەوڤە، سیحر.

سێ گونەهـ ب زکی ڤە دگرێدانە/ ڤەخوارنا مەی و ئارەقێ، خوارنـا مـالێ ئێتیمی، خورنا مالێ ریبایێ.

دوو گونەهـ بعەورەتی ڤە دگرێدانە/ کرێتی، دەهمەن پیسی.

دوو گونەهـ دگرێدانە بدەستی ڤە/ کوشتن , دزی.

گونەهەکا بتنێ ب پیا ڤە دگرێدانە/ دەمێ مـرۆڤ برەڤیـت دگـەرماتی و کەلکەلا جیهادێ دا.

گونەهەك یا گرێدایە ب هەمی لەشێ مرۆڤی ڤە/ ئەوژی دلهێلانـا دەیکو بابانە.

تو هزرا خو بکە و بهژمێرە ئەرێ بوونە چەند گونەهـ؟، پاشێ هـزرا خـۆ بکە هەر گونەهەك یا ب کیژ ئەندامێ لەشی ڤی گرێدایـە؟، پاشـێ هـزرا خـۆ بـاش بکـە گونـەها دلهێلانـا دەیـك و بابـان ب چـەند ئەنـدامێن لەشـی ڤـە دگرێدانە؟، دێ ئەنجام بووتە هێنە ئاشکراکرن کو رێزگرتنـا دەیـك و بابـان چەندە؟.

لەوما یافەرە ئەم بێژینە تە: هەرئێك و نەبـە دوو: دڤێـت زەلام نەهێتـە گۆهورین دگەل دەیك و بابێن خۆ دگەل خویشك و برایێن خـو... بـەلکی یـا پێدڤییە سەرەدەریا وی باشتر لێ بهێن ب تایبەتی دگەل دەیك و بـابێن وی و رێـزو بهایـان ب دەتـە وان... چـونکی خـودێ تـەعالا رێـز و بهـایێن داینـێ

هەروەكی یا دیاردڤێ ئایەتێ دا دەمێ گوهداری وباشیا دگەل دەیك و بابان ب پەرستنا خوڤە گرێدای دەمێ دبێژیت: ﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾, الإسراء: (23)، **بەهەشت یا لبن پێت دەیك و بابان, مرۆڤ سەركەفتنێ ب دەست خوڤە نائینیت ئەگەر دەیك و بابێن مرۆڤی ژ مرۆڤی توره ببن, رازیبوونا خودێ تەعالا یا د رازیبونا دەیك و باباندا هتد... ژ رێز و بهایێن وان دئاینێ ئیسلامێ دا.**

سێ: فەره رێزێ ل خەسی و خەزیری بگری وەكی دەیك و بابان:

خەسی و خەزیرێ مرۆڤی وەكی دەیك و بابێن مرۆڤی نە د رێز گرتنێدا, ئەرێ تو دزانی دەمێ زەلامەك كچەكێ ل خو مەهره دكەت ب تنێ ب مەهركرنێ دەیكا كچێ لسەر وی زەلامی حەرام بۆ هەتا هەتایی؟, پا تو چ د بێژی ئەگەر هەڤژینا مرۆڤی ببیتە دەیكا زاروكێن مرۆڤی دێ بهایێ خەسییا مرۆڤی چەند بیت؟, ئەرێ تۆ دزانی دژاتیا ئەبو سوفیانی بۆ پێغەمبەری چەند كێم بوو دەمێ بوویە خەزیرێ پێغەمبەری ددەمەكیدا ئەبو سفیانی هەمی پێكول د كرن محەمەدی نەهێلیت؟، بەلكی بۆ ئەگەرا وێ چەندێ موسلمان دبیت!!, ئەرێ تو دزانی عومەرێ كورێ خەتابی چەند حەز ژ پێغەمبەرێ خودێ دكر بەری پێغەمبەر ببیتە زاڤایێ عومەری بەلێ پشتی بوویە زاڤایێ وی چەند ڤیانا وی پێتر لێ هات, ژ بەر وێ چەندێ دڤێت تو بزانی خەسی و خەزیرێ تە دجهێ دەیك و بابێت تەدانە درێزگرتنێدا, دیسا دێ بیرا تە ل مساحەی ئینین كو دڤێت تو وی مساحەی دگەل وان بكاربینی هەر وەكی تو دگەل هەڤژینا خۆ بكاردئینی.

چار: ژیانا ژن و مێران هەمی نە شەهوەتە:

ئایینێ ئیسلامی گرنگییەکا مەزن یا دایە ژنئینانێ و شیکرنێ, بەلێ دگەل وێ یەکێ ژیانا هەردووکان هەمی لسەر بنەمایی شەهوەتێ نە هژمارتینە، بەلکی بەشەك ژ بەشێن وێ هژمارتینە. ژن ئینان و شیکرن سونەتا ژیانێ یە، بێ وێ ژیان ب رێڤە ناچیت، گرێبەستا وێ ژ مەزنترین گرێبەستا هاتە هژمارتن، ناڤێ وێ گرێبەستێ کرە (الميثاق الغليظ**)، ئانکو: سوزا گران,**

شەش: نهێنییێن ژن ئینان و شیکرنێ:

کۆمەکا نهێنییان ب خوڤە دگریت، ژ وان: ب دەستڤە ئینانا خوشیێ دشەهوەت و شیکرن و ژنئینانێدا، پاراستن لسەر نفشێ مرۆڤان، پەیداکرنا ڤیان و حەژێکرنێ دناڤبەرا ژن و مێراندا، پەیداکرنا پەیوەندییێن جڤاکی یێن ب هێز، بێهنڤەدانەکا خوش و ئارام پشتی وەستییانا لسەر کارێن دونیایێ، ب دەستڤەئینانا خوشیێ ب رێکا حەلال، بیرا مرۆڤی وەك ژیوار ب خوشیێن دگەل حورییا دئینیت د بەهەشتێدا، بەرسڤە بۆ فیترەتا مرۆڤی یا پاقژ، پاراستنە لسەر رەوشتێن جڤاکییێن رەسەن، هەلگرتن و گەهاندنا ئەمانەتییە ئەوا خودایێ مەزن ئەم بۆ راسپاردین ب رێکا دەیك و بابێن مە.

سروشتێن ژن و مێران

هەردوو رەگەزان ژن و مێران هندەك سروشت و تەبیعەتێن تاییبەت یێن هەین پێدڤییە مرۆڤ بزانیت، هندەك سروشتێن تایبەت لدەڤ ژنێ د جیاوازن ژ سروشتێن ل دەڤ زەلامی، داكو توشی چ گرفتارییان نەبن پێزانینێن خوارێ لسەر وەرگرن:

سروشت ب رەنگەكێ گشتی:

بێگۆمان هەر مرۆڤەك دەمێ ژیێ خو ل ناڤ خێزانەكێ دبەت چ پێنەڤێت وێ خێزانێ سروشتێ خۆ یێ تایبەت یێ هەی, هەروەكی پێزانینێن زانستی دبێژن: (نێزیكی (80) هەشتێ جورێت دەروون و سروشتان یێن هەیین)، ئەگەر مرۆڤ هزرا خۆ دڤێ پێزانینێدا بكەت دێ زانیت كو ئەو ژی ئێكە ژوان هەشتێییان، ڤیجا چ ژن یان زەلام دەمێ ل ناڤ خێزانەكێ مەزن دبیت ئەو دهێتە پەروەردەكرن لسەر سروشتێ وێ خێزانێ, ئانكو سروشتەكێ تایبەت یێ هەی دڤێت ئەو سروشت بەرچاف بهێتە وەرگرتن. ب تایبەت ئەگەر ژن زوی سروشتێ خۆ نە گۆهوریت و خۆ لدویڤ سروشتێ زەلامێ خو نەگۆنجینیت چونكی سروشت ب گەلەك رێكان دهێنە گۆهورین ژ وان رێكان (تێكەلی), هەروەسا ب (پێگریكرنێ ب رەوشت و فەرموودێن پێغەمبەرێ ئیسلامێ)، بەلگە لسەر یەكا بۆری پێغەمبەرێ سلاڤێن خودێ لسەر بن د ماوێ (23) سالاندا رەوشت و سروشتێ هەمی عەرەبان گۆهوری ژ یێ خراب و بەرەڤ رەوشت و سروشتێن ئیسلامێ

ڤەبرن، ژ بەر گرنگییا ڤێ یەکێ فەرە زەلام و ژن ڤێ چەندێ بزانن, ب تایبەت زەلام پێدڤییە گەلەك یێ ب سەبر و هەدار بیت لسەر رەوشت و سروشتێن هەڤژینا وی ئەوێن نە ب دلێ وی. هەتا ژن سروشتێ خۆ یێ ب شیری گرتی بەردەت پێدڤی ب بۆرینا چەند سالانە.

زانایێت پەروەردەکرنا خێزانا دبێژن: پێدڤییە لسەر هەڤژینێن نوی ل هەرسێ سالێن ئێکێ گەلەك ب سەبر و هەدار بن دگەلێك، داگیرانێ بۆ ئێکو دوو بکەن, چونکی سالا چالاکرنا (پێکڤە ژیانا دوو سروشتێن جیاوازن) بێگۆمان هەردووك پێدڤی ب دەمی نە هەتا سروشتێ وان ببیتە ئێك و سەر ب ئێکڤە بچن, بۆ زانین چ ژن نەشێن هەمی سروشتێ خۆ وەکی یێ زەلامێ خۆ لێ ژ سەدێ سەد، زەلام ژی هەروەسا.

گەلەك زەلام یێن هەیین دێ بێژن: دڤێت هەڤژینا من هەمی سروشتێ خو وەکی من لێ بکەت!! بێگۆمان ئەڤ بووچونە یا خەلەتە, چونکی دەمێ ئەم دبێژین: (ژن و مێر)، ئانکو: هەڤژینی ئەرێ ژن و مێر ب هژمار دبنە چەند؟، دبنە دوو, ژن ئێکە, دگەل زەلامی دبنە دوو دەمێ ب هژمار ببنە دوو، د ژیواردا ژی دوو بن رامانا وێ، ئانکو: هەردووك نابنە ئێك، لەوما دێ جیاوازی دناڤبەرا سروشتێ واندا هەبن، چونکی ئەو دوونە.

پرسیارەك: ئەگەر هەر ئێك ژ وان (80) هەشتێ جورێن دەروون و سروشتان هەبن ئەرێ دێ کوژمێ سروشتێن ژن و مێرەکێ بنە چەند؟، بێگۆمان دێ بنە (160) سەد و شێست جور، ئەرێ کەسەك هەیە بشێت سەد و شێست جورێن دەروون و سروشتان ب کەتە ئێك؟، بەرسڤ: نەخێر, بەلێ ئەگەر ژن و مێر خودان باوەر بن و خۆ لسەر رەوشتێن ئیسلامێ پەروەردە بکەن و د پێگیر بن وی دەمی دێ دگەلێك گۆنجن و دێ شێن سروشتێن خۆ یێن جیاواز نێزیکێ ئێك کەن, هەروەکی ئەحمەدێ کورێ

حەنبەلی گوتی: ئەز و دەیکا صالحی بۆ ماوێ (40) چل سالان یێن گەلێکدا ژیایین رۆژەکا ب تنێ ژی ئەم دگەلێك موختەلف نەبووینە, چونکی وان خۆ بۆ ئیسلامێ و حەقییێ چەماند لەوما دوی ماوەیدا ئیختیلاف دناڤبەرا واندا پەیدانەبوون.

دڤێرەدا من دڤێت ئاماژێ ب تشتەکێ گرنگ بکەم, ئەوژی ئەگەر تشتەك ببیتە سروشت ل دەڤ ژنێ یان ل دەڤ زەلامی و ئەو تشت یێ سەرپێچ بیت دگەل رەوشتێن ئیسلامێ د وی دەمیدا فەرە دەستا ژ وی سروشتی بەردەت چونکی دێ گونەهکار بیت، نمونە: دەواتێن تێکەل و رەش بەلەك, چوونا دەستێ زەلامێن بیانی بۆ ژنێ...هتد.

سروشتێ ژنێ :

داکو زەلام یێ نەزان نەبیت ژ سروشتێ ژنێ دێ ئاماژێ ب هندەك ژ سروشتێ وێ کەین ئەڤێت غالب ل دەڤ وێ چونکی ئەگەر زەلام یێ ژێ زانا نەبیت دێ ئاریشە بۆ چێبن, ل دویڤ پێزانینێن مە هەر ئاریشەکا ل ناڤ خێزانەکێ چێبووین ب تایبەتی خێزانێن نووی ئەگەرێ وێ یێ سەرەکی خالێن خوارێ بوون:

ئێك: ژن یاعاتفی یە: ئەو صیفەتە زالترین صیفەتە ل دەڤ ژنێ, دەمێ تو بزانی ژن بەهرا پتر سەرەدەریا وێ دگەل مرۆڤی عاتیفەیە فەرە تۆژی سەرەدەرییا خۆ دگەل وێ ب عاتیفێ ب کار بینی. دبیت تو مرۆڤەك بی ژ سروشتێ تە کێشێن خۆ ب رێکا عەقلی چارەسەرکەی ئەز دبێژم گەلەك جوانە, بەلێ دبیت سەد رێکێن عەقلی بۆ چارەسەرکرنا ئاریشەکێ نەهێتە بەرهەمبەر ئێك چارەسەرییا ب رێکەکا عاتیفێ د گەل هەڤژینا تە، وەك: دلوڤانی و پەیڤێن جوان و دەست سەررا برن. چونکی چارەسەرییێن ب رێکێن

عاتیفیێ پتر جهێ باوەرپێ کرنێنە ل دەڤ ژنێ ژ یێن عەقلی، ژ بۆ عاتیفا وێ یا ب ڤی رەنگی کارتێکرنا ئەرینی و نەرینی ل پشت خۆ دهێلیت، ئەگەر زەلام یێ لێ هشیار نەبیت دبیت ژ لایێ نەرینی کارتێکرنێ لسەر ژیانا وان بکەت، ژوان شینواران:

هەر ریدانەکا ل ناڤ خێزانێ پەیدا دبیت ئێکسەر ئەو رویدان ژ لایێ نەرینی کارتێکرنێ ل دەروونێ وێ دکەت: ژ ئەگەرێ ڤێ چەندێ دەروونێ وێ تێك دچیت و دبیتە جهێ ئاخفتنێن نەخوش و زڤر و گازندەیان و دبیتە ئەگەرێ کارتێکرنێ لسەر خێزانێ، دەمێ تە ئەڤ چەندە زانی فەرە ئێکسەر ب کارێ چارەسەرکرنا وێ رابی و کێمتر خەمیێ تێدا نەکەی.

تشتێ هیر ب خەم ڤەدگریت ودویڤ چوونێ بۆ دکەت, مەزن دکەت و حەز دکەت ناڤەروکا وی تشتی بزانیت, ئەگەر زەلام ڤێ یەکێ بەرچاڤ وەرنەگریت و دویڤچونێ بۆ نەکەت و خەمێ ژ چارەسەرییان بۆ نەخوت دێ بیتە جهێ کارتێکرنێ ژ لایێ نەرینیڤە لسەر خێزانا وی، لەوما لسەر زەلامییە نەهێلیت تشت مەزن بیت، ب گەهیتە ئاستەکێ خراب، فەرە تشتێ زەلامی گوهلێ دبیت هەر زوی دویفچوونێ بۆ بکەت، چارەسەر کەت، پشتگوهڤە نەهاڤێژیت. ئەڤ راستییە ژ سروشتێ هەمی ژنانە تشتێ هویر مەزن دکەت.

گوتن و گوتگوتك زوی کارتێکرنێ لێ دکەت, بێ کو دویڤ چوونێ بۆ بکەت, لەوما ئەگەر ئێك گوتنەکێ بێژیتێ ب تایبەت ئەگەر ئەو ئێك یێ ل ناڤ مالێ بیت زوی پێ تێك دچیت و دبیتە جهێ ئاریشێ. ژ بەر ڤان کارێن نەیێن عەقلانە دڤێت زەلام یێ شارەزا بیت دگەل هەڤژینا خۆ تشتی بۆ رونکەت وچارەسەرییان بۆ ئاریشەیان ببینیت، بەرگرییێ ژ مافێن وێ بکەت, نەهێلیت چ کار یان گوتگوتك کارتێکرنێ ل وی و هەڤژینا وی بکەت یان ژیانا وان تێك بدەت.

نمونەكا جوان:

دناڤ خێزانـەكا زۆر دا ياپێكهـاتى ژئـافرەتێن بيـانى و يـێن خـويى ئـانكو بيكـێن وێ خێزانـێ هنـدەك دبيـانى بـوون وهنـدەك ژى خـووى, دبێـژن: جارەكێ ژنكەكا نێزيكى وێ خێزانێ گوتنەك ب كۆمى وب حازربوونا بيك و زەلامـێن وان ب سـوحبەتڤە گـوت: (هـوين چ جـارا نابنـە مـرۆڤێن مـە و مروڤانييا خۆ دگەل مە خوش نەكەن چونكى هەڤژينێن هەوە دبيـانى نـە). بێگۆمان ئەڤ گوتنە ب سوحبەتڤە هاتەگوتن، بەلێ ئێك ژ زەلاما يێ هەڤژينا وى يا بيانى ب سوحبەتڤە بەرسڤا وێدا گوت:(ب راستى هەڤژينێن مـە ل دەسپێكێ دبيانى بـوون هنـدى نەبوينـە هەڤـژينێن مـە بـەلێ پشتى بووينـە هەڤژينێن مە نوكە يێن بووينە يێن خويێ و نەدبيانى نە).

ئەگەر مرۆڤ هزرا خۆ بكەت چ تشتێ خەلەت دگوتنـا بۆريـدا نيـنن, بـەلێ دەمێ ژن گوهلێ دبيت دێ هەمى دەمان هزرا خو كەت كو يا بيانى يـە و دێ ئـەو گـوتن كـارتێكرنێ د دەروونـێ وێـدا كـەت و دێ بيتـە ئەگـەرێن هـزرێن نەرينى دبيت ب خرابى لسەر خزانێ ب زڤريت، بەرسڤا وێ يا د جهێ خۆدا بـوو. بەرهـەمێ بەرسـڤێ مرۆڤـەكێ دنـاڤ وێ خێزانـێ دا گـوت: بـاوەر بكـە مامۆستا گەلەك جارا هەڤژينا من بيرا من ل وێ گوتنێ دئينيـت ودبێـژيت: برايێ تە لاو بەرسڤا وێدا ئەرێ ئەگەر ئەز يا بيانى نەبوومەدا تـوژى وەكـى برايى خۆ وێ بەرسڤێ دەى.

نمونەكا دى:

گوتنەكا ب تنێ يا مرۆڤ چ هزرا بۆ نەكەت: جارەكێ ژنكەكا جيران چـوو مالا جيرانەكا خۆ, دوێ چوونێدا بەرێ خۆ ددەتێ بيكا وێ مـالێ (بيكـا سـالێ) يا لسەر مەغسەلێ ئامانا دشوت و دبەررا زادى دلێنيت, ئينا گوت: (وەى بـابو

ئـەڤ بیکـه وەکـی عەبـدەکێ یـە ل نـاڤ ڤـێ مالێـدا هنـدی مـرۆڤ بهێتـه د ڤـێ مالێڤه ئەڤ بیکه ب تنێ یا شول دکەت).

ڤێ گوتنێ کارتێکرنەکا مـەزن لسـەر ڤـێ بیکـێ کـر! ئینـا دەسـت ژ کـارێ مالێ بەردا ب راستی پشتی ژدەست دانا ڤێ بیکێ بۆ کارێ مـالێ دبیتـه جهـێ پرسیارێ ئەرێ بوچی تو کارێ مالێ ناکەی؟، ئینا گوت: مانێ ئـەز ب تنـێ یـا کاری دکەم خـەلك ژی شـاهدە لسـەر ڤـێ چـەندێ پرسـیارا جیرانـا ژی بکـەن ئەس یا وەکی عەبـدەکێ لێ هـاتیم کـەس پرسـیارا حـالێ مـن ناکـەت ب تنـێ جیران نەبن، ئەز ب تنێ یا شول دکەم... ئەرێ تو باوەر دکەی د ماوێ چەند هەیڤان ئەو خێزان تێك چو، نەڤیان دناڤبەرا وێ ژنێ و هەڤژینێ وێ پەیدا بوو, هەمی دەمان خەم و سلبوون ل ناڤ وێ خێزانـێ پەیـدادبوون، سـەرا وێ گوتنێ چونکی جیرانەکێ گوتێ: ئەڤ بیکه وەکی عەبدەکێ یە ل ناڤ ڤێ مـالێ کاردکەت؟.

دوو: دەمـێ دکەڤیتـه دخوینـا حەیزێـدا : دەمـێ ژن دکەڤیتـه دکراسـێ خوینـا حەیزێـدا ژن سروشـتێ خـو یـێ دروسـت ژدەسـت ددەت ژ بـەر وێ چەندێ دێ بینی نـەیا سروشـتی یـە بـەهرا پـتر کـەربێت وی ڤـەدبن وتـوره دبیت، وهندەك کار و کریارێن نەیێن سروشتی ژێ پەیدا دبـن، وسـینگێ وێ بەرتەنك دبیت، پشتا وێ دئێشیت، نەیا ئارامە، دبیت تشتەکێ بچیك مـەزن بکەت و یێ مەزن وبچیك بکەت ب چڤه نەگریت, ژ بـەر وێ چـەندێ دڤێـت زەلام ڤێ چـەندێ بزانیـت دەمـێ گوتنـەکا نـەیا بـەرئاقل یـان کـارەکێ نـەیێ جـوان ژێ پەیـدا ببیـت دڤێـت لێ نـەگریت! چـونکی؛ سروشـتێ وێ نـەیێ تەمامە, ئەگەر باب و برا و ئەنـدامێن خێزانـێ کـەس نـەزانێت دڤێـت زەلام یـێ زانـا بیـت، چـونکی؛ زەلام ژ هـەمیان نێـزیکترە بـۆ ژنـێ و خـو پێڤـه

زەحمەت بدەت، بەردەوام ئاموژگارييا لێ بكەت، بيرا وى ب سەبر و هەدارێ بينيت.

لەوما ژن د وى دەميدا پێدڤى ب چاڤدانێ يە ژ لايێ زەلاميڤە, ژبەر وێ چەندێ دڤێت زەلام دلوڤانيێ پێ ببەت تشتێن پێدڤى بۆ دابين بكەت، وەك: شرينى، گوشت، ماسى، كەباب.

سێ: دەمێ دوگيان دبيت: دڤێت زەلام بزانيت دەمێ ژن يا دوگيان بيت يا بكارەكێ مەزن رادبيت، ئەو كار ژى چێكرنا مرۆڤەكێ يە و دبيت يا دوو مرۆڤان بيت ئەگەر جێمك بن، ب راستى ئەڤ كارە نەيێ بچيكە خودێ تەعالا ئەڤ خەلاتە و كەرەمە يا دايە ژنێ و دێ زەلامى كەتە باب ئەرێ تو دزانى پەيڤا باب چەند يا مەزنە و يا پيرۆزە؟، دێ هەڤژينا تە بيتە دەيك, دێ بيتە دەيكا عەيالێ تە, ئەرێ تو دزانى پەيڤا دەيك چەند يا پيرۆزە؟، لەوما ب تايبەت دەمێ دهەيڤێت دەسپێكێدا بن چونكى هەيڤێت چێكرنێ نە, ژن نەخوشيێن مەزن دبينيت, ديسا هەيڤێن دەسپێكێ ژن پێدڤى ب خوارنا مێلاكێ، گوشتى، شريناهيێ يە دڤێت زەلام بۆ دابين بكەت لدويڤ شيانێن خۆ, بەلێ مەزنترين كارتێكرن لسەر ژنێ دەمێ دڤان هەيڤاندا كو پێدڤيە لسەر زەلامى بزانيت ئەو ژى: هندەك تشت ل پێش چاڤێن ژنێ و بەر دلێ وێ رەش دبيت دبيت ئودا وێ بيت، يان جلكێن زەلامێ وێ بن، يان هندەك مال بن، يان هندەك جورێن خوارنێ و ڤەخوارنێ، وەك: شەربەت، بەقلاوە، برنج، ئاڤك، يان چا.. لەوما دڤێت زەلام كوتەكيێ ل هەڤژينا خۆ نەكەت بۆ خوارنێ يان بۆ سەرەدانان يان بۆ روينشتنا ب كۆمى ل ناڤ خێزانێدا، دڤێت هەمى زەلام ڤێ چەندێ بەر چاڤ وەربگرن، خۆ شارەزا بكەن، چونكى؛ ب راستى گەلەك ئاريشە يێن هاتينە رووادان ل ناڤ خێزانان ژ ئەگەرێ ڤێ چەندێ..

چار: دەمێ دچلکادا بیت: حالەتێ ژنێ دەمێ یا دچلکا دا ب مەترسی ترە دەمێ یا دخوینا حەیزێدا, چونکی د ترسین ب تایبەت دەمێ بچیکێ ئێکێ د بیت ئێکەم جارە دژیانا وێدا چوو جارا ژانێن بچیك بوونێ نەدیتینە، لەوما دڤێت زەلام دلوڤانییێ پێ ببەت، یێ هاریکار بیت بۆ هەڤژینا خۆ پێغەمبەر سلاڤێن خودێ لسەر بن دبێژیت: "خیرکم خیرکم لاهلە وانا خیرکم لاهلی"[1], هێشتا ئەم دبچیك بووین دەمێ مەگولێ دبوو دگوت ئەو ژنە یا چلکدارە, بەلێ مە چ ژحەقیقەتا وێ نەدزانی لێ نوکە دەمێ تو بوویە خودان هەڤژین دڤێت تو ڤی تشتی بەرچاڤ وەربگری و بزانی و خۆ لێ بکەیە خودان، ژ بەر گەلەك تشتا ئێك چونکی هەڤژینا تەیە، دوو چونکی دێ خودان خێر بی، سێ دێ بیتە دەیکا زاروکێن تە. چوار بوتە شەرەڤ و نامیسە دەمێ تو خزمەتا هەڤژینا خو دکەی و دێ پێ ب بها کەڤی ل دەڤ خودێ تەعالا، ل دەڤ خەلکی ب تایبەت ل دەڤ خێزانا خۆ.

سروشتێ زەلامی:

هەر ژنا هەبیت فەرە یا زانا بیت ب سروشتێن زەلامان, بەری بچیتە د ژیانا هەڤژینیێ دا کۆمەکا پێزانینان لسەر سروشتی هەبن دا تووشی کێشەیان نەبیت، دبیت کچەك بێژیت: ئەز تشتەکێ ژ سروشتێ زەلاما دزانم ب ئەگەرێ تێکەلییا من بۆ خێزانا من. ئەز دبێژم بەلێ راستە تو دزانی, بەلێ تو تشتەکێ دی بزانە جیاوازییەکا هەی دناڤبەرا تێکەلییا ژنێ و مێری، تێکەلییا ل ناڤ خێزانێ ب رەنگەکێ تایبەت, دیسا تێکەلییا مرۆڤەکێ دی یێ

1- الترمذي، رقم الحديث: (3895).

ژخێزانەكا نوی!! لەوما دڤێت تو ڤێ یەكێ بەرچاڤ وەربگری خالێن خوارێ هندەك پێزانینن لسەر سروشتێ زەلامان:

ئێك: دەمێ دمینیتە بتنێ:

گەلەك جارا زەلامی دڤێت ب مینیتە ب تنێ و دهزرا دا دچیت یان بهێن ڤەدانەكا مێشكی دكەت، ئەڤ چەندە ژ سروشتێ گشت زەلامانە دوی دەمیدا زەلامی نەڤێت كەس دگەل ب ئاخڤیت دا هزرێن وی تێك نەچن یان د بێهنڤەدانا خودا یێ ئارام بیت، دبیت ژن ژی هەروەسا، یان زەوڤا سوحبەتان و تێكەلیێ نینە لێ دڤێرەدا ژنا نەزان هزرەكا خەلەت پێ دبەت, هزر دكەت زەلامێ وێ حەژێ ناكەت یان ئاریشەكا هەی یان ئێكێ دلێ وی یێ هێلای, ئاموژگاریا مە بۆ ژنێ دەمێ زەلامێ خو ب ڤی رەنگی دبینیت دڤێت بهێلیتە ب تنێ، بێهن ڤەدانا وی تێك نەدەت، چ هزرێن خەلەت ژێ نەكەت, چونكی ئەڤ چەندە ژ سروشتێ زەلامی یە بەرو ڤاژی ژ سروشتێ ژنێ یە، ئانكو: ژنێ دڤێت بەردەوام زەلامێ وی ب رەخ تەنشتا ویڤە بیت.

دوو: دەمێ بێدەنگ دمینیت:

ژسروشتێ زەلامی یە گەلەكجارا د مینیتە بێدەنك ئەڤ چەندە دبیتە جهێ تورەبوونا ژنێ, دڤێت ژن بزانیت دەمێ زەلام ل ناڤ مالێ یێ بێدەنگ بیت نەژبەر وێ چەندێ یە چونكی حەژێ ناكەت یان نەڤێت سوحبەتا دگەل بكەت بەلكی ژبەر وێ چەندێ یە چونكی چ ڤێ نینە بێژیت یان یێ ژكارێن خو یێن ژ دەرڤە وەستیایی دڤێت بێهنا خو ڤەدەت, دیسا زەلام نەوەكی ژنێ یە یێ پر ئاخڤتن بیت چونكی دبیت گەلەكجارا ژن دئاخڤیت ئاخفتنەكا بێ مفا لێ سروشتێ زەلامی نینە گەلەك ب ئاخڤیت, ئەڤ چەندە

دەمێ ئەم دبێژین نەژ وێ چەندی یە ئەم بەرگریێ ژ زەلامی دکەین کو دڤێت زەلام دگەل خێزانا خو نەئاخڤیت!! بەلکی دڤێت زەلام پتر ژ هەمی کەسان دگەل هەڤژینا خۆ و خێزانا خۆ ب ئاخڤیت و دەرگەهێن سوحبەتا دگەل خێزانا خۆ ڤەکەت، گەنگەشا لسەر پێشڤەبرنا خێزانا خۆ بکەت، بەلێ دەمێ زەلام هندەك جارا بێدەنگ بیت بلا ژن بزانین ئەڤ چەندە ژ سروشتێ وی یە[1].

سێ: زەلام یێ عەقلانیە پتر دلوڤانێ:

دڤێت ژن بزانیت تشتێ زەلام تەعاملێ پێ دکەت دگەل هەمی کارێن خۆ دگەل هەڤژین و زاروکێن خۆ عەقلە, بەروڤاژی ژنێ ئانکو هەر کارەکێ ژن سەرەدەریێ دگەل دکەت عاتیفە یە هەتا ددەمێ دکەڤیتە دئاریشاندا, ب راستی هندەك جاران ئەڤ چەندە دبیتە جهێ ئاریشێ دگەل ژنێ چەوا؟ ژن دبێژیت: (تو دێ بێژی خودێ تەعالا رەحما ددلێ ڤی مرۆڤیدا ئینایە دەر ب چ رەنگەکێ دلێ وی ب مە و زاروکێن ویڤە نینە)، ئەڤ گوتنە د راستییا خۆدا وەنینە چونکی چ زەلام نینن دلوڤانیێ ب زاروکێن خۆ نەبەن، یان ب هەڤژینا خۆ ب تنێ هندەك مروڤێن شاز و بێ باوەر نەبن، دیسا چ مرۆڤ نینن دلوڤانی ددلێ واندا نەبیت, بەلێ چونکی سەرەدەرییا ژنێ سەرەدەریەکا دلوڤانیێ یە پتر ژ عەقلی لەوما هزر دکەت زەلام یێ بێ دلوڤانییە لەوما فەرە ژن ڤێ راستیێ بزانیت.

1- ل پەرتووکا مە زمانێن حەز ژێکرنێ بزڤرە دێ ب بەرفرەهی لسەر بینی ئەگەر تە بڤێت.

چار: پشت گوه هاڤێتنا شولێن بێ شول:

گەلەك جارا ژن هندەك گوتنا گوهلێ دبيت، يان هندەك كار كارتێكرنێ لێ دكەت، يان هندەك كارێن پێدڤی نە يێن مالێ دبيت ل دەڤ ژنێ گەلەك دمەزن و گرنگ بن لەوما دبيت نێزيكی بيست جاران بێژيت و بيژيتەڤە لێ زەلام پشت گوهڤە دهاڤێژيت. بێگۆمان ئەڤ پشت گوه هاڤێتنە نە ژوێ چەندێ يە چونكی زەلام رێزێ ل گوتنا ژنێ ناگريت يان نەڤێت پێدڤيێن وی بجه بينيت نەخێر, بەلكی ژوێ چەندێ يە دبيت زەلامی پارەنەبن, يان ئەو گوتنا گولێ بووی نەيا گرنگە دويڤ چونێ بۆ بكەت, يان ئەوكارێ ژن داخوازێ ژێ دكەت دويڤ ديتنا زەلامی نەيا گرنگە لەوما دڤێت ژن ڤێ چەندێ بزانيت چونكی سروشتێ هندەك زەلامايە ڤان تشتا پشت گوه دهاڤێژن لێ يا دروست ئەوە دڤێت زەلام ژنێ تێبگەهينيت، جوان بەرسڤێ بۆ بدەت بێگۆمان هندەك زەلام يێن هەين گەلەك جوان هەڤژينا خو تێدگەهينن.

چەوا و بوچی زەلام تورە دبيت:

ئەو ژنا لسەر خو ديار دكەت كو وێ منەت ب نێزيكبوون و چوونا نڤينێ نينە دگەل زەلامێ خۆ, دەمێ هەڤژينێ وێ دچيتە نڤينا وێ لسەر خۆ ديار دكەت كو خورتييا لێ دهێتەكرن, ژنا چ جارا داخوازێ ژ زەلامێ خو نەكەت بۆ چونا نڤينێ بەروڤاژی زەلامێ وێ بەردەوام داخوازێ لێ بكەت, ديسا ژنكا نە ژ دل ياريیا ب لەشێ زەلامێ خو بكەت، ئەو ژن يا خەلەتە و هزرێن بۆری ژ هزرێن شاشن دڤێت بهێنە راستڤەكرن، چونكی چوونا نڤينێ ژ مافێن هەڤپشكن دناڤبەرا هەردوو هەڤژيناندا، دێ ئەو هزرێن شاش بنە جهێ تورەبوونا زەلامی.

دیسا ئـەو ژنكـا بكرێتـی بەحسێ خـو دكـەت دەمـێ بێژیتـە خـۆ ب بەرهەڤبوونا زەلامێ خۆ: ئەز نەیا جوانم، ئەز یا خرابم، ئەز یا كرێتم، ئـەز یـا ب نـاڤ سالڤە چوویم ئێـدی مـە حـەزا لسـەر نڤینـێ نەمایـە, دیسا ژنكـا نەزانێت خۆ جوان بكەت بۆ زەلامێ خۆ, دەمێ جلكێن وێ بێهنا سیرو پیڤازا ژێ بهێت وب وی سەرو بەری ل دەڤ زەلامێ خو ب رازێت, دەمێ جلكێن وێ یێن نڤستنێ ویێن كولانێ و یێن ل ناڤ مالێ وەك ئێك بن, دەمێ ژن گرنگیێ نەدەتـە ددان شویشـتن، سـەر شویشـتن، بێهنـێن خـوش ب تایبـەت دەمـێ دنڤستنێدا, دەمێ بێهنا خوهێ ژێ دهێت، یـان دەمـێ جهـێ وێ یـێ نڤستنـێ یێ بێ سەرو بەر بیت وكارێ نڤستنێ بۆ هەڤژینێ خۆ نـەكربیت, دەمـێ ب رەنگەكێ گشتی گرنگیێ نەدەتە زەلامێ خۆ نێزیكبوونـا زەلامـێ خـو بكەتـە منەت لسەر زەلامی ئەڤ كارێن نەرینی و نـە د جـوان هـەمی د بنـە ئەگـەرێ تورەبوونا زەلامی.

كارێن بۆری هەمی دبنە ئەگەر زەوقا زەلامی ژ هەڤژینا وی بشكێت، خـۆ نێزیكـی وێ نەكـەت، بـەرێ خـۆ بدەتـە رێكـەكادی، دبیـت ببیتـە ئەگـەر دلوڤانیێ ب هەڤژینا خو نەبەت, ئەو رەوشتێن بۆری یێن نە د جوان ل دەڤ ژنێ دبیتە جهێ ئاریشەیان ل ناڤبەرا واندا و دبیتە جهێ تورەبوونا زەلامی. لەوما دڤێت ژن ڤێ چەندێ بزانیت و ڤان سالوخەتێن نە د جوان ل دەڤ خۆ راكەت ئەگەر لدەڤ هەبن.

نمونەكا جوان:

جارەكێ زەلامەكێ بەحسێ هەڤژینا خۆ دكر دگوت شـەڤەكێ ئـەز دچمە مال بەرێ خۆ ددەمێ هەڤژینا من یا بخو نڤستی و یا لهێڤییا من, بەلێ چەوا نڤستی یە گوت: یا خۆ پێچای ب كراس و فیستانا، دەرسوكا خۆ ژی یا د خو

وەركرى، وگورەكا ستێر يا كريە پێن خو، يا كەتييە خەوێ، دەمێ مرۆڤ بەرێ خو ددەتێ مرۆڤ هزردكەت دێ چيتە چيايى دارا، يان رەسە درينێ، گوت: من پێلاڤا وێ ژى كرە پێ وێ و من گوت: بلا بخو لاو بنڤيت هەما ب تنێ پێلاڤ مابوو، گوت: دەمێ ژخەو رابووى گوت: وەى دايێ ئەڤە من خێرە ئەز ژ كيڤە د هێم ب ڤى كارى نڤستنا وێ بۆ جهێ مەندەهوشييا وێ.

سێ نهێنيا بۆ هەڤژينا خو نەبێژە

سێ تشتێت گەلەكێن گرنك يێن هەين نابيت زەلام بۆ هەڤژينا خو بێژيت ئەڤ تشتە نهێنينە لدەڤ زەلامى و دبيت هندەك ژڤان نهێنيا لدەڤ ژنێ ژى هەبن نابيت ژن بۆ هەڤژينێ خو بێژيت وەكى زەلامى, ئەڤ ڤەشارتنە نەژبەر كو ئێكودوو نەڤێت، نەخێر!!، بەلێ ژبەر كو دا فيتنە نەچێبيت وخێزان توشى ئاريشان نەبن ب تايبەتى ئاريشا بەردانێ ئەوژى ئەڤەنە:

ئێك: نهێنييێت تاكە كەسى:

رابردوێ خوێ چوى, ب تايبەت سالوخەتێن نەرينى و كارێن خەلەت ئەڤێن ژ مرۆڤى چێبووين و دەركەتين وەك ئەڤينى ئەگەر دگەل كچەكێ كربيت يان كچێ دگەل كورەكێ كربيت, يان كەفبيتە دگونەهەكێدا، يان دەهمەن پيسى كربيت ب هيچ رەنگەكێ نابيت زەلام ڤێ نهێنييا خو يا تاكە كەسى بۆ هەڤژينا خۆ بێژيت, هەروەسا ناچێبيت ژن ژى ڤێ نهێنيێ بۆ هەڤژينا خۆ بێژيت, ئەز نە يێ ب گۆمانم كو بەهرا پتر ژئاريشێن ژن و مێرێن نوى ژ ئاشكەرا كرنا نهێنييێن بۆرى چێدبن...

نمونەکا من ب چاڤێن خو دیتی وچارەسەرکری:

گەنجەك بۆ ماوێ پێنج سالان ئاریشە دگەل هەڤژینا خۆ هەبوون وچارەسەر نەدبوو, بێگۆمان ل هەمی دەمان و رۆژان گل و گازندە ژئێك دکرن بێ کو ئەگەرەکێ ئاشکەرا و یێ بەرچاڤ هەبیت, ئەگەر ب هژمێرین کانێ چەند جاران ب سلبوون چوویە مالا بابێ خۆ ناهێتە هژمارتن, بەلێ تا جارەکێ هەردووکان یا ب دلێ خۆ بۆ ئێکودوو دەرکری پشتی چاڤپێکەتنەکا ب تنێ ل ئودا چارەسەرکرنا ئاریشا وان لێ پشتی ب دوومـاهی هاتنا چارەسەرییا وان, زەلامی هزردکر کو هەڤژینا وی حەز ژ زەلامەکی دکەت و پەیوەندی یێن دگەل هەین، دەرکەت چ راستی بۆ نەیی و گۆمان و هزرێن خەلەت, ئەڤ هزرا خەلەت ل وێرێ هات بەری وێ کچێ بخۆ بخوازیت زەلامێ وێ دزانی و بۆ هاتبوو گوتن کو گەنجەکێ حەژێ دکر بەلێ خودێ تەعالا بوو وی گەنجی نەکرە قسمەت، لەوما زەلامێ وێ یێ لێ بگۆمان بوو، دیسا ژن ژی یا ب زەلامێ خۆ گۆمان بوو وێ هزردکر زەلامێ وێ حەز ژ ئێکا دی دکەت.

سەرهاتییا بۆری رادگەهینیت: دڤێت زەلام وژن بۆ ئێکو دوو دیار بکەن ب کریار و ب گوتن کو حەژ ئێکودوو دکەن, ئەگەر گۆمانەك د ناڤبەرا واندا پەیدا بوو، یان گوتگوتکەك لسەر ئێکودوو گوهلێ بۆ دڤێت ئێکسەر چارەسەربکەن، رێکێ نەدەن گوتگوتك کارتێکرنێ ل وان بکەن, ئەگەر نهێنییەکا ب ڤی رەنگی ئاشکەرا بیت دڤێت ب زیترین دەم وب پاقژترین شێوە، ب حیکمەت بهێتە چارەسەرکرن.

دوو: ئاریشێن ل ناڤ خێزانا مال بابا وی پەیدا بوی:

ناچێبیت ب چ رەنگەکی ئاریشێن خێزانا خۆ بۆ هەڤژینا خۆ بێژیت, دبیت دەیکو بابێن وی کەفتبنە دهندەك ئەزموونێن خەلەت و فاشلدا، یان دبیت برای و ژنبرا یێن وی کەفتبنە دئەزموونەکا فاشلدا, لەوما نابیت ڤێ ئەزموونێ بۆ هەڤژینا خو ڤەگیریت, ئەزموونا خەلەت یا خێزانەکێ بلا ئەو خێزان چەند نێزیکی مرۆڤی بیت ب وێ ئەزموونێ چ پەیوەندییەك ب مرۆڤی و ب خێزانا مرۆڤیڤە نینە، چونکی دو خێزان و ئەزموونێن ژێك جودانە، بلا هەرهەڤژینەك بزانیت ئەو هەڤژینا خۆ د ئەزموونەکا نوی دانە دێ دسەرکەتی بن، یا فەرە ئەزموونێن سەرکەتی بخوینن و بخو ب ڤەگێرن، خۆ لسەر پەروەردە بکەن, لەوما ڤەگێرانا ئەزموونێن خەلەت ب تایبەت یێن مالبابا زەلامی کارتێکرنێن مەزن یێن نەرینی ل هەڤژینا وی دکەت, دێ هزرکەت و بخو بێژیت: ئەگەر ئەڤ خێزانە خودانێن ڤێ ئەزموونا فاشل بیت بێگۆمان ئەم ژی دێ کەڤینە دڤێ ئەزموونا فاشلدا، دێ کارتێکرنێ دەرونێ وێدا کەت, دبیت بکەتە تەعن و عەیبداری دناڤ خەلکی بەحس بکەت و زەلامێ خو پێ بشکێنیت, بێگۆمان گەلەك ئاریشێن مەزن یێن ژڤی جوری چێبووین، هەتا وەکو خێزانا نووی دئەزموونەکا جوان و سەرکەتی دا بهێتە ئاڤا کرن، دڤێت ڤان جورە ئەزموونا بەحس نەکەن، ئەگەر جارەکێ بەحس کر دڤێت تو پشت گوهڤە ب هاڤێژی، بەحسێ وی نەکەی.

ئەشکەرا کرنا وان نهێنییان و بەحسکرنا وان دبیتە جهێ ئاریشێ دڤێت تو هەڤژینا خۆ مالا خۆ پاقژ بکەی ژئاریشەیان.

سێ: هیرهیرك ونهێنییێن بازرگانی و ئابوورییا خۆ نەبێژە:

دڤێت ئافرەتا ڤی بابەتی دخوینیت یا ب ئاقل و تێگەهشتی بیت کۆ مەبەستا مە ب ڤێ خالێ نە ئەوە زەلام کارێن خۆ ژ هەڤژینا خو بەرزە بکەت و لێ ب ڤەشێریت!!!، بەلکی مەبەستا مە ب ڤێ خالێ پاراستنا لسەر مولکو سامانێن مالێ هەردووکانە, لەوما دڤێت ژن ومێر هەردووك پێکڤە بخۆ نەخشەیەکێ بدانن ژبۆ ئابوورێ خۆ هەر لدەسپێکا ژیانا خۆ و کاری لسەر بکەن ڤیجا چ مێرو ژن فەرمانبەر بن مووچەیێن خو بکەنە ناڤێك, یان زەلام ب تنێ خودان مووچە بیت، یان ژن ب تنێ ڤیجا چ هەردووك پێکڤە پارەی ب دەنەڤ هەڤژینا خۆ، یان ب داننە دقاسەکێدا ل ناڤ مالێ یان ل هەر جهەکێ هەبیت، ئەڤ چەندە لدویڤ رێکەتن وان دمینیت, بەلێ مەبەستا مە ب ڤەشارتنا نهێنییا ئابوورێ زەلامی ئەوە ناچێبیت زەلام ناڤەروك و هیرهیرکا کارێ خۆ بۆ هەڤژینا خۆ بەحس بکەت ب تایبەت ئەگەر زەلام بازرگان بیت, چونکی کارێ بازرگانیێ ژ نهێنیێن هەرە مەزنن دبیت ئەگەر ژن ناڤەروکا کاری بزانیت بۆ جیرانەکا خۆ بەحس بکەت، یان بۆ هەڤالەکا خۆ، دەمێ ئەڤ نهێنیە بهێتە بەلاڤکرن ببیتە جهێ ئاریشێ بۆ زەلامی، ببیتە ئاریشە بۆ خێزانێ؛ ڤیجا دبیتە ئەگەر پەیوەندی دناڤبەرا هەردووکان تێك بچیت و هزرێن خەلەت ژ ئێکودوو ببەن، لەوما دڤێت زەلام یێ هشیار بیت لسەر ڤێ نهێنیێ و بەلاڤ نەکەت، بۆ هەڤژینا خۆ نەبێژیت.

بۆ زانين:

دبيت گەلەك ژن هەبن بێژن: دڤێت ژن هەمی نهێنیێن زەلامی بزانيت و ئەڤ چەندە ژكارێن گرێدانە ب چارەنڤيسێ هەردووكان، ما نە وەيە؟، ئەزدبێژم ئەڤ چەندە ژلايێ شەريعەتيڤە وەنينە، ئانكو: نە فەرزە ژن هەمی نهێنيێن هەڤژينێ خۆ بزانيت، چونكی؛ يا هاتييە زانين د مێژوويا ئيسلامەتيێدا ژمرۆڤێن چاك و يێن زانا دماوێ بيست سالاندا زەلام يێ ب رووژی بوو و هەڤژينا وی نەدزانی, ديسا ژ هندەكان يا هاتييە ريوايەتكرن دماوێ چەند سالان زەلامەكێ چەند فەقير خوداند دكرن بێ كو كەس ڤی كاری پێ ب حەسيێت ژبلی وی و خودێ تەعالا, هەروەسا تشتێ فەرز لسەر زەلامی بۆ هەڤژينا خۆ بكەت خودانكرنە و دابينكرنا جهێ ئاكنجيكرنێ يە.. تا دووماهيێ ژمافێن ژنێ لسەر زەلامی.

هەروەكی مە لدەسپێكی ئاماژە پێكری مەبەستا مە نەڤەشارتنا تشتی يە دناڤبەرا ژن و مێران نەخێر, بەلێ چونكی دبيت هندەك جارا ژنێ دڤێت خۆ مەزن بكەت لسەر ژنكێن جيرانان بەحسێ كارێ زەلامێ خۆ بۆ جيرانان بێژيت, يان دبيت خۆ نيشا مروڤێن خۆ بدەت كو زەلامێ وێ يێ بێ منەتە و يێ خودان شيانە ئەگەر باوەرنەكەن كارێ هەڤژينێ من ئەڤەيە...هتد.

ل دووماهيێ هيڤی دكەم شيا بم خزمەتەكێ بۆ بيك و زاڤای و خێزانا موسلمان پێشكێش كەم ب رێكا زنجيرا مالا ئاڤا.......

والحمد لله رب العالمين

ژێدەر

ژێدەرێن خارێ ب بەرفرەهی مە د پەرتوکێن بوریدا ئاماژە پێن پێکرین، ژبەر وێ چەندێ مە د ڤێرەدا ب کورتی ئاماژە ب ناڤێن وان بتنێ کرن:

پشتی قورئانا پیروز:

1. البخاري.
2. مسلم.
3. الترمذی.
4. النسائي في السنن الكبري.
5. أحمد.
6. الطبراني.
7. أبو داود.
8. ابن ماجة.
9. مصنف ابن ابي شيبة.
10. النسائي.
11. الطبراني، المعجم الأوسط.
12. سلسلة الأحاديث الضعيفة و الموضوعة، الألباني،
13. تخريج أحاديث إحياء علوم الدين، العراقي، ابن السبكي، الزبيدي، دار العاصمة للنشر: الرياض، ط 1، (1408هـ-1987م).
14. السيوطي الجامع الصغير.
15. الترغيب والترهيب.

16. سگێری.

17. ل پەرتووکا مە زمانێن حەز ژێکرنێ بزڤرە دێ ب بەرفرەهی لسەر بینی ئەگەر تە بڤێت.